1998 Nobel Edebiyat Ödülü

JOSÉ SARAMAGO

KABİL

2. BASIM

Çeviren: IŞIK ERGÜDEN

KIRMIZIKEDİ

José Saramago

Portekizli yazar, şair, oyun yazarı ve gazeteci José Saramago 16 Kasım 1922- 18 Haziran 2010 tarihleri arasında yaşamıştır. Kitaplarının satış rakamı sadece Portekiz'de iki milyonu geçmiş, yapıtları 25 dile çevrilmiştir. Din konusundaki görüşleri nedeniyle yapıtları Portekiz Hükümeti tarafından sansürlenince Kanarya Adalan'nda Lanzarote'ye yerleşen yazar, ölümüne kadar burada kalmıştır. Şöhrete ancak ellili yaşlarında, Manastır Güncesi adlı romanıyla kavuşan Saramago, 1969'dan ölene kadar Portekiz Komünist Partisi'nin bir üyesi olmuştur. Yapıtlarında mitleri, ülkesinin tarihini ve gerçeküstü imgelemi kullanan yazar pek çok önemli ödül almış, 1998 yılında da Nobel Edebiyat Ödülü'nün sahibi olmuştur. Yazarın Bütün İsimler ve Son Günlük adlı kitapları da Kırmızı Kedi yayınları arasında yer alacaktır.

Işık Ergüden

1960 İstanbul doğumlu. Galatasaray Lisesi ve Boğaziçi Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünde okudu. Yayımlanmış 150'ye yakın çeviri kitabının çoğu Fransızcadan Türkçeye aktarılmış olup, ayrıca İngilizce ve İspanyolcadan da çeviri yapmaktadır. Deneme tarzında kaleme alınmış iki kitabı (Sessizliğin Anarşisi ve Hapishane Çağı) dışında bir de anlatısı (Kurşunkalemle) bulunmaktadır.

Kırmızı Kedi Yayınevi: 90
Çağdaş Dünya Edebiyatı: 2

Özgün adı: Caim

Kabil
José Saramago
Çeviren: Işık Ergüden

©José Saramago and Editorial Caminho, SA, Lisboa, 2009
©Kırmızı Kedi, 2011

Bu kitabın Türkçe yayın hakkı Akçalı Telif Hakları aracılığıyla alınmıştır.

Editör: İlknur Özdemir
Kapak Tasarımı ve Grafik: Yeşim Ercan Aydın

Baskı: Pasifik Ofset 0212 412 17.77

Birinci Basım: Eylül 2uıı
İkinci Basım: Ekim 2011
ISBN: 978-9944-756-93-8

Kırmızı Kedi Yayınevi
www.kirmizikedikitap.com / kirmizikedi@kirmizikedikitap.com
Ömer Avni M. Emektar S. No: 18 Gümüşsüyü 34427 İSTANBUL
T: 0212 244 89 82 F: 0212 244 09 48

José Saramago

KABİL

Çeviren: Işık Ergüden

ROMAN

Pilar’a; su der gibi.

Bu kitapta, yazarın kendine özgü
Yazım şekline sadık kalınmıştır.

Habil, imanla, Tanrı'ya Kabil'den daha iyi kurban takdim etti, ve onun hediyeleri hakkında Tanrı şehadet ederek, bununla salih olduğuna şehadet olundu; ve ölmüş olduğu halde, bu vasıta ile hâlâ söylüyor.

İbranilere Mektup, 11: 4.

SAÇMALIKLAR KİTABI

1

Tanrı adıyla da bilinen efendi, göze görülür her şeyleriyle kusursuz oldukları belli adem ile havva'nın ağzından ne tek kelime çıktığını ne de ilkel bile olsa bir ses yayabildiklerini fark edince, kesinlikle kendine öfkelenmiş olmalı, çünkü cennet bahçesinde bu büyük mü büyük hatadan sorumlu tutabileceği başka hiç kimse yoktu; bu iki insan gibi, tanrı'nm ol demesiyle yaratılmış olan tüm diğer hayvanlar ise, kimileri böğürtüyle, kimileri homurtu, cıvıltı, ıslık ve gurklamalarla, kendilerine özgü bir sese çoktan sahiptiler. Diğer her şeyi bambaşka hızda bir duyarlılıkla çözebilen birinde şaşırtıcı gelen bir öfke nöbetiyle, efendi çiftin üzerine çullandı ve hiç düşünmeden, en ufak önlem bile almadan, bir biri ardına, gırtlaklarına birer dil tıkıştırdı. Zamanla, biraz da tesadüfen kayda geçirilmiş yazılar ile kanonik düzlemde sonradan tasdik edilen ya da apokrif ve çaresizce sapkın hayalgüçlerinin ürünü olan o uzak dönemlerin olayları, söz konusu dilin niteliği hakkındaki kuşkuyu aydınlatmaz: Ağız boşluğunda, kimi zaman da dışarda hareket eden, kımıldayan esnek ve ıslak kas mıydı bu, yoksa, efendinin ne yazık ki unutmuş olduğu ve en ufak bir kalıntı kalmadığından, bir ağaç kabuğuna kazınmış, içinde, seni seviyorum, havva, tarzında duygusal bir açıklama yazısı bulunan bir kalp bile olmadığından, bizim de bilmediğimiz, aynı zamanda dil olarak da adlandırılan bir konuşma mıydı? Kural olarak, her şeyin ardından bir diğeri geleceğinden, muhtemeldir ki, efendinin kendi döllerinin suskun dillerine şiddetle saldırmasındaki bir diğer amaç, onları, varlığın huzursuzlanmaları olarak adlandırılan, bedensel varlıklarının en gizli yanıyla temasa geçirmekti; böylece, gelecekte -işin iç yüzünü de az çok bilerek-, penceresinden, yani ağızdan kendini göstermeye başlayan labirentsi ve karanlık kafa karışıklıklarından birbirlerine söz etmeleri mümkün olacaktı. Her şey mümkündür. Mantıken olması gerektiği gibi, itibarını korumaya özen gösteren her zanaatçı gibi vesvesesiyle davranan efendi, önceki ihmalini gereken alçakgönüllülükle ödünlemenin yanı sıra, hatasının düzeltildiğinden de emin olmak istedi ve adem'e sordu, Sen, adın ne senin, ve adam cevap verdi, Ben adem, senin ilk çocuğun, efendi. Sonra yaratıcı, kadına döndü, Ya sen, senin adın ne, Ben havva'yım, efendi, ilk kadın, cevabını verdi gereksiz yere, zaten başka kadın yoktu. Efendi kendini hoşnut saydı, babacan bir ifadeyle, Sonra görüşürüz, deyip, yanlarından ayrıldı ve kendi işine gücüne döndü. Bunun üzerine, ilk kez, adem havva'ya, Yatağa gidelim, dedi.

Ailenin üçüncü oğlu şit yüz otuz yıl sonra dünyaya gelecektir; bunun nedeni, annenin hamileliğinin yeni bir soy imalatını tamama erdirmek için bu kadar uzun bir süre gerektirmesi değil, babanın ve annenin eşeylik organlarının -sırasıyla, hayalar ile rahmin- olgunlaşmasının ve yeterli bir doğurganlık gücü üretmesinin bir yüzyıldan fazla tutmasıdır. Sabırsızlara şunları söylemek gerekir: İlahi irade bir kez tecelli etti -asla daha fazla değil-; bir erkekle bir kadın sucuk doldurma makinesi değildir; hormonlar son derece karmaşık şeylerdir, bir anda oluşmazlar, ne eczanede bulunur ne de süpermarkette, zamana zaman tanımak gerekir. Şit'ten önce, aralarında pek az bir yaş farkıyla, önce kabil sonra habil dünyaya geldi. Sessizce geçiştirilemeyecek olan şey, komşusuz, eğlencesiz, mutfakla salon arasında emekleyen bir çocuk olmadan, efendi'den başka kimsenin ziyareti olmadan bu kadar uzun zaman geçirmiş olmanın derin sıkıntısıdır; hatta efendi'nin ziyaretleri de çok ender ve kısa süreliydi, uzun süre -on, on beş, yirmi, elli yıl- hiç gözükmediği oluyordu; yeryüzü cennetinin yalnız iskâncılarımn kendilerini evren ormanında terk edilmiş zavallı öksüzler olarak görmelerine ramak kaldığını hayal edebiliriz; üstelik öksüzlüğün ve terk edilmenin ne demek olduğunu açıklamaktan da yoksundular. Adem'in havva'ya, iki günde bir, hatta daha sık, Haydi

yatağa, dediği doğrudur; ama bu ikisinin örneğinde, deneyimsizlikleri yüzünden pozisyon çeşitliliği hiç olmadığından, iyice şiddetlenmiş karı koca rutini, belli ki, daha o dönemde, evin temel direğini kemiren kurtların istilası kadar yıkıcıydı. Dışardan bakıldığında, şuradaki buradaki minik deliklerden sızan incecik talaş izleri dışında yıkım pek fark edilmezken, içerde süreç çok farklıdır; gayet sağlam gözüken şey çabucak yıkılacaktır. Bu tür durumlarda, bir çocuğun doğumunun canlandırıcı etkisi olduğunu iddia edenler çıkabilir; ama canlanan şey libido değildir, çünkü libido bez değiştirmeyi öğrenmekten çok daha karmaşık kimyasal etkilerin eseridir; yine de, en azından duygular canlanabilir, ki bunun da önemsiz bir avantaj olmadığını kabul edebiliriz. Efendi'ye ve onun ara sıra yaptığı ziyaretlere gelince, ilki adem'le havva'nın yuva kurmakta güçlük çekip çekmediklerini görmek içindi, İkincisi kırsal yaşamlarından yarar sağlayıp sağlamadıklarını bilmek, üçüncüsü ise hemen geri dönmeyeceği konusunda onları uyarmak içindi; çünkü gökteki boşlukta mevcut diğer cennetleri de dolaşması gerekiyordu. Gerçekten de, ancak çok sonra, kaydedilmemiş bir tarihte yeniden ortaya çıkacaktı: İyilik ve kötülük bilgisi ağacının meyvesini yeme iğrenç suçunu işledikleri gerekçesiyle bahtsız çifti cennet bahçesinden kovmak için. O zamana dek bilinmeyen ilk günahın ilk kez tanımlanmasının kökeninde bulunan bu olay asla yeterince açıklanamadı. Öncelikle, bilgilenmenin -özellikle de iyilik ve kötülük gibi nazik konularda- cahil kalmaya her zaman tercih edilir olduğunu anlamakta en yontulmamış zekâ bile hiç güçlük çekmez; henüz icat edilmemiş bir cehennemde ezeli mahkûmiyet riskini, farkına varmadan, herkes göze alabilir. İkinci olarak, efendi'nin öngörüsüzlüğü apaçık ortadadır; çünkü bu meyvenin yenmesini gerçekten istememiş olsaydı çare basitti: Ağacı hiç dikmemesi, başka yere yerleştirmesi veyahut dikenli tellerden bir çitle etrafını çevirmesi yeterli olurdu. Üçüncüsü ise, adem ile havva çıplak olduklarını tanrı'nın emrine itaat etmedikleri için keşfetmiş değillerdir. Yatağa girdiklerinde de tamamen çıplak, çırılçıplaktılar ve eğer efendi böyle bir edep eksikliğini hiç fark etmemişse, bunun kusuru, tohumluk olan kendisinin körlüğündendi; tedavisi olmayan bu aynı körlük, sonuçta bizim de öz evlatlarımızın başkalarının evlatları kadar iyi ya da kötü olduğunu görmemizi engellemektedir.

Konuyu toparlayacak bir soru önergesi atalım ortaya. Görülmemiş bir cesaret gösterip canla başla giriştiğimiz kabil'in bu eğitici ve kesin hikâyesini anlatmaya devam etmeden önce, anakronik ağırlık ve ölçüler karşısında okurun ikinci kez şaşkınlığa düşmemesi için olayların kronolojisine birkaç ölçüt katmamız belki de uygun olur. Örneğin adem'in yüz otuz yaşında çocuk yapıp yapamayacağı konusunda bazı çevrelerde yayılan kötü niyetli bir kuşkuyu dağıtarak işe başlayalım. Modern zamanların doğurganlık endeksine bağlı kalırsak, ilk bakışta, çocuk sahibi olamayacağını söyleyebiliriz; ama dünyanın o çocukluk döneminde, bu yüz otuz yıl, basit ve güçlü kuvvetli bir ergenlikten başka bir şey pek değildi, ki casanova'larm en erken ortaya çıkmışı bile bundan yararlanmaktan hoşlanırdı. Ayrıca adem'in dokuz yüz otuz yaşma kadar yaşadığını hatırlamak gerek; dolayısıyla evrensel tufanda boğularak ölmesine ramak kalmıştı, çünkü o öldüğünde, müstakbel gemi yapımcısı nuh'un babası lamek hâlâ yaşıyordu. Bu nedenle, yapmış olduğu çocukları ve canı isteseydi yapabileceği başkalarını meydana getirecek zamanı ve boş vakti vardı. Daha önce söylediğimiz gibi, ikinci çocuk, yani kabil'den sonra geleni, habil'di; bakır tenli, gayet sağlam kişilikli bir oğlan; efendi'nin lütfuna en iyi şekilde mazhar olduktan sonra, ömrü en kötü biçimde sona eren biri. Üçüncüsü, yine söylemiş olduğumuz gibi, şit adını aldı; ama bir tarihçi titizliğiyle adım adım kurduğumuz anlatıda ona yer yoktur, dolayısıyla onu yalnızca adını anarak bırakıyoruz, hepsi bu. Bir din kurma fikrinin onun kafasında yeşerdiğini ileri sürenler vardır, ama biz bu nazik sorunlarla geçmişte bolca meşgul olduk; herkesin -kâh aşırılıktan kâh eksiklikten- mahkûm edileceği kıyamet

gününün iddiaları arasında çok muhtemelen bize zarar verecek ifadelerle, kimi uzmanların hafiflik olarak kınadığı bu tavrımızı ortaya koymuştuk. Şu an için bizi tek ilgilendiren, başında adem babanın bulunduğu ailedir; hem de ne kötü bir baş, bu başı başka türlü nasıl tanımlayacağımızı bilemiyoruz, karısının ona iyilik ve kötülük bilgisinin yasak meyvesini getirmesi yetti ve bu düşüncesiz ilk ata, kendini naza çektikten sonra, işin doğrusu, gerçek bir inançtan çok, zevk ve safa için, meyveyi yutuverdi ve bizi, biz erkekleri, gırtlağımızdan ne inen ne de çıkan o sinir bozucu elma parçasıyla sonsuza dek damgalanmış bıraktı. Adem'in meyveyi tümüyle yutmayı başaramamasını efendi'nin aniden ortaya çıkmasına ve olup biteni öğrenmek istemesine bağlayanlar da eksik değildir. Olup bitenleri biz tamamen unutmadan ya da anlatının devamım referansı gecikmiş, dolayısıyla zaman aşımına uğramış kılmadan önce, sıcak bir yaz gecesi cennet bahçesine efendinin gizlice, neredeyse yasadışı bir şekilde yaptığı ziyaretten söz edeceğiz. Âdet olduğu üzere, adem ile havva çıplak uyuyordu; en kusursuz masumiyetin aldatıcı da olsa örnek alınacak görüntüsünde, yan yanaydılar, birbirlerine dokunmuyorlardı. Uyanmadılar; efendi de onları uyandırmadı. Efendi'nin oraya gelme nedeni bir imalat hatasını düzeltmekti; yarattıklarını ciddi olarak çirkinleştiren bu durumun nihayet farkına varmıştı; hayal edebilirsiniz, göbek delikleri yoktu. Cennetin yumuşak güneşinin henüz kavuramadığı bembeyaz bebek tenleri fazla çıplak, fazlasıyla sunulmuş gözüküyordu; bir anlamda müstehcendi de -tabii bu kelime o zaman kullanılıyorsa... Onları uyandırmaktan çekinen tanrı aceleyle kolunu uzattı ve işaret parmağının ucuyla adem'in karnına hafifçe dokundu, sonra parmağını hızla çevirdi ve göbek deliği ortaya çıktı. Havva üzerinde de hemen uygulanan aynı işlem benzer sonuçlara yol açtı; ne var ki önemli bir farklılık vardı, onun göbeği çizim, konturlar ve kıvrımların zarifliği bakımından çok daha başarılıydı. Efendi'nin kendi eserlerinden birine son bakışıydı bu; ve onu güzel buldu.

İnsan vücudundaki her şeyin kusursuz olabileceğini söyleyen ortak sloganla insan vücudu estetiğinde yeni bir çağı başlatan bu şanslı cerrahi müdahaleden elli yıl bir gün sonra felaket meydana geldi. Bir gökgürültüsüyle gelişi duyurulan efendi ortaya çıktı. Her zamankinden farklı giyinmişti, belki de göğün yeni emperyal modasıydı bu: Başının üzerinde üçlü bir taç; elinde cop sallar gibi kavradığı asası. Ben efendi'yim, diye haykırdı, ben, ben olanım. Cennet bahçesi ölüm sessizliğine gömülmüştü, tek bir eşek arısı vızıltısı bile işitilmiyordu; ne bir köpek havlaması, ne bir kuş cıvıltısı, ne de bir fil bağırtısı duyuluyordu. Yalnızca bahçenin kurulduğu dönemden kalma gür bir zeytin ağacına tünemiş sığırcık sürüsü aniden havalandı; binlerce değilse de yüzlerce olduklarından, gökyüzü neredeyse kapkaranlık kesiliverdi. Kim itaatsizlik etti emirlerime, ağacımın meyvesine kim yaklaştı, diye sordu tanrı ve -artık kullanılmayan, ama hiç olmadığı kadar anlamlı bir sıfatla- kor gibi bakışlarını dosdoğru adem'e dikti. Umutsuzluğa kapılan zavallı adam kendisini ele veren elma parçasını boş yere yutmaya çalıştıysa da, tekbir ses bile çıkaramadı; ne arkasından, ne önünden. Cevap ver, diye devam etti efendi, öfkeli sesiyle; bir yandan da asasım tehditkâr bir edayla sallıyordu. Suçu başkasına atmanın pek hoş olmadığının bilincinde olan adem, cesaretini toplayarak, Benimle birlikte yaşasın diye bana verdiğin kadın bu ağacın meyvesini bana uzattı ve ben de yedim, dedi. Efendi kadına doğru döndü ve sordu, Ne yaptın, bedbaht, kadın cevap verdi, Yılan beni aldattı ve meyveyi yedim, İkiyüzlü, yalancı, cennette yılan yok, Efendi, ben cennette yılan var demedim, demek istediğim bir rüya gördüm ve bir yılan bana, Efendi size bahçedeki ağaçlann meyvelerini yemenizi yasakladı, öyle mi, diye sordu, ben de bunun doğru olmadığını, yalnızca cennetin ortasındaki ağacın meyvelerini yememizi yasakladığını, eğer ona dokunursak öleceğimizi söyledim. Yılanlar konuşmaz, olsa olsa tıslar,

dedi efendi, Benim rüyamdaki konuşuyordu; giysisinin kutsal haysiyetine hiç yakışmayan alaycı bir ton vermeye çabalayarak sözlerine, Ya başka ne dedi, öğrenebilir miyiz, diye sordu efendi, Yılan bizim ölmeyeceğimizi söyledi, Ya, öyle mi, efendinin alaycılığı giderek belirginleşiyordu, belli ki bu yılan benden daha fazla şey bildiğini sanıyor, Rüyamda gördüğüme göre, efendi, sen bizim meyveyi yememizi istemiyordun çünkü yersek gözlerimiz açılacak ve sonunda iyiliği de kötülüğü de senin bildiğin gibi, sen, efendi gibi, biz de bilecektik, Peki ya sen, yitik kadın, hafif kadın, bu kadar güzel bir rüyadan uyandığında ne yaptın, Ağaca yanaştım, meyveden tattım ve adem'e götürdüm, o da yedi, Buramda kaldı, dedi adem boğazına dokunarak, Çok iyi, dedi efendi, madem böyle istediniz, böyle olacak, bundan böyle tatlı hayat bitti sizin için, sen, havva, zahmetini ve gebeliğini ziyadesiyle çoğaltacağım, ağrı içinde evlat doğuracaksın, ve arzun kocana olacak, o da sana hakim olacaktır, Zavallı havva, çok kötü başladın, üzücü bir yazgı seninki, dedi havva, Önceden düşünmeliydin, ve sana gelince, adem, toprak senin yüzünden lanetli oldu, ömrünün bütün günlerinde zahmetle ondan yiyeceksin, ve sana diken ve çalı bitirecek, ve kır otunu yiyeceksin, toprağa dönünceye kadar, alnının teriyle ekmek yiyeceksin, çünkü ondan alındın, sefil adem, sen topraksın ve toprağa döneceksin. Neden sonra, efendi, adem ile havva'nın çıplaklığını gizlemek için birçok hayvan postu ortaya çıkardı, onlar da birbirlerine suç ortaklığıyla göz kırptılar, çünkü çıplak olduklarını daha ilk günden beri biliyorlardı ve bu durumdan bir güzel yararlanmışlardı. Bunun üzerine efendi dedi ki, İyiliği ve kötülüğü öğrenen insan tanrıya benzedi, şimdi de sonsuza dek yemen ve yaşaman için yaşam ağacının meyvesini toplamaktan başka yapacak bir şey kalmadı, evrende bir eksik olan iki tanrının varlığıydı, işte bu yüzden seni, seni ve karını, bu cennet bahçesinden sürüyorum, oranın kapısına da ateşten kılıçla silahlanmış bir kerubi yerleştireceğim, kimsenin girmesine izin vermeyecek, şimdi çekip gidin, çıkın buradan, sizi bir daha karşımda görmek istemiyorum. Leş gibi kokan derilere bürünmüş, sendeleyen bacakları üzerinde titreyerek duran adem ile havva ilk kez doğrulmuş iki orangutana benziyordu. Cennet bahçesinin dışında toprak kuraktı, konuksever değildi, efendi adem'e diken ve çalı vaat ederken abartmamıştı. Yine söylemiş olduğu gibi, tatlı hayat bitmişti.

2

İlk barınakları dar bir mağara oldu, daha doğrusu mağaradan çok bir oyuğa benziyordu; sığınacak bir yer aramak için umutsuzca dolanırlarken cennet bahçesinin kuzeyinde kayalık bir tümseğin içinde keşfettikleri basık bir yerdi burası. Yılın hangi dönemi olursa olsun gece gündüz sabit kalan ısının, alışkın oldukları, değişmez yumuşaklığına hiç benzemeyen bir güneşin acımasız yakıcılığından nihayet korunabildiler. Isısı ve pis kokusuyla soluklarını kesen kaba postları çıkarıp ilk çıplaklıklarına geri döndüler; ama vücutlarının nazik bölgelerini, bacaklarının arasında az çok korunaklı kalan yerlerini dış saldırılardan korumak için, en kısa tüylü en ince derileri kullanarak, kadınlar için olduğu kadar erkekler için de aynı biçimde olan ve daha ilerde etek denecek şeyi icat ettiler. İlk günler, çiğneyecek bir parça kuru ekmek bile olmadığından, açlıkla tanıştılar. Cennet bahçesi meyve bakımından çok verimliydi, zaten yenebilecek başka bir şey yoktu; doğası gereği kanlı etle beslenmesi gereken –çünkü dünyaya etobur olarak gelmiş- hayvanlar

bile, ilahi dayatma sonucu, aynı tatmin etmeyen melankolik diyete tabiydiler. Efendinin, bir hokkabaz gibi, parmaklarını şöyle bir şaklatarak ortaya çıkardığı postların nereden geldiğini bilmiyoruz. Bunlar hayvan postuydu, hem de büyük hayvanlar, ama bilin bakalım onları kim, nerede öldürüp derilerini yüzmüştü. Oranın yakınlarında tesadüfen su vardı; ama bu, kaynağını cennet bahçesinden alan ve ardından dört kola bölünen, birisi bol altın bulunduğu söylenen bir bölgeyi sulayan, bir diğeri kuş ülkesini kuşatan bol sulu nehre hiç benzemeyen bulanık bir dereydi. Günümüz okurlarına ne kadar olağandışı gelse de, diğer iki kola hemen fırat ve dicle adları verilmişti. Çölün dikenleri ve çalıları arasından kendine zar zor yol açan mütevazı nehre bakınca, gürül gürül sulu ünlü ırmağın, yeryüzü cennetinde yaşamı daha sevimli kılmak için efendinin kendisi tarafından imal edilmiş bir optik yanılsama olması fazlasıyla muhtemeldi. Her şey mümkündür. Her şey mümkün, elbette; havva'nm akima, gidip kerübiden cennet bahçesine girme ve birkaç gün daha açlığa direnmelerini sağlayan bir iki meyve toplama izni istemek gibi çılgınca bir fikir gelmesi de dahil. Bir kadın kafasında tasarlanmış yordamın sonuçları karşısında her erkek gibi kuşkulu olan adem, oraya tek başına gitmesini ve hayal kırıklığı yaşamaya hazır olmasını söyledi; Ateşten kılıcıyla kapıda devriye gezen bu nöbetçi, ikinci ya da üçüncü dereceden, ağırlığı olmayan ve otoritesiz, rastgele bir melek değil, sahici bir kerübidir, efendinin verdiği emirlere itaat etmemesini nasıl beklersin, diye mantıklı bir soru sordu, Bilmiyorum ve denemediğim sürece de bilmeyeceğim, Ya hedeflerine ulaşamazsan, Hedeflerime ulaşamazsam, tek kaybedeceğim oraya gitmek ve oradan geri dönmek için attığım adımlar ve ona söyleyeceğim laflar olur, cevabını verdi, Evet, ama eğer kerübi bizi efendiye ihbar ederse başımıza bela açılır, Şu ankinden daha fazla bela olmaz, hayatımızı kazanma imkânımız yok, dişimizin kovuğuna koyacak bir şeyimiz yok, başımızı sokacak damımız yok, giysi demeye layık bir şey yok, başımıza başka ne gibi bir bela gelebilir bilmiyorum, efendi bizi cennet bahçesinden kovarak zaten cezalandırdı, daha kötü bir şey hayal edemiyorum, Efendinin ne yapıp ne yapamayacağını hiç bilmiyoruz, Eğer böyleyse, onu niyetini açıklamaya zorlayabiliriz, bize söylemesi gereken ilk şey neden ve ne amaçla bize bunu yaptığıdır, Delisin sen, Ödlek olmaktansa deli olmak daha iyidir, Bana saygıda kusur etme, diye bağırdı adem, öfkeyle, ben korkmuyorum, korkak değilim, Ben de değilim, demek ki eşitiz, tartışmaya devam etmek gereksiz, Evet, ama unutma ki emreden benim, Evet, efendi böyle buyurdu, diye onayladı havva, ve hiçbir şey söylememiş gibi buruşturdu yüzünü. Güneş gücünü biraz yitirdiğinde, havva eteğini düzeltti ve en hafif postlardan birini omzuna atıp yola koyuldu. Gören olsa, iki dirhem bir çekirdek diyebilirdi, öyle yola koyuldu; yine de, serbest, sutyensiz göğüslerinin adımlarının ritmine uyup sallanmasını engelleyemedi. Bunu engelleyemezdi, engellemeyi de düşünmedi zaten; göğüslerinin cezbedebileceği kimse yoktu ortada, o dönemde memeler yalnızca süt vermeye yarıyordu, başka bir şeye değil. Kendisine şaşırmıştı; kocasına kaygısızca, kelimelerini seçmek zorunda kalmadan, yalnızca durumun gerektirdiğine inandığı şeyi söyleyerek cevap verişindeki bu laubalilik onu şaşırtmıştı. İçinde sanki başka bir kadın barınıyordu; ne efendi'ye ne de onun saptadığı bir eşe tabi olan, söz konusu efendi'nin -deyim yerindeyse- ağzının dibine tıkıştırdığı dili ve konuşma dilini tam anlamıyla kullanmaya nihayet karar vermiş bir dişi. Suyun serinliğinin damarlarında yayıldığını hissederek dereden geçerken, zihninden de mutluluk benzeri -bu kelimeye fazlasıyla benzeyen- bir şeyler geçiyordu. Midesinden bir uyarı geldi, olumlu duygular tadacak zaman değildi. Sudan çıktı, acı, küçük meyveler topladı; bunlar, besleyici olmasalar da, yeme ihtiyacını, uzun süre değil ama bir süre için gideriyordu. Cennet bahçesi artık yakındadır, en yüksek ağaçların tepeleri tek tek fark edilir. Havva öncekinden daha yavaş ilerlemektedir; ama kendini yorgun hissettiğinden değil. Adem eğer orada olsaydı, kesinlikle havva'yla dalga geçerdi, Pek cesurmuş, pek,

sonuçta korkudan ödün patlıyor. Evet, korkuyordu, başaramamaktan korkuyordu, nöbetçiyi ikna edecek yeterli sözü olmamasından korkuyordu, hatta öylesine cesaretini yitirmişti ki çok alçak sesle şunu söylediği bile oldu, Eğer bir erkek olsaydım, her şey daha kolay olurdu. İşte kerübi, ateşten kılıç sağ elinde kötücül bir ışık gibi parıldıyor. Havva göğsünü iyice örttü ve ilerledi. Ne istiyorsun, diye sordu melek, Açım, cevabını verdi kadın, Burada senin yiyebileceğin hiçbir şey yok, Açım, diye ısrar etti, Kocan ve sen cennet bahçesinden efendi tarafından kovuldunuz, hüküm kesin, geri çekil, Girmeye çakşırsam beni öldürecek misin, diye sordu havva, Efendi beni bu yüzden nöbetçi dikti, Benim soruma cevap vermedin, Aldığım emir bu, Beni öldürmek mi, Evet, O halde bu emre uyacaksın. Kerübi cevap vermedi. Kolunu salladı, ateşten kılıç bir yılan gibi tısladı ve cevabı bu oldu. Havva bir adım atıp ilerledi. Dur, dedi kerübi, Beni öldürmeksin, durmayacağım, ve bir adım daha attı, sen burada kimsenin arzulamayacağı çürük meyvelerle dolu bir bahçeyi bekleyip duracaksın, tann'nm meyve bahçesini, efendi'nin meyve bahçesini, diye ekledi havva. Ne istiyorsun, diye tekrar sordu kerübi, bu tekrarın zayıflık işareti olarak yorumlanacağını anlamamış gözüküyordu, Tekrar ediyorum, açım, Sizin çoktan uzaklaşmış olacağınızı sanıyordum, Nereye gidecektik, diye sordu havva, bilmediğimiz bir çölün ortasındayız, bu son günlerde yaşayan tek bir canlının geçmediği bir çöl, bir delikte uyuduk, ot yedik, efendi'nin vaat ettiği gibi, ve ishal olduk, İshal de ne, diye sordu kerübi, Ödümüz bokumuza karıştı da denebilir, efendinin bize öğretiği söz dağarcığı zengin, ishal olmak ya da ödün bokuna karışması -bu ifadeyi tercih edersen- içindeki boku tutamamak anlamına gelir, Ne olduğunu bilmiyorum, Melek olmanın avantajı bu, dedi havva ve gülümsedi. Gülümseyişi meleğin hoşuna gitti. Gökyüzünde de çok gülümseniyordu, ama her zaman meleksi bir şekilde ve hafif bir hoşnutsuzluk ifadesiyle birlikte, sanki mutlu olmaktan özür diler gibi, tabii buna mutluluk denebilirse. Havva söz düellosunu kazanmıştı, geriye beslenme düellosunu kazanmak kalmıştı. Kerübi, Sana bir iki meyve getireceğim, ama kimseye söyleme, dedi, Ağzımı açmam, ama kocam her koşulda haberdar olacaktır, Yarın onunla birlikte gel, konuşmamız gerek. Havva omzundaki hayvan postunu kaldırdı ve Meyveleri getirmek için bunu kullan, dedi. Gövdesinin üst kısmı çıplak kalmıştı. Kılıç, ani bir enerji hücumuna uğramış gibi, daha güçlü tısladı; kerübi, aym enerjiyle, bir adım ileri attı, aynı enerjiyle sağ elini kaldırdı ve kadının göğsüne dokundu. Başka hiçbir şey olmadı, başka hiçbir şey olamazdı, melekler, melek kaldıkları sürece, her türlü tensel ilişki onlara yasaklanmıştır; yalnızca düşmüş melekler, kimi arzularlarsa ve kim onları arzularsa, birleşmekte özgürdürler. Havva gülümsedi, elini meleğin elinin üzerine koyup hafifçe göğsüne bastırdı. Vücudu kir kaplıydı, tırnakları sanki toprak kazmakta kullanılmış gibi simsiyahtı, saçları sarmaş dolaş olmuş yılanbalıkları yuvasına benziyordu, ama kadındı o, tek kadın. Melek çoktan bahçeye girmişti; en besleyici, en sulu meyveleri seçmek için epey bir oyalandı ve sonunda ağır bir yükün altında iki büklüm bir halde geri geldi. İşte, bunlar senin, dedi ve havva ona sordu, Senin adın ne, o cevap verdi, Benim adım azrail, Meyveler için teşekkür ederim, azrail, Efendinin yarattığı varlıkların açlıktan ölmesine izin veremem, Efendi sana müteşekkir olacaktır, yine de ona söz etmesen iyi olur. Kerübi işitmemiş gibi yaptı ya da gerçekten işitmemişti, havva'nın içi dolu hayvan postunu sırtına almasına yardım etmekle meşguldü, bir yandan da şöyle diyordu, Yarın adem'le birlikte gel, bilmeniz gereken bazı şeyleri konuşuruz, Geleceğiz, cevabını verdi havva.

Ertesi gün, adem karısına eşlik etti ve birlikte cennet bahçesine geldiler. Havva'nın inisiyatifiyle, derede ellerinden geldiğince yıkandılar; ama ellerinden gelen -hiç demesek de- pek azdı, çünkü sabunsuz su zavallıca bir temizlik yanılsamasıdır. Toprağa oturdular ve kerübi azrail'in zaman kaybedecek türden biri olmadığını hemen anladılar, Yeryüzünde

mevcut tek insan varlıkları siz değilsiniz, diye söze başladı kerübi azrail, Biz yalnız değil miyiz, diye haykırdı adem, şaşkınlıkla, Söylemiş olduğum şeyi tekrarlamaya beni mecbur etmeyin, Bu varlıkları kim yarattı, neredeler, Her yerde, Onları da bizi yarattığı gibi efendi mi yarattı, diye sordu havva, Cevap veremem, ve eğer soru sormakta ısrar ederseniz, konuşmamız anında sona erer, herkes işine geri döner, ben cennet bahçesinin bekçiliğine, siz de mağaranıza ve açlığınıza, Bu durumda, hemen ölürüz, dedi adem, kimse bana çalışmayı öğretmedi, ne toprağı kazabilirim ne de ekebilirim çünkü ne çapam var ne karasabanım, bunlar olsaydı da kullanmayı öğrenmem gerekirdi ama bu çölde bana bunu öğretecek kimse yok, sonuçta önceden olduğu gibi toprak olsaydık, iradesiz ve arzusuz olsaydık, daha şanslı olurduk, Kitabın orta yerinden konuştun, dedi kerübi ve adem, hiç öğrenim görmemişken kitabın orta yerinden konuştuğu için mutlu oldu. Sonra havva sordu, Madem ki başka insan varlıkları da var, efendi bizi neden yarattı, Efendi'nin niyetine akıl sır ermediğini biliyor olmalıydınız, ama eğer yarım ağızla söylenmiş bir şeyi iyi anladıysam, bir deney söz konusu, Biz bir deney miyiz, diye haykırdı adem, bir deney, ha, ne amaçla, Müspet ilmini bilmediğim bir şey hakkında konuşma riskini göze alacak değilim, bu konuda susması için efendi'nin kendi nedenleri kesinlikle vardır, Biz bir konu değiliz, biz nasıl yaşayacağını bilemeyen iki kişiyiz, dedi havva, Sözlerimi henüz tamamlamadım, dedi kerübi, Konuş o halde, ağzından da iyi bir havadis çıksın, en azından bir tane, Dinleyin, buraya yakın bir yerde pazara gidip gelen kervanların zaman zaman geçtiği bir yol var, benim fikrim duman çıkaracak bir ateş yakmanız, çok fazla duman, uzaktan fark edilecek şekilde, Ateş yakacak bir şeyimiz yok, diye sözünü kesti havva, Senin yok ama benim var, Ne, Bu ateşten kılıç, nihayet bir işe yarayacak, alevli ucunu kuru dikenlere ve samanlara yaklaştırmak yeter, böylece aydan bile görünebilecek bir ateşiniz olur, uzaktan geçen bir kervan ise haydi haydi görür, ama ateşin etrafa yayılmamasına dikkat etmeniz gerek, bir ateş yakmak başka bir şeydir, tamamen alev almış bir çöl başka şey, sonunda cennet bahçesi bile tutuşabilir ve ben de işimden olurum, Ya insanlar koşup gelmezse, Koşarlar, koşarlar, sakin olabilirsin, cevabını verdi azrail, insan varlıkları doğaları gereği meraklıdır, onlar da ateşi kimin, ne amaçla yaktığını öğrenmek isteyeceklerdir, Ya sonra, diye sordu adem, Sonrası size kalmış, ben daha fazla bir şey yapamam, kervana kavuşmanın yolunu bulun, sizi sadece yiyecek karşılığı yanlarına almalarını isteyin, eminim ki bir tabak mercimek karşılığında dört kol herkes için iyi bir pazarlık olur, sözleşme yapan için de yapılan için de, sonra ateşi söndürmeyi sakın unutmayın, böylece ben de sizin gittiğinizi öğrenirim, sen de bilmediklerini öğrenme fırsatı bulmuş olursun, adem. Plan mükemmeldi, gerçekten esirgeyici davranan kerübiler vardır dünyada; efendi, en azından bu deneyde, kendi yarattıklarının geleceğiyle hiç ilgilenmemişken, onları cennet bahçesinden uzak tutmakla görevli bekçi melek olan azrail, onları hıristiyanca karşılamış, yiyeceklerini garanti etmiş ve özellikle değerli pratik fikirler sayesinde onları yaşama donanımlı kılmıştı, beden için ve dolayısıyla ruh için gerçek selametin yolunu açmıştı onlara. Adem'le havva minnet dolu sözler ettiler, hatta havva azrail'i kolları arasında sıkarken gözlerinden birkaç damla yaş bile akıttı, bu sevgi gösterisi kocasının hiç hoşuna gitmedi, bir süre sonra, dudaklarını yakan soruyu daha fazla içinde tutamayarak sordu, Karşılığında bir şey verdin mi ona, Bir şey mi, kime, dedi havva, kocasının neyi ima ettiğini gayet iyi biliyordu, Kim olabilir, ona, azrail'e, dedi adem, sorusunun birinci kısmını ihtiyat gereği es geçerek, Bir kerübi o, bir melek, cevabını verdi havva, ve daha fazlasını söylemeyi gerekli görmedi. Cinsiyetler savaşının o gün başladığı düşünülmektedir. Kervanın gelmesi üç hafta sürdü. Elbette bütün kervan kalkıp da adem'le havva'nın yaşadıkları mağaraya kadar gelmedi; yalnızca üç kişilik bir öncü muhafız birliği geldi; onların da çalışma sözleşmesi pazarlığı yapmaya yetkisi yoktu, ama bu bedbahtlara merhamet ederek eşeklerinin sağrısında onlara yer verince, onlar da

bindiler. Kararı kervan başı verecekti. Bu kuşkuya rağmen, yola çıkarken kapıyı kapayan biri gibi, adem ateşi söndürdü. Son duman kıvrımı atmosferde kaybolduğunda, kerübi de, İşte gidiyorlar, iyi yolculuklar, dedi.

3

Hayat onlara kötü davranmadı. Çalışmaya yatkın olmadıkları belli olmasına rağmen kervana kabul edildiler; kim olduklarına ve nereden geldiklerine dair pek bir açıklama yapmaları gerekmedi. Kaybolduklarını söylediler; sonuçta durum da buydu zaten. Onlar efendi'nin çocuklarıydı, doğrudan doğruya onun tanrısal ellerinin eseriydiler, ama bu durumu oradaki kimse bilemezdi, kendileri ile tanrı misafirleri arasında hiçbir fizyonomik fark görmüyorlardı, hatta hepsinin aynı ırka mensup olduğu bile söylenebilirdi: siyah saçlar, esmer ten, koyu renk gözler, kalem kaşlar. Habil doğduğunda, onun pembe beyaz teniyle dünyaya gelişi bütün komşuları şaşırtacaktır; sanki bir meleğin ya da başmeleğin, hatta -affınıza sığınarak söylüyorum- bir kerübinin oğluydu. Mercimek yemekleri hiç eksik olmadı; adem'le havva'nın ücret almaya başlaması da çok zaman almadı; bu pek az, neredeyse sembolik ücret, yine de hayata bir adım atmaktı. Kol gücüyle çalışmanın sırlarına yalnızca adem değil, havva da yavaş yavaş vakıf oldu -sonuçta o da düşes olmak için doğmamıştı ya; ipe kaygan düğüm atmak gibi basit işlemleri de parmaklarına batırmadan iğne kullanmak gibi karmaşık işlemleri de öğrendiler. Kervan, ticaret yapmak için birkaç hafta önce ayrıldığı köye geri döndüğünde, onlara başlarını sokacakları bir çadır ve döşek verdiler; bu ve ardından gelen başka istikrar dönemleri sayesinde adem nihayet toprağı kazmayı ve işlemeyi, açılan toprağa tohum atmayı öğrendi; hiçbir efendinin, hiçbir tanrının yaratamayacağı yücelikte bir sanat olan budamayı bile öğrendi. Kendisine verilen aletlerle çalışmaya başladı, sonra yavaş yavaş kendi malzemelerini toparladı ve birkaç yılın sonunda komşuları onu iyi bir çiftçi olarak kabul ettiler. Cennet bahçesinde ve çöldeki kervanda geçen zaman, çalılar ve dikenler, bulanık sulu dere yavaş yavaş belleklerinden silindi; hatta kimi zaman, nedensiz, yaşanmamış, rüyada bile görülmemiş, ama bir başka yaşamın, bir başka yaşam tarzının, farklı bir yazgının önceden hissedilmiş uydurmaları gibi geldiği bile oldu. Havva'nın belleğinde azrail'e, efendi'nin eserlerini kesin bir ölümden kurtarmak için emirlerini ihlal etmiş kerübiye ayrılmış bir köşe olduğu doğrudur; ama bu yalnızca kendisine sakladığı, kimseye açmadığı bir sırdı. Gün geldi, adem bir toprak parçası satın alabilir ve burası benim diyebilir oldu; bir tepeye sırtını dayamış, kaba kerpiçten bir ev yükseltebildi; üç oğlu, kabil, habil ve şit, artık burada doğabilirdi; üçü de, yaşamlarının uygun döneminde, mutfak ile salon arasında dört ayak üzerinde emeklediler. Mutfakla tarla arasında da emeklediler; çünkü büyük iki oğlan, yaşları geldiğinde, henüz gencecik olmanın verdiği saf kurnazlıkla, ailenin eşeğine binerek babalarının çalıştığı yere götürülmeleri için geçerli olsun ya da olmasın bütün gerekçeleri kullanıyorlardı. Bu iki oğlanın eğilimlerinin benzer olmadığı çok çabuk fark edildi. Habil keçilerle ve oğlaklarla birlikte olmayı tercih ederken, kabil çapalardan, dirgenler ve tırpanlardan büyük keyif alıyordu; biri kendi yolunu hayvancılıkta çizmeye çalışırken, diğeri tarıma atılma hevesindeydi. O dönem ekonomisinin en önemli iki sektörünü tamamen kapsayan bu aile içi el emeği paylaşımının tamamen tatminkâr olduğunu kabul etmek gerekir. Komşuların ortak görüşü, bu ailenin geleceği olduğu yönündeydi. Çok yakında görüleceği gibi, efendinin her zamanki kaçınılmaz yardımıyla -bunun için vardı o- bir gelecekleri olacaktı. Çok küçük yaştan beri, kabil ile habil dünyanın en iyi dostuydu; kardeş gibi bile gözükmüyorlardı, biri nereye gitse diğeri de oraya gidiyordu, her şeyi ortak bir onayla yapıyorlardı. Efendi arzulamış, efendi birleştirmiş

onları, diyordu köydeki kıskanç anneler; söyledikleri de doğruydu. Ta ki günün birinde yazgı kendini gösterme vaktinin geldiğini düşünene dek bu böyle sürdü. Habil'in kendi sürüsü vardı, kabiTin de tarlaları; geleneğin ve dini vecibelerin gereğini yerine getirerek, emeklerinin ilk ürününü efendiye sundular: habil bir koyunun gevrek etini kızarttı, kabil de toprağın ürünlerini, birkaç başak ve tohumu sundu. Bunun üzerine, bu güne dek açıklanamamış bir şey meydana geldi. Habil'in sunduğu etin dumamnın dosdoğru yükselerek sonsuz uzayda yok olması, efendinin onun sunduğu şeyi kabul ettiğinin ve bundan haz aldığının işaretiydi; ama kabiTin de aynı şevkle yetiştirdiği bitkilerin dumanı çok yükselmedi, toprağın hemen üzerinde, anında dağıldı; bunun anlamı, efendinin en ufak minnet duymadan onu reddettiğiydi. Kaygılı, şaşkın kabil habil'e yer değiştirmeyi önerdi, bu tersliğin nedeni bir hava akımı olabilirdi; bunun üzerine yerlerini değiştirdiler, ama sonuç aynı oldu. Efendi'nin kabil'i hor gördüğü açıktı. Böylece, habil'in gerçek karakteri ortaya çıktı. Kardeşinin üzüntüsüne katılmak ve onu teselli etmek yerine, onunla alay etti ve sanki bu da yetmezmiş gibi, kendi kişiliğini yüceltmeye koyuldu; şaşkınlık içindeki ve ne yapacağını bilemeyen kabil'in karşısında, kendini efendi'nin gözdesi, tanrı'nm seçtiği kişi ilan etti. Bahtsız kabil hakareti yutmak ve işine geri dönmek zorunda kaldı. Bu sahne bir hafta boyunca şaşmaz bir şekilde tekrarlandı: bir yanda hep yükselen bir duman, diğer yanda hep elle dokunulabilecek ve havada hemen dağılan bir duman. Ve hep habil'in merhametsizliği, habil'in alayları, habil'in küçümsemesi. Bir gün kabil kardeşinden yakındaki bir vadiye birlikte gitmelerini istedi, bir tilkinin oraya saklandığı söylentileri dolaşıyordu ortalıkta; vadiye vardıklarında, sık böğürtlenlerin arasına önceden gizlemiş olduğu bir eşeğin çene kemiğiyle vurarak, yani kalleşçe bir taammüdle, kardeşini kendi elleriyle öldürdü. Tam o anda, yani olup bitene göre gecikerek, efendi'nin sesi çınladı; yalmzca sesi çınlamakla kalmadı, kendisi de bizzat göründü. Bunca uzun süre hiç sesi soluğu çıkmamışken, şimdi belirivermişti; bu iki kardeşin bahtsız anne babasını cennet bahçesinden kovduğundaki gibi giyinmişti. Başının üzerinde üçlü taç vardı, sağ elinde asayı sallamaktaydı, değerli kumaştan bir paltoya tepeden tırnağa sarınmıştı. Kardeşine ne yaptın, diye sordu ve kabil ona başka bir soruyla cevap verdi, Kardeşimin bekçisi miyim ben, Onu öldürdün, Doğru, ama ilk suçlu sensin, sen benim yaşamımı mahvetmeseydin onun yaşaması için kendi canımı verirdim, Seni sınamak istemiştim, Sen kimsin ki kendi yarattıklarını sınıyorsun, Ben her şeyin egemen sahibiyim, Bütün varlıkların da diyebilirsin, ama ne benim ne de özgürlüğümün sahibisin, Öldürme özgürlüğünün mü, Tıpkı Habil'i öldürmemi önleyebilecekken öldürmeme izin vermekte senin de özgür olduğun gibi, bütün diğer tanrılarda olduğu gibi sende de olan o yanılmazlık gururunu bir an terk etmen yeterli olurdu, bir an için gerçekten bağışlayıcı olman, alçakgönüllülük gösterip benim sunduğumu kabul etmen yeterli olurdu, çünkü onu reddetmemeliydin, tanrıların, ve tüm diğerleri gibi senin de, yarattığınızı söylediklerinizkarşısında görevleriniz var, İsyankâr konuşuyorsun, Öyle olabilir, ama seni temin ederim ki eğer ben tanrı olsaydım, Başkaldırıyı seçenlere şükürler olsun çünkü yeryüzünün krallığı onların olacaktır, derdim her gün, Günaha giriyorsun, Belki, ama ne olursa olsun seninki kadar büyük bir günah değil, sen ki habil'in ölmesine izin verdin, Onu sen öldürdün, Evet, doğru, infaz eden kol bendim, ama hükmü sen verdin, Buradaki kam ben dökmedim, kabil kötülükle iyilik arasında seçim yapabilirdi, eğer kötülüğü seçtiyse bunun bedelini ödeyecek, Bağa giren de bağcı kadar hırsızdır, dedi kabil, Bu kan intikam diye bağırıyor, diye ısrar etti tanrı, Eğer böyleyse, sen de hem gerçek bir ölümle hem de henüz gerçekleşmemiş bir ölümle intikam alacaksın, Daha açık konuş, İşiteceğin şey hoşuna gitmeyecek, Bu seni durdurmasın, konuş, Basit, ben habil'i öldürdüm çünkü seni öldüremezdim, ama benim niyetimde sen ölüsün, Ne demek istediğini anlıyorum, ama ölüm tanrılara yasaktır, Evet, oysa kendi adlarına ya da kendileri yüzünden işlenen bütün

cinayetleri üstlenmeleri gerekir, Tanrı masumdur, eğer o var olmasaydı da her şey aynı olurdu, Ama ben, öldürdüğüm için, karşıma çıkacak herhangi biri tarafından öldürülebilirim, Böyle olmayacak, seninle bir anlaşma yapacağım, Dışlanan biriyle mi anlaşacaksın, diye sordu kabil, kulaklarına inanamıyordu, HabiTin ölümü için sorumluluk paylaşımı anlaşması diyebilir, O halde kendi suçluluk payını kabul ediyorsun, Kabul ediyorum, ama kimseye söyleme, bu tanrı ile kabil arasındaki bir sır kalacak, Doğru değil bu, düş görüyor olmalıyım, Tanrılar karşısında bu sık olur, Bunun nedeni, sizin niyetlerinize akıl sır ermemesi midir, öyle denir ya, diye sordu kabil, Benim tanıdığım hiçbir tanrı bu sözleri etmedi, niyetlerimize akıl sır ermediğini söylemek asla bizim aklımıza gelmez, tanrısallıkla senli benli olma iddiasındaki insanların uydurduğu bir deyiş bu, İşlediğim suçtan dolayı cezalandırılmayacak mıyım, diye sordu kabil, Benim suçluluk payım şeninkini bağışlatmaz, sen ceza çekeceksin, Ne cezası, Yeryüzünde kaçak ve serseri olarak dolaşacaksın, Bu durumda her önüme gelen beni öldürebilir, Hayır, çünkü alnına bir damga basacağım, kimse sana kötülük yapmayacak, ama benim teveccühümün karşılığı olarak sen de kimseye kötülük yapmamaya çabala, dedi efendi ve işaret parmağıyla kabil'in almna dokununca, alnında küçük bir siyah leke belirdi, İşte senin mahkûmiyetinin işareti, diye ekledi efendi, ama aym zamanda ömrün boyunca benim korumam ve denetimim altında kalacağının da işareti, her gittiğin yerde seni gözeteceğim, Kabul ediyorum, dedi kabil, Tercih şansın yok, Cezam ne zaman başlıyor, Şu andan itibaren, Anne babama veda edebilir miyim, diye sordu kabil, Sana kalmış, aile işlerine karışmam ben, ama habil'in nerede olduğunu öğrenmek isterler elbet ve sanınm sen de onu öldürdüğünü söylemeyeceksin onlara, Hayır, Hayır, ne, Anne babama veda etmeyeceğim, Yola koyul o halde. Söyleyecek bir şey kalmamıştı artık. Daha kabil ilk adımını atmamıştı ki efendi ortadan kayboldu. Habil'in yüzü sineklerle kaplıydı, açık gözlerinde sinekler vardı, dudaklarının birleşme çizgisinde sinekler vardı, darbelerden kendini korumak için kaldırdığı ellerinde açılan yaralarda sinekler vardı. Zavallı habil, tanrı onu kandırmıştı. Efendi cennet bahçesinin açılışında acınası bir tercihte bulunmuştu, rulet döndürülmüş ve herkes kaybetmişti, körlemesine atılan okları kimse hedefin tam ortasına isabet ettirememişti. Öldürülen evlatlarının kaybını telafi etmek için bir oğul doğurma olasılığı yine adem'le havva'ya düşmüştü, ama hayatta neden ve niçin olduğunu bilmeden çocuk yapmaktan başka hedef olmaması pek üzücü. Nihai bir hedefe, son nedene inananlar, soyu sürdürmek için derler; oysa ki bu soyların ne olacağına dair hiçbir fikirleri yoktur ve sanki evrenin biricik ve nihai umuduymuş gibi, soyun neden sürmesi gerektiği sorusunu kendilerine hiç sormamışlardır. Efendi'yi öldüremediği için habil'i öldüren kabil kendi cevabını zaten vermişti. Bu cevap, bu adamın gelecekteki yaşamında hayra yorulacak bir şey hiç değildi.

4

Köşeye sıkışarak gezginliğe başlayan bu adam, peşinden kendi adımları gelen bu lanetli, bu kardeş katili, yine de, hayata pek az insan kadar iyi başlamıştı. Oğlunun, bahçenin nemli toprağına oturup, yeni dikilmiş bir fidanı, büyümesini bekleyerek seyre dalmış halde defalarca görmüş annesi buna tanıklık edebilirdi. Dört ya da beş yaşındaydı ve ağaçların büyüdüğünü görmek istiyordu. Bunun üzerine, oğlundan daha fazla hayal gücüne sahip olduğu açıkça belli olan anne ona ağaçların çok çekingen olduklarını, ancak kendilerine bakılmadığında büyüdüklerini açıklamıştı; Utandıkları için, demişti bir gün ona annesi. Kabil bir süre sessiz kalmış, düşünmüş, sonra cevap vermişti, O halde sen bakma, anne, benden utanmıyorlar, alışkınlar bakmama. Sonradan olacakları o vakit

öngören anne gözlerini çevirince, oğlu bir zafer edasıyla haykırmıştı, Büyüdü, büyüdü, bakmamanı söylemiştim sana. O akşam, adem işten döndüğünde, havva olup biteni ona gülerek anlatınca, kocası, Bu çocuk uzaklara gidecek, dedi. Efendi yoluna çıkmasaydı belki de olacak buydu. Yine de, zaten yeterince uzağa gidiyordu, ama babasının kehaneti anlamında değil. Yorgunluktan ayaklannı sürüyerek, uçsuz bucaksız ıssız toprakta ilerliyordu, ne yıkık dökük bir kulübe ne bir hayat belirtisi vardı; alçalmış gökyüzünün habercisi olduğu sağanak yağmur tehdidi, kasvetli bir yalnızlığı iyice güçlendiriyordu. Uzaklarda, kendisi yürüdükçe yakınlaşan ufukta yeşillikleri yükselen, az sayıdaki birkaç ağaç altı hariç, sığınabileceği hiçbir yer yoktu. Bu ağaçların pek az yapraklı olan dalları, koruma adına layık pek bir garanti sunuyor gibi gözükmüyordu. İlk yağmur damlaları düşerken, kabil giysisinde kan lekesi olduğunu fark etti. Lekelerin yağmurla belki silineceğini düşündü, ama bir şeyin değişmediğini, lekeleri toprağa bularsa daha iyi edeceğini hemen anladı; tozun toprağın altında ne olduğundan kimse kuşkulanmazdı; zaten giysisi kir pas içinde, leke dolu insanlar bu yörelerde eksik değildi. Yağmur bardaktan boşanırcasına yağmaya başladı, bir süre sonra giysisi sırılsıklam olmuştu, en ufak kan izi bile fark edilmiyordu, üstelik kabil, eğer sorulursa, kuzu kanı olduğunu da zaten söyleyebilirdi. Evet, dedi kabil yüksek sesle, ama habil hiç de kuzu değildi, benim kardeşimdi, onu ben öldürdüm. O anda efendi'ye cinayetten ikisinin de sorumlu olduğunu söylediğini hatırlamadı, ama belleği yardımına gelmekte gecikmedi ve bunun üzerine ekledi, Eğer efendi dendiği gibi her şeyi biliyor ve her şeyi yapabiliyorsa, eşeğin çene kemiğini bulunduğu yerden yok ederdi, ben habil'i öldürmemiş olurdum ve şimdi ikimiz de evin kapısında yağan yağmura bakıyor olurduk, ve habil, sunabileceğim tek şeyi, tohumları ve başakları, emeğimin ve alm terimin meyvelerini kabul etmeyerek efendi'nin gerçekten de kötü davranmış olduğunu kabul etseydi, hâlâ yaşıyor olurdu ve biz de hep olduğumuz gibi yine dost olurduk. Dökülen süte ağlamak işe yaramaz derler ama doğru değil bu, bir anlamda eğitici de, çünkü bu bize insanların bazı yaklaşımlarının ne ölçüde düşüncesiz olduğunu gösterir; şöyle ki, eğer süt dökülmüşse dökülmüştür ve bezle silmekten başka bir şey gelmez elden, ve eğer habil iblisçe öldürülmüşse birisi onun yaşamını elinden aldığı içindir. Başımızdan aşağı şakır şakır yağmur yağarken düşünmek elbette ki dünyanın en rahat işi değildir, belki de bu nedenle aniden yağmur durdu ve kabil böylece rahat rahat düşünebildi, düşüncesinin akışını götürdüğü yere kadar serbestçe takip edebildi. Nerelere kadar gittiğini ise asla bilemeyeceğiz, ne biz ne o; çünkü aniden, sanki hiçten çıkar gibi beliren bir kulübenin kalıntıları onu derin düşüncelerinden ve üzüntüsünden kopardı. Bazı işaretlerden, evin arkasındaki toprağın işlenmiş olduğu anlaşılıyordu, ama sakinlerinin burayı uzun süre önce terk etmiş olduğu kesindi; bir mevsimde yıkılmamaları için sürekli tamirat gerektiren bu mütevazı konutların malzemelerinin eğreti bağdaşıklığını ve bu malzemelere özgü dayanıksızlığı dikkate alırsak, terk edileli belki de o kadar uzun süre olmamıştı. Özen gösteren bir elin yokluğunda, ev, bozuk havaların, özellikle kerpicin içine işleyen yağmurun ve zımpara gibi törpüleyen rüzgârın yıpratıcı etkisine güçlükle dayanırdı. Kimi iç yüzeyler çökmüştü, çatının büyük bölümü göçmüştü; tek ayakta kalan nispeten korunaklı bir köşeyi bulan tükenmiş yürüyüşçü oraya çöktü. Bacakları üzerinde güç bela durabiliyordu; bunun nedeni yalnızca kat ettiği uzun yol değildi, açlık da kıvrandırmaya başlamıştı. Gün neredeyse sona eriyordu, birazdan gece olacaktı. Burada kalacağım, dedi kabil, hep yaptığı gibi, yüksek sesle, sanki kendi kendini yatıştırmaya ihtiyacı varmış gibi; oysa o an kimsenin tehdidi altında değildi, muhtemelen efendi bile onun nerede olduğunu bilmiyordu. Hava o kadar soğuk olmasa da, tenine yapışan ıslak giysisi titretiyordu. Soyunursa bir taşla iki kuş vuracağını düşündü; öncelikle titremesi sona erecekti, sonra da incecik kumaştan dikilmiş giysi gecikmeden kururdu. Bunun üzerine, soyunur

soyunmaz kendini hemen daha iyi hissetti. Dünyaya geldiği zamanki kadar çıplak olmaktan hoşlanmadığı doğrudur, ama yalnızdı, tanık yoktu, ona dokunabilecek kimse yoktu. Bu düşünce onda yeni bir ürpertiye yol açtı, ama aynı ürperti değil, ıslak giysiyle doğrudan temastan kaynaklananı değil, cinsel bölgesinde bir tür ürperti, sanki kendi kendinden utanmış gibi hemen yok olan hafif bir kabarma. Kabil bunun ne olduğunu biliyordu, ama, genç yaşma rağmen, buna dikkat ettiği yoktu ya da yalnızca iyilikten çok kötülüğe yol açmasından çekiniyordu. Bir köşeye çekilip bacaklarını kıvırıp büzüldü, dizleri göğsünde, öylece uyudu. Şafak vaktinin soğuğuyla uyandı. Giysiyi ellemek için uzandı, biraz nem kaldığını hissetti, ama yine de üzerine geçirmeye karar verdi, üstünde kururdu. Ne rüya görmüştü ne kâbus, bir kütük nasıl uyursa öyle uyumuştu, bilinçsizce, sorumsuzca, suçluluk duymadan; yine de, şafağın ilk ışıklarıyla uyanırken ağzından çıkan kelimeler, Kardeşimi öldürdüm, oldu. Farklı bir dönem olsaydı, belki ağlardı, belki umutsuzluğa kapılırdı, belki de göğsünü ve başını yumruklardı, ama durum neyse o olduğundan, dünya pratik olarak başlamış olduğundan, kim olduğumuzu söylemeyi deneyebileceğimiz kelimelerimiz hâlâ eksik olduğundan ve kendimizi en iyi tanımlayan kelimeleri hiç bulamadığımızdan, bir anlam ifade etmeye son verene ve bir dizi tutarsız sesten, anlamsız eveleme gevelemeden başka bir şey olmayana dek ağzından çıkan sözleri tekrarlamakla yetindi. Bunun üzerine, düş görmüş olduğunu, ama bunun tam bir düş değil, bir imge, kendinin imgesi olduğunu fark etti: eve döndüğünde, kapının eşiğinde kendisini bekleyen kardeşini fark eden kendi imgesi. Ömrü boyunca onu böyle hatırlayacaktı, sanki cinayetiyle uzlaşmıştı, hiç vicdan azabı çekmiyor gibiydi.

Kulübeden çıktı ve serin havayı derin derin soludu. Güneş henüz doğmamıştı, ama gökyüzü çoktan hoş renklerle boyanmıştı; şafağın bu ilk ışıklarında gözleri önünde uzanan çorak ve monoton manzarayı sınırsız bir tür cennet bahçesine çevirmeye yetecek renkte. Kabil'in adımlarını belirgin bir istikamete yöneltmesi için hiçbir gerekçesi yoktu; geceyi geçirmiş olduğu viraneye yönelmeden önce bıraktığı izleri içgüdüsel olarak aradı. Kolay oldu; sonuçta, güneşi karşılamaya doğru, güneşin pek yakında belireceği o tarafa doğru yürümesi yeterliydi. Uykuda geçirdiği saatlerin yatıştırdığı midesinde kasılmalar azalmıştı, böyle kalsa iyi olacaktı, çünkü civarda yiyecek bulma umudu hiç yoktu; ara sıra karşısına bir incir ağacı çıkıyordu ama üzerinde hiç meyve olmuyordu, çünkü incir mevsimi değildi. Hâlâ sahip olduğunu bilemediği, son kalan enerji kırıntısıyla, yürümeye koyuldu. Güneş çıkmıştı, bugün yağmur yağmayacak, hatta belki de sıcak olacaktı. Kısa süre sonra kendini yeniden yorgun hissetmeye başladı. Yiyecek bir şey bulmalıydı, yoksa bu çölde bitkin düşecek, birkaç gün içinde iskelete dönecek, henüz kendini göstermeyen vahşi köpek sürülerinin ya da etçil kuşların insafına kalacaktı. Ama kabil'in yaşamının orada tamamlanmayacağı yazılıydı; son nefesini bu çölde verecek olduktan sonra, efendi onu lanetlemekle bunca zaman harcama zahmetine katlanmazdı. Uyarı, aşağıdan, yorgun ayaklarından geldi; bastıkları toprağın farklı olduğunu geç anlamışlardı: bitki örtüsü kalmamıştı, yürümeyi engelleyen çimen ve diken yoktu; uzun lafın kısası, kabil, nasıl ve ne zaman olduğunu bilmeden, bir yol keşfetmişti. Zavallı gezgin buna sevindi, çünkü transit bir yolun, patika da olsa, dar da olsa bir yolun, er ya da geç, yakın ya da uzak, birilerinin oturduğu bir yere götüreceği bilinen bir kuraldır; orada belki bir iş, başını sokacak bir çatı ve açlığını giderecek bir lokma ekmek bulması mümkün olacaktı. Bu beklenmedik keşifle yeniden canlanan kabil, -deyime uygun davranarak- elinden geleni ardına koymayıp, hiç olmadığı halde kendine güç damıttı ve adımlarını sıklaştırdı; içinde yaşam işaretleri olan bir evin, eşeğe binmiş bir adamın ya da başının üzerinde testi taşıyan bir kadının belirmesi umudunu hiç yitirmemişti. Epey uzun süre yürümek zorunda kaldı. Sonunda karşısına çıkan yaşlı adam yaya yürüyor ve bir iple bağladığı iki keçiyi

çekiyordu. Kabil, dağarındaki en içten kelimelerle onu selamladı, ama adam aynı şekilde karşılık vermedi, Alnındaki bu işaret de neyin nesi, diye sordu. Ne işareti, Şu, dedi adam, elini kendi anına götürerek. Bir doğum işareti, cevabını verdi kabil, Sen kesinlikle mert biri değilsin, Kim dedi sana bunu, nereden biliyorsun, karşılığını verdi kabil ihtiyatsızca, Kadim atasözünün dediği gibi, şeytan damgalamış seni, sende bir kusur bulmuş, Ben başkalarından ne daha iyiyim ne daha kötü, iş arıyorum, dedi kabil konuşmayı kendisini ilgilendiren konuya yöneltmeye çalışarak. Buralarda iş eksik olmaz, ne yapmayı bilirsin, diye sordu yaşlı adam, Çiftçiyim ben, Yeterli miktarda çiftçimiz var zaten, o alanda iş bulamazsın, üstelik yalnızsın, ailen yok, Kaybettim ailemi, Nasıl kaybettin, Kaybettim işte, söyleyecek başka laf yok, Öyleyse, seni bırakıp gidiyorum, ne yüzün ne de alnındaki şu işaret hoşuma gitti. Tam adam uzaklaşıyordu ki kabil onu tuttu, Gitme, en azından bana bu yörenin adını söyle, Nod diyarı derler, Nod ne demek, Firar toprağı ya da gezginler diyarı, söylesene bana, sen ki buraya geldin, neden kaçıyorsun, niçin dolanıyorsun, Yolda ilk karşıma çıkan ve bir ipe iki keçi bağlamış birine hayatımı anlatacak değilim, seni tanımadığımı bir yana bıraksam da, sana hiç hürmet borcum yok, senin sorularına cevap vermek zorunda değilim, Tekrar görüşeceğiz, Kim bilir, belki de buralarda iş bulamayacağım ve yazgımı başka yerde aramak zorunda kalacağım, Kerpiçten tuğlalar dökmeyi ve duvar yükseltmeyi biliyorsan, senin yazgın bu olacak, Nereye gitmeliyim, diye sordu kabil, Şu yolu tut ve dosdoğru devam et, sonunda bir yere varacaksın, cevabın orada, Hoşça kal, yaşlı adam, Hoşça kal, tanrıya şükret ki asla yaşlanmayasın, Senin sözlerinin altında, sustuğun başka sözler hissediyorum, Evet, örneğin, taşıdığın bu işaret doğumdan değil, onu sen yapmadın, söylediklerinin hiçbiri doğru değil, Benim hakikatim senin için bir yalan olabilir, Mümkündür bu, elbette, kuşku duymak uzun yaşamış olanın ayrıcalığıdır, işte belki bu yüzden, benim gözüme yalancılık gibi gelen şeyleri gerçek kabul etmeye beni ikna edemezsin, Sen kimsin, diye sordu kabil, Dikkat et, yumurcak, bana kim olduğumu sorarsan, senin kim oluğunu bilme hakkımı da tanırsın, Bunu söylemeye beni hiçbir şey mecbur edemez, Sen bu şehre gireceksin, burada kalacaksın, er geç herkes seni tanıyacak, Ne var ki, bu olursa, benim çabamla olmayacak, Hiç olmazsa adını söyle bana, Adım habil, dedi kabil.

Sahte habil, yaşlı adamın sözlerine bakılırsa, yazgısına rastlayacağı meydana doğru yönelirken, uyanık kimi okurların son derece makul bir gözlemini ele alabiliriz: Her daim tetikte duran bu okurlar, vuku bulduğunu belirttiğimiz diyalogun ne tarihsel ne de kültürel olarak mümkün olmadığını, az topraklı -ve artık hiç toprağı olmayan- bir köylü ile hakkında kesinlikle bir şey bilmediğimiz bir yaşlının asla ne böyle düşünebileceğini ne de konuşabileceğini söyleyeceklerdir. Bu okurlar haklıdır; ama sorun, bunları ifade etmek için yeterli fikre ya da söz dağarına sahip olup olmamakta değil, dünyanın ilk çağlarındaki bir köylü ile bir ipe bağladığı iki keçisiyle bir yaşlının, yalnızca sınırlı bilgileri ve eveleyip geveleyen bir dille, neredeyse erişemeyecekleri önsezi ve sezgileri ifade edebileceklerini, basitçe insani empati ve entelektüel cömertlikle de olsa, kabul etme kapasitemizde yatmaktadır. Bu sözleri etmemiş oldukları da gayet aşikârdır; ama kuşkular, kaygılar, şaşkınlıklar, akıl yürütmedeki ilerleme ve gerilemeler elbette vardır. O dönemin dil ve düşüncesinin bizce çözümsüz ve çifte gizemini kendi dilimize aktarmakla yetindik. Sonuç günümüzde tutarlıysa, o dönemde de kesinlikle tutarlıydı, çünkü sonuçta bizler yolcuyuz ve yol boyunca ilerliyoruz. Hepimiz, bilgili olduğumuz kadar cahiliz de.

İşte, meydan. Aslında buraya şehir demek abartı olur. Tek katlı, düzensiz sıralanmış birkaç ev, ne olduğunu bilmediğimiz bir şey oynayan çocuklar, uyurgezer gibi bir yerden bir yere giden yetişkinler, çekildikleri yere değil, canlarının istediği yere gidiyor gözüken

eşekler; şehir denmeye layık hiçbir şehir gözlerimizin önündeki bu ilk sahneyle tanınmaz; burada otomobiller ve otobüsler yok, trafik işaretleri ve ışıklan yok, yeraltı geçitleri yok, binaların cephelerindeki ya da evlerin çatılarındaki reklam duyuruları yok, kısacası modernité, modern yaşam yok. Ama hepsi gelecek; ilerlemenin kaçınılmaz olduğu, ölüm kadar -ve yaşam kadar- kaçınılmaz olduğu daha ilerde bilinecek. Arka planda, yapım halinde bir bina fark ediliyor, iki katlı bir tür kırsal saray, mafra'ya, Versailles'a ya da buckingham'a benzer bir yanı yok; onlarca duvarcı ustasının ve vasıfsız işçinin imanları gevriyor, vasıfsızlar kerpiç tuğlaları sırtlarında taşıyor, ustalar düzenli sıralar halinde tuğlaları yerleştiriyor. Kabil, duvarcılığın ne ileri aşamasından ne de ilk aşamasından bir şey anlıyor; ama eğer yazgısı onu burada bekliyorsa, ne kadar acı da olsa -ki bu her zaman artık değiştirilemeyecek kadar geç olduğunda fark edilir-, bu yazgıyla karşılaşmaktan başka çare yoktur. Tıpkı bir erkek gibi. Kabil, bacaklarını titreten kaygıyı ve açlığı elinden geldiğince gizleyerek, şantiyeye doğru ilerledi. İşçiler, doğal cahillikleriyle, onu, insanlığın her döneminde aylak aylak dolanıp başkalarının işine gücüne bakanlardan biri sansalar da, karşılarındakinin krizin kurbanlarından biri daha olduğunu hemen fark ettiler; tutunacak dal arayan bir işsiz. Kabil'in ne istediğini söylemesine neredeyse gerek kalmadan, işçiler ona grubu denetleyen görevliyi işaret ettiler, Onunla konuş, dediler. Kabil yaklaştı, gözlemcinin tüneğine tırmandı ve âdet olmuş selamlaşmalardan sonra, iş aradığını bildirdi. Gözetmen sordu, Ne yapmayı bilirsin, ve kabil cevap verdi, Bu sanatı hiç bilmem, ben bir çiftçiyim, ama fazladan iki kol göz çıkarmaz sanırım, Madem ki duvarcılık mesleğini hiç bilmiyorsun iki kola gerek yok, ama iki ayak, belki işe yarar, İki ayak mı, diye şaşırdı kabil, anlamadan, Evet, iki ayak, kil yoğurmak için, Yaa, Bekle burda, ustabaşıyla konuşayım. Tam gidiyordu ki başını çevirip sordu, Adın ne senin, Habil, cevabını verdi kabil. Gözetmen pek gecikmedi, Hemen çalışmaya başlayabilirsin, seni kil yoğrulan yere götüreceğim, Ne kadar kazanacağım, diye sordu kabil, Yoğurucuların hepsi aynı kazanır, Evet ama ne kadar, Benim işim değil bu, yine de, eğer bir öğüt istersen, bu soruyu şimdiden sorma, iyi gözle bakılmaz, önce kendi değerini göstermelisin, bir şey daha diyeyim, hiçbir şey sorma, ödeme almayı bekle, Sen böylesinin daha iyi olduğunu düşünüyorsan, dediğin gibi yaparım, ama bana doğru gelmiyor, Burada sabırsız olmamak gerek, Şehir kime ait, adı ne, Kimin adı, şehrinki mi sahibininki mi, İkisinin de, Şehrin henüz adı yok denebilir, kimileri bir türlü adlandırıyor kimileri başka türlü, sonuçta burası nod diyarı diye bilinir, Bunu zaten biliyordum, buraya gelirken rastladığım yaşlı bir adam söyledi, Bir ipe iki keçi bağlamış yaşlı bir adam mı, diye sordu gözetmen, Evet, O zaman zaman buraya gelir, ama burada yaşamaz, Ya buranın sahibi, o kim, Sahibi bir kadındır, adı da lilith, Kocası yok mu diye sordu kabil, İşittiğime göre adı nuh'muş, ama topluluğu kadın yönetir, dedi gözetmen ve ardından hemen ekledi, İşte, kil burada yoğruluyor. Giysilerini dizlerinin üzerinde düğümlemiş bir grup erkek, kil, saman ve kum karışımından oluşan ince bir tabakanın üzerinde halka olmuş dönüyorlar, mekanik imkânların yokluğunda hamuru mümkün olduğunca homojen kılacak şekilde azimle çiğniyorlardı. Büyük beceri gerektiren bir görev değildi bu, iki sağlam bacak yeterliydi, bir de mümkün olduğunca dolu bir mide, ki bildiğimiz gibi, kabil'in durumu böyle değildi. Gözetmen, Sen de katılabilirsin, dedi, diğerlerinin yaptığını yapman yeter, Üç gün oldu ağzıma tek lokma koymadım, yeterince gücümün olmamasından ve çamurun içine yığılıp kalmaktan korkarım, dedi kabil, Gel benimle, Ödeyecek param yok, Sonra ödersin, gel. İkisi birlikte meydanın bir köşesindeki büfe benzeri bir yere yöneldiler, yiyecek bir şeyler satılıyordu. Hikâyeyi gereksiz tarihsel ayrıntılarla doldurmamak için, mütevazı menüyü sessizce geçiştiriyoruz, zaten en azından bazılarının ne olduğunu bilemeyebiliriz. Yiyecekler nefis gözüküyordu ve kabil öyle bir iştahla yiyordu ki görmesi zevk veriyordu. Bunun üzerine gözetmen sordu, Alnındaki bu

işaret de neyin nesi, doğalmış gibi gelmedi bana, Belki doğal gözükmüyordur ama öyle doğdum, Sanki biri seni damgalamış gibi, İki keçili yaşlı da bana aynısını söyledi, ama o da senin gibi yanılıyordu, Öyle diyorsan, Öyle diyorum ve her gerektiğinde de bunu tekrar edeceğim, ama beni rahat bırakmalarını tercih ederim, bu işareti taşımak yerine topal biri olsaydım sanırım sürekli hatırlatılmazdı bana bu. Haklısın, seni bir daha rahatsız etmeyeceğim. Beni rahatsız etmiyorsun, üstelik bana ettiğin büyük yardım için sana teşekkür borçluyum, iş, canıma can katan bu yemek, belki bir şey daha, Ne, Yatacak yerim yok, Sorunu çözmek kolay, sana bir şilte bulurum, şurada bir han var, hancıyla konuşurum, Senin iyi bir samaralı olduğunu kimse inkâr edemez, dedi kabil, Bir samaralı mı, diye haykırdı gözetmen, şaşkın, o da ne, Bilmiyorum, öylesine çıkıverdi ağzımdan, düşünmeden, ne anlama geldiğini ben de bilmiyorum, Göründüğünden fazlası var senin kafanda, Bu giysi yakışıksız, Benimkilerden birini sana veririm, çalışırken onu kullanırsın, Bu dünya hakkında bildiğim pek az şeye bakılırsa, çok fazla iyi insan olmamalı, burada iyi birine rastlamam bir şans, Bitirdin mi, diye sordu gözetmen biraz soğuk bir ses tonuyla, iltifatlar sanki rahatsız ediyor gibiydi, Daha fazla yiyemiyorum, hayatım boyunca hiç bu kadar yediğimi hatırlamıyorum, Şimdi sıra işte. Saraya geri döndüler, bu kez sürmekte olan inşaattan önce bitirilmiş taraftan geçtiler ve orada, bir balkonda o dönemde lüks olabilecek her şeyi giyinmiş ve uzaktan son derece güzel görünen bir kadını fark ettiler; dalgın dalgın, sanki onları görmüyormuş gibi onlara bakıyordu, O kim, diye sordu kabil, Lilith o, sarayın ve şehrin hanımı, umalım ki bakışları sana takılmasın, umalım, Neden, Söylenti çok, Ne tür şeyler, Onun bir büyücü olduğu, büyüleriyle erkekleri deli ettiği söyleniyor, Ne tür büyüler, diye sordu kabil, Bilmiyorum, bilmek de istemiyorum, meraklı biri değilim ben, onunla cinsel ilişkiye girmiş iki üç adamı görmem bana yetti, Eee, Zavallılar acınası haldeydiler, hortlak gibi, kendilerinin gölgesi gibiydiler, Bir kil yoğurucusunun şehrin kraliçesiyle yatabileceğini hayal ediyorsan deli olmalısın, Hanımı demek istiyorsun, Ha kraliçe ha hanım, fark etmez, Kadınları tanımadığın anlaşılıyor, her şeyi yapabilir onlar, iyiyi de kötüyü de, canları isterse taca tahta tenezzül etmeyip âşıklarının giysisini nehirde yıkamaya da giderler, herkesi ve her şeyi ittirip tahta oturmaya da, ellerinden her şey gelir, Deneyimlerinden mi söz ediyorsun, diye sordu kabil, Gözlemlemekle yetiniyorum, bu yüzden gözetmenim ben, Yine de biraz deneyimin olmalı, Evet, biraz, ama ben kısa kanatlı bir kuşum, alçaktan uçarım, Eh, bense, tek bir kez bile havalanmış değilim, Hiç kadın tanımadın mı, diye sordu gözetmen, Hayır, Çok vaktin var, henüz gençsin. Kil yoğurma alanı önlerindeydi. Merkezden dışa doğru az çok düzgün sıralanmış olan ve zaman zaman yer değiştiren, dışardakilerin içeriye içerdekilerin dışarıya geçtiği adamların dönmeyi bitirmelerini ve onların hizasına gelmelerini beklediler. Geldiklerinde, gözetmen omzuna dokunarak, Gir, dedi.

Her şey gibi kelimelerin de kendi neden, nasıl, niçinleri vardır. Gösterişli olan kimileri tumturaklı bir havada bize seslenirler, sanki büyük işler için yaratılmış gibi kasılırlar, ama sonunda hafif bir yel bile olmadıkları, bir değirmen kanadını bile döndüremedikleri ortaya çıkar; sıradan, alışıldık, her günkü kelimeler olan diğerleri ise kimsenin öngöremeyeceği sonuçlara yol açar, bu iş için doğmamışlardır ama yine de dünyayı alt üst ederler. Gözetmen, Gir, dediğinde sanki, Git kili çiğne, ekmeğini kazan, demek istemişti, ama bu kelime, birkaç hafta sonra lilith, adının habil olduğu söylenmiş olan adamı çağırdığında, ağzından çıkacak kelimeyle harfi harfine özdeşti: Gir. Bir arzusunun karşılanması söz konusu olduğunda oyalanmamakla ünlenmiş bir kadının, odasının kapısını açmasının haftalar sürmüş olması tuhaf gelebilir, ama daha ilerde göreceğimiz gibi bunun bile bir açıklaması vardır. Yanında dişi muhafızlardan, cariyelerden ve diğer hizmetkârlardan oluşan bir kortejle kil yoğurma alanına gelmeye karar verdiğinde bu kadının beslediği

fikirleri, kabil, bu süre boyunca hayal bile edemezdi. Tarlalarında çalışanların gösterdiği çabayla ilgilenen, ziyaretleriyle onlara destek olan ve bu sırada teşvik edici bir sözü, hatta kimi zaman, en iyi durumda, herkesi ister istemez güldüren arkadaşça bir şakayı asla eksik etmeyen iyi niyetli kırsal mülk sahipleri gibi gelmişti. Ama lilith konuşmazdı; alanın gözetmeni hariç, ona işin gidişatı hakkında bilgiler soruyordu, bir iki kez de, görünüşte dışardan gelen emekçilerin kökeni hakkında sohbet etmek istemişti, örneğin, şu yaklaşan, Nereden geldiğini bilmiyorum, hanımım, ona bunu sorduğumda -kiminle iş yaptığımızı haliyle bilmek isteriz- batı istikametini gösterdi ve tek bir laf etti, tamı tamına bir laf, Ne dedi, Oradan, dedi, hanımım, Ülkesinden neden ayrıldığını söylemedi mi, Hayır, hanımım, Adı ne, Habil, hanımım, bana adının habil olduğunu söyledi, İyi bir işçi mi, Evet, hanımım, az konuşan ama görevlerini uygun şekilde yerine getirenlerden, Ya alnındaki işaret, o ne, Ben de bunu sordum ona, doğuştan dedi bana, Demek ki batıdan gelen bu habil hakkında hiçbir şey bilmiyoruz, Yalnız o değil, hanımım, buralı olanlar ve az çok tanıdıklarımız dışında, geri kalanların hikâyeleri anlatılmayı bekliyor, gezgin serserilerden, kaçaklardan oluşuyorlar, genellikle insanlar az konuşuyor, belki kendi aralarında birbirlerine sırlarını anlatıyorlardır, ama kesin değil, Ya işaretli adam, nasıl davranıyor, Bence kimsenin fark etmeyeceği şekilde davranıyor, Ben onu fark ettim, diye mırıldandı lilith kendi kendine. Birkaç gün sonra, sarayın bir elçisi yoğurma alanına geldi ve kabil'e bir mesleği olup olmadığını sordu. Kabil ona vaktiyle çiftçi olduğunu ve kötü giden hasatlar nedeniyle topraklarını terk etmek zorunda kaldığını söyledi. Elçi bilgiyi götürdü ve üç gün sonra yoğurucu habil'in derhal saraya gelmesi emriyle geri geldi. Kabil, geldiği gibi, neredeyse bir paçavraya dönmüş olan kir içindeki eski giysisi içinde, kile bulanmış bacaklarını elinden geldiğince temizledikten sonra, elçinin peşinden gitti. Küçük bir yan kapıdan saraya girdiler, kapı bir hole açılıyordu ve orada iki kadın bekliyordu. Elçi geri çekilerek kil yoğurucunun geldiğini bildirdi ve kabil cariyelere emanet edildi. Cariyeler ayrı bir odaya götürdükleri kabil'i orada soydular ve sonra tepeden tırnağa ılık suyla bir güzel yıkadılar. Kadınların ellerinin ısrarlı ve ustalıklı teması kabil'de önleyemediği -tabii böyle bir maharetin mümkün olduğunu varsayarsak- bir ereksiyona yol açtı. Kadınlar gülüştüler ve karşılık olarak, kahkahalar atmaya devam ederek, sessiz flüt adını taktıkları sertleşmiş organa iyice özen göstermeye başladıklarında, organ, ellerinin arasında bir yılan esnekliğiyle aniden sıçradı. Sonuç, duruma bakılırsa, gayet öngörülebilirdi; adam, art arda sıçratarak, diz çökmüş olan cariyelerin yüzlerine ve ağızlarına aniden boşaldı. Zihnini açan ani bir şimşeğin çakmasıyla kabil'in beyni aydınlandı; yoğurma alanına gelip onu bu yüzden çağırmışlardı; ama konumlarıyla daha uyumlu başka zevkleri elbette olan sıradan cariyelerin susuzluğunu gidermesi için değil elbette. Duvarcı gözetmeninin ihtiyatlı uyarısı bir kulağından girip diğerinden çıkmıştı; kabil, sarayın hanımının onu yavaş yavaş, acele etmeden, neredeyse haberi bile olmadan, sanki hanım gökyüzünden geçen bir buluta dalmış da başka bir şeyi düşünüyormuş gibi ittiği tuzağa kendi ayaklarıyla düşmüştü. Nihai darbenin gecikmesi, toprağa atılan tohumun sanki kendiliğinden yeşermesine ve çiçeklenmesine zaman vermek ister gibi kasıtlıydı. Meyveye gelince, toplamak için çok beklemek gerekmediği açıktı. Cariyeler hiç aceleleri varmış gibi gözükmüyordu; şimdi de, parmak ucuyla tutup ağızlarına götürdükleri kabil'in penisinden son damlaları, art arda, zevkle emmeye çabalıyorlardı. Ama her şeyin bir sonu, her şeyin bir sınırı vardır; temiz bir giysi adamın çıplaklığını örttü; onun yazgısını biçecek olan sarayın hanımının huzuruna götürülme saati -bu kitabı mukaddes hikâyesindeki anakronik kelimelerden biridir- gelmişti. Elçi girişte bekliyordu; şöyle bir bakması banyo sırasında olup biteni anlamasına yetti; ama bu duruma kızmadı, çünkü elçiler, görevleri gereği, çok insan görürler, hiçbir şey onları şaşırtmaz. Ayrıca, o dönemde de bilindiği gibi, ten son derece zaaflıdır, üstelik bu hiç de onun hatası değildir; çünkü, ilke olarak görevi bütün kışkırtmalara karşı engel

çekmek olan tin, her zaman ilk teslim olandır, beyaz teslim bayrağını ilk o kaldırır. Elçi, kil yoğurucusu habil'i nereye götürdüğünü, ne amaçla götürdüğü biliyordu, ama ona imrenmiyordu; cariyelerle yaşadığı şehvetli olay ise, aksine, elçinin kan dolaşımım altüst etmişti. Bu kez saraya ana kapıdan girildi; çünkü burada hiçbir şey gizli kapaklı olmaz, eğer hanımefendi lilith yeni bir âşık bulmuşsa, bunun daha baştan bilinmesi en iyisidir; böylece, başka kültür ve uygarlıklarda şaşmaz bir şekilde yaşanan, ufak tefek sır ve dedikodu oyunları, gülüşler ve mırıltılarla örülen ağlar ortaya çıkmamış olur. Elçi, bekleme odasının kapısı önünde diğer bir cariyeye emretti, Hanımına söyle biz hurdayız. Cariye gitti ve bir mesajla geri geldi, Benimle gel, dedi kabil'e, sonra da elçiye dönerek, Sen çek git, sana artık ihtiyaç kalmadı, dedi. İşler böyle yürür, kimse kendisine nazik bir görev emanet edildi diye böbürlenmeye kalkışmasın, çünkü, muhtemelen, görev bir kez yerine getirildiğinde, Sen çek git, sana artık ihtiyaç kalmadı dendiğini herkes işitecektir, elçiler bunu gayet iyi bilir. Lilith, işlemeli ahşap bir tabureye oturmuştu, bir servet değerinde olması gereken bir giysi vardı üzerinde: dekoltesi göğüslerinin ilk kıvrımını hafif bir edeple sezdirip geri kalanını keşfe bırakan bir elbise. Cariye çekilmişti, yalnızdılar. Lilith adama teftiş eder gibi baktı, gördüğünden hoşnut kalmışa benziyordu; ve sonunda konuştu, Hep bu bekleme odasında olacaksın, gündüz ve gece, orda sana bir döşek, oturman için de bir sıra var, fikrimi değiştirene dek kapıcım olacaksın, odamı temizlemeye ve düzenlemeye gelen cariyeler hariç, kim girmek isterse engelleyeceksin, Kim olursa mı, hanımım, diye sordu kabil, belirgin bir niyet taşımadan, Görüyorum ki kafan cin gibi çalışıyor, eğer kocamı düşünüyorsan, onun da girme izni yok, ama zaten o biliyor, ona bunu söylemene gerek yok, Ya yine de bir gün zorla girmek isterse, Güçlü kuvvetli adamsın, nasıl engelleyeceğini bilirsin, Şehrin efendisi olduğundan benim de yaşamımın efendisi olan birine zorla karşı koyamam, Ben emredersem yapabilirsin, Sonuçlarına er geç ben maruz kalırım, Sevgili delikanlı, bu dünyada kimse bu sonuçlardan kaçamaz, ama eğer ödleğin tekiysen, kuşku ya da korku hissediyorsan, çaresi kolay, kil yoğurmaya geri dönersin, Kil yoğurmanın yazgım olduğunu hiç düşünmedim, Sonsuza dek lilith'in odasında kapıcı mı olacaksın onu da bilmiyorum, Şu an için olmam yeter, hanımım, Pekala, dedi lilith, yalnızca bu sözlerin için bile şimdiden bir öpücüğü hak ettin. Kabil cevap vermedi, duvarcı gözetmeninin sözlerini hatırlıyordu, Dikat et, onun bir büyücü olduğu söylenir, büyüleriyle adamı deli edebilir. Ne düşünüyorsun, diye sordu lilith. Hiç, hanımım, senin karşında düşünemem ben, seni seyrediyorum ve şaşkınım, hepsi bu, Belki de ikinci bir öpücüğü hak ediyorsun, Ben hurdayım, hanımım, Ama ben henüz değil, kapıcı. Lilith ayağa kalktı, ellerini yavaşça gövdesi boyunca kaydırarak giysisinin kırışıklıklarını düzeltti, sanki kendi kendini okşuyor gibiydi, önce göğüslerini, sonra karnını, sonra kalçalarının doğduğu yeri - orada biraz oyalandı- sıvazladı; bütün bunları, ifadesizce, bir heykel gibi, bakışlarını adamdan hiç ayırmadan yaptı. Her türlü ahlaki frenden azade olan cariyeler, adamın vücudunu elleyerek eğlenirken, bütün kurallarını ve ihlallerini bildikleri erotik bir oyuna katılarak, neredeyse masumca, saf mutluluktan kahkahalar atmışlardı; oysa burada, dışardan hiçbir sesin sızmadığı bu bekleme odasında, lilith ve kabil ölümüne bir düello için kılıçlarını bileyen iki eskrimciye benzemekteler. Lilith oradan ayrıldı bile, odasına girdi ve kapısını kapattı, kabil etrafına bakındı ve kendisine ayrılmış sıradan başka sığınacak bir yer bulamadı. Gidip oraya oturdu; gelecek günlerin getirecekleri aniden onu ürkütmüştü. Kendini esir gibi hissetti, lilith de söylemişti, Burada gündüz ve gece kalacaksın, yalnızca şunu eklememişti, Ben karar verdiğimde boğa olup beni aşacaksın; bu hem kaba kaçacak, hem de söz konusu durumda yersiz kalacaktı, çünkü genel olarak aşmak dört ayaklı hayvanlar için kullanılır, insanlar için değil, yine de sonuçta çok uygundu çünkü insanlar da vaktiyle onlar gibi dört ayaklıydı, hepimiz biliyoruz ki bugün kollar ve bacaklar diye adlandırdıklarımız çok uzun süre boyunca yalnızca bacaktı, ta ki birisi müstakbel

insanlara, Ayağa kalkın, vakit geldi, demeyi aklına getirene dek. Kabil de kendi kendine, çok geç olmadan oradan kaçma vaktinin gelip gelmeyeceğini sordu, ama soru gereksizdir, kaçamayacağını çok iyi bilmektedir, bu konutta ona darbe üstüne darbe indirmekten zevk alıyor gözüken bir kadın vardır, ama önümüzdeki günlerden birinde ona, Gir diyecektir, ve o da girecektir, ve bunu yaparken bir hapishaneden diğerine geçecektir. Ben bunun için dünyaya gelmedim, diye düşündü kabil. Öz kardeşini öldürmek için de gelmemişti dünyaya ama yine de onu gözleri ve ağzı sineklerle kaplı, tarlanın ortasında, kadavraya dönüşürken bırakmıştı, onu, habil'i; habil de bunun için dünyaya gelmemişti. Kabil kafasının içinde yaşamını evirip çevirdi ve bu yaşama hiçbir açıklama bulamadı; şu kadına iyi bakın, arzu hastası olsa da -ki bunu anlamak zor değildir- teslim olma anını geciktirmekten zevk alıyor; teslim olma kelimesi aslında ona hiç uygun değil, çünkü lilith, nihayet içine almak için bacaklarını ayırdığında bile teslim olmayacaktı, o, daha ziyade, Gir diyeceği adamı yiyip yutmaya çalışacaktı.

5

Kabil içeri gireli çok olmuştu, çoktandır lilith'in yatağında uyuyordu ve bize ne kadar inanılmaz gelse de, kadını bir anda ele geçiren ve onu havaya uçurtup cinli gibi bağırtan şehvet kasırgasında kabil'in de boğulmasını engelleyen şey cinsel deneyimsizliği oldu. Lilith dişlerini gıcırdatıyor, yastığı ısırıyordu, sonra adamın omzunu ısırıp kanını emdi. Özenli davranan kabil lilith'in vücudu üzerinde elinden geleni yapıyordu; bu jest ve ses taşkınlıkları karşısında şaşkına dönmüştü; aynı zamanda, kendisi olmayan bir başka kabil de uzuvların önlenemeyen hareketliliğini, kadının ve kendi vücudunun bükülmelerini, çiftleşmenin gerektirdiği ya da dayattığı pozisyonları, ta ki orgazmların doruğuna dek, tüm sahneyi merakla, neredeyse duygusuzca izliyordu. İki âşık o ilk gece pek uyumadılar. Ne ikinci, ne üçüncü, de de takip eden gecelerde uyudular; lilith doyumsuzdu, kabil'in gücü tükenmez gibiydi, iki ereksiyon ve takip eden boşalmalar arasındaki boşluk önemsiz, neredeyse hiçti; her ikisinin de allah'ın müstakbel cennetine şimdiden kavuşmuş oldukları haklı olarak söylenebilirdi. O gecelerden birinde, şehrin efendisi ve lilith'in kocası nuh, olağandışı bir şeyler olduğu haberini sadık bir kölesinden öğrenince bekleme odasına girdi. Bunu ilk kez yapmıyordu. Birçokları gibi saygılı bir koca olan nuh'un, karısıyla olan ortak yaşamları boyunca -âdet gereği söylendiği üzere- ona bir çocuk vermeyi başaramayacağı ortaya çıkmıştı; ve özellikle bu kalıcı aşağılanmanın bilinciyle ve belki de lilith'in sonunda rastgele bir âşıktan hamile kalacağı ve ona varisim diyebileceği bir oğul vereceği umuduyla, neredeyse farkına varmadan, saygılı eş tutumunu benimsemiş ve zaman içinde de bu tutum alışıldık bir yaşam tarzına dönüşmüştü; bu yaşam, o ünlü dişi merhameti olduğunu hayal edebileceğimiz şeyle davranan lilith'in, ikisini de bağlamayan, ne kocanın kendisine verilenden fazlasını talep etmesine ne de kadının ona bu hakkı tanımasına yol açan, kaçamak ve tatminsiz bir temas için kocasının odasına girmeye karar verdiği çok ender zamanlarda bozuluyordu yalnızca. Ama lilith nuh'un kendi odasına girmesine asla izin vermedi. O sırada, iki âşığın şehvetten kendinden geçmelerinin şiddeti, kapalı kapıya rağmen, zavallı adamın suratında art arda şaklıyor, onda daha önce hiç hissetmediği bir duygunun aniden ortaya çıkmasına yol açıyordu: kısrak lilith'e binen ve onu hiç olmadığı kadar kişneten süvariye karşı ölçüsüz bir nefret. Onu öldüreceğim, dedi kendi kendine nuh; bu fiilin sonuçlarını, örneğin, gözde sevgilisi katledilirse lilith'in nasıl tepki göstereceğini düşünmeden konuşuyordu. İkisini de öldüreceğim, diye ısrar ediyordu nuh; şimdi projesini genişletmişti, adamı da öldüreceğim, kadını da. Düş, hayal ürünü, çılgınlık, nuh kimseyi öldürmeyecek ve kendisi de, kaçınmak için hiç çabalamadan,

ölümden kurtulma şansı bulacak. Odadan artık hiç ses gelmiyor, ama bu vücutların şenliğinin sona erdiği anlamına gelmez, müzisyenler yalnızca biraz dinlenmekteler, orkestra bir sonraki dansa girişmekte gecikmeyecek, bu yeni dansın bitişi de yerini bir sonraki gecenin nihai ve şiddetli doruğuna bırakacak. Nuh çoktan odadan çıktı; lilith'in erişilmez vücudunu okşar gibi okşadığı intikam projelerini de yanında götürdü. Bütün bunların nasıl sonuçlanacağını göreceğiz.

Bu anlattıklarımıza bakıp, kabil'in, tatminsiz âşığı tarafından iliğine kadar sömürüldükten sonra yorulup yorulmadığı sorusunun akla gelmesi normaldir. Yoruldu elbette, hatta içi boşaldı; ve sanki yaşamı sönmekteymiş gibi beti benzi attı. Renginin solgunluğunun, bitkileri yeşerten ve insanların tenini altın sarısı yapan faydalı açık havanın ve güneşin yokluğundan kaynaklandığı doğrudur. Bu adamı, lilith'in odasına girmeden, bütün zamanını bekleme odası ile çiftleşme arasında pay etmeden önce gören biri, hiç kuşkusuz, duvarcı gözetmeninin sözlerini farkında olmadan tekrarlayarak, Gölgeye döndü, gerçek bir gölgeye, derdi. Durumun asıl sorumlusu da bunun farkına varmıştı, İyi görünmüyorsun, dedi, İyiyim, cevabım verdi kabil, Belki, ama yüzün tersini söylüyor, Bunun önemi yok, Var, bundan böyle her gün yürüyüş yapacaksın, yanına bir köle al ki kimse seni rahatsız etmesin, yoğurma alanında seni fark ettiğim zamanki yüzünü tekrar görmek istiyorum, Senin isteğin benim isteğimdir, hanımım. Eşlikçi köle bizzat lilith tarafından seçildi, ama onun ikili oynayan bir ajan olduğunu bilmiyordu; köle idari bakımdan onun hizmetinde olsa da nuh'tan emir alıyordu. Bu yüzden, olabilecek en kötü şeyden çekinebiliriz. İlk dışarı çıkışlar sırasında, hiçbir olay gezintiyi bozmadı; köle daima kabil'in arkasında, bir adım gerisinde duruyor, onun her söylediğine daima dikkat ediyor, şehrin duvarları dışında en iyi olduğunu düşündüğü yolu ona öneriyordu. Kaygı duymak için hiç neden yoktu. Ama günün birinde bütün bu kaygılar hep birlikte üç adam biçiminde karşısına çıktı; aniden yollarını kesmişlerdi ve kabil'in hemen anladığı gibi, hain köle de onlarla suç ortağıydı. Ne istiyorsunuz, diye sordu kabil. Adamlar cevap vermediler. Hepsi silahlıydı, başları olduğunu sandığı birinde kılıç, diğerlerinde hançer vardı. Ne istiyorsunuz, diye tekrar sordu kabil. Cevap, aniden kınından çıkan ve göğsüne dayanan keskin bir kılıçla verildi, Seni öldürmek, dedi öne çıkan adam, Neden, diye sordu kabil, Çünkü vaktin doldu, Sen beni öldüremezsin, dedi kabil, alnımda taşıdığım iz buna izin vermez, Ne izi, diye sordu adam, miyop olduğu belliydi, Şu, buradaki, diye belirtti kabil, Ya, şimdi görüyorum, görmediğim şey bu işaretin seni öldürmemi nasıl engelleyeceği, Bir işaret değil, bir damga o, Peki kim yaptı, sen mi, diye sordu öteki. Hayır, efendi, Hangi efendi, Tanrı efendi. Adam kahkahayı bastı; hain köleyle birlikte ötekiler de gürültülü bir koro oluşturdular. Tez gülen çabuk ağlar, dedi kabil ve çetenin başına hitap ederek sordu, Ailen var mı senin, Neden öğrenmek istiyorsun, Çocukların var mı, karın, yaşayan anne baban, başka akrabaların var mı, Evet, ama, Onların cezalandırılması için beni öldürmeye ihtiyacın yok, diye sözünü kesti kabil, senin elindeki kılıç onları şimdiden mahkûm etti, efendi adına, Bu yalanlarla postu kurtaracağını sanma, diye bağırdı adam, elindeki kılıcı iyice uzatarak. Aynı anda silah yılana dönüştü ve dehşete kapılan adam onu elinden atmaya çabaladı. İşte, dedi kabil, sen bir yılan hissettin ama kılıçtı. Kabil eğildi ve silahı kabzasından tutup kaldırdı, Seni şu an öldürebilirim, kimse senin yardımına gelmez, dedi, yoldaşların kaçtılar, bana eşlik eden hain de, Affet beni, diye yalvardı adam diz çökerek, Yalnızca efendi seni affedebilir, eğer iradesi bu yöndeyse, ben değil, defol, alçaklığının bedelini evinde bulacaksın. Adam uzaklaştı, başı önünde, ağlayarak, saçlarını yolarak, bir katil gibi anayollarda haydutluk etmeyi meslek seçtiği için binlerce kez pişmanlık bildirdi. Şehre ilk geldiğinde geçtiği yolu tutan kabil, şehre geri döndü. Önceden olduğu gibi, bir sokak köşesinde, bir ipe iki keçi

bağlamış yaşlı adamla yüz yüze geldi. Çok değişmişsin, batıdan gelen gezgin serseriye benzemiyorsun, kil yoğurucusuna da, dedi. Ben kapıcıyım, cevabını verdi kabil ve yoluna devam etti, Hangi kapının kapıcısı, diye sordu yaşlı adam, alaycı olmak istemeyen ama gücenik bir ses tonuyla, Biliyorsan, sormakla yorma kendini, Ayrıntılar eksik, işin tadı tuzu ayrıntılardadır, kendini bu ayrıntılarla birlikte assan iyi edersin, sicimin var zaten, diye ekledi kabil, seni bir daha görmememin en iyi yolu bu. Yaşlı adam bağırdı yine, Ömrünün sonuna dek beni göreceksin, Ömrümün sonu olmayacak, cevabını verdi kabil, çoktan uzaklaşmıştı, bu arada, dikkat et de keçiler sicimi kemirmesin. Bu yüzden varım zaten, akılları fikirleri ipi kemirmekte.

Lilith odasında değildi, büyük ihtimal terastaydı; hep yaptığı üzere çırılçıplak, güneşleniyor olmalıydı. Kabil odasında bulunan tek eşya olan sıraya oturup bir bilanço çıkardı, olup biteni gözden geçirdi. Kölenin onu kasıtlı olarak o yoldan götürüp, pusu kurmuş haydutların karşısına çıkardığı belliydi. Demek ki birisi onun yaşamına son verme planını tasarlamıştı. Bugün baktığımızda, başarısız kalmış suikastın beyni olarak niteleyebileceğimiz kişiyi tahmin etmek gerçekten güç olmaz. Nuh, dedi kabil, o, sarayda ve şehirde ondan başka kimsenin benim yok olmamdan çıkarı olamaz. O an lilith bekleme odasına girdi, Gezintin uzun sürmedi, dedi. Omuzlarındaki ince ter tabakasıyla teni parlıyordu, olgun bir nar gibi iştah açıcıydı, çatlamış kabuğundan ilk bal damlası fışkıracak bir incir gibiydi. Onu yatağa sürükleme fikri geldi kabil'e, ama vazgeçti, şu an ele alması gereken ciddi işler vardı, belki bunu sonra yapardı. Beni öldürmeye çalıştılar, dedi, Seni öldürmek mi, diye sordu lilith, telaşla, kim, Benimle birlikte gönderdiğin köle ve bu amaçla tutulmuş haydutlar, Neler oldu, anlat, Köle beni şehir dışında bir yoldan götürdü, saldırı orada gerçekleşti, Sana zarar verdiler mi, seni yaraladılar mı, Hayır, Onlardan kurtulmayı nasıl başardın, diye sordu lilith, Beni öldüremezler, dedi kabil serinkanlılıkla, Dünyada buna inanacak tek kişi sensin kesinlikle, Hakikat bu. Sessizliği kabil bozdu, Benim adım habil değil, adım kabil, Bu adı diğerine tercih ederim, dedi lilith, konuşmayı hafifletmeye çalışarak, ama kabil bu teşebbüsü anında başarısızlığa uğrattı, Habil kardeşimin adıydı, onu ben öldürdüm, çünkü efendi bütün lütfunu ona sunup beni küçümsedi, kendi kimliğimi gizlemek için onun adını aldım, Burada kabil ya da habil olman bizim için önemli değil, işlediğin cinayet buralarda duyulmadı, Evet, bugün bunu anlıyorum, Olup biteni anlat o zaman, Benden korkmuyor musun, seni tiksindirmiyor muyum, diye sordu kabil, Sen yatağım için seçtiğim ve birazdan tekrar yatacağım adamsın. Bunun üzerine kabil sırlarının sandığını açtı ve dramatik olayı bütün ayrıntılarıyla anlattı; ne habil'in gözlerindeki ve ağzının üzerindeki sinekleri unuttu, ne de efendi'nin ettiği lafları - yine bu efendiyle yaptığı ve onu şiddetli bir ölümden esirgeyen muamma sözleşmeyi de unutmadı; Bu anlaşmayı neden yaptığını bana sorma, dedi kabil, bana söylemedi, bunun açıklanabilir bir şey olduğunu da sanmıyorum, Kollarımın arasında canlı olman bana yeter, dedi lilith, Bana baktığında asla bağışlanamayacak bir cani mi görüyorsun, diye sordu kabil, Hayır, cevabını verdi lilith, seni efendi'nin onurunu kırdığı bir adam olarak görüyorum ve madem ki şimdi senin gerçek adını biliyorum, haydi yatağa gidelim, yardımıma gelmezsen arzudan burada tükenip gideceğim, yatak örtülerimin içinde habil'i tanıdım, şimdi de kabil'i tanıyacağım. Hem tekrarlanan hem de çeşitlilik taşıyan penetrasyonların çılgınlığı yerini dinginliğe, vücutların kendini tamamen koyverişine bıraktığında, lilith, Nuh olmalı, dedi, Ben de öyle düşünüyorum, kesinlikle nuh'tur, diye onayladı kabil, benim ölümümü ne sarayda ne de şehirde onun kadar arzulayabilecek başka kimse bilmiyorum, Yataktan kalktığımızda, dedi lilith, onu buraya çağıracağım, ona söyleyeceklerimi sen de işiteceksin. Yorgun uzuvlarını dinlendirmek için bir süre uyudular; nerdeyse aynı anda uyandılar ve hemen ayağa kalkan lilith, Sen

yatakta kal, dedi, o içeri girmeyecek. Giyinmesine yardım etmesi için bir cariyeye seslendi, sonra aynı cariyeye nuh'u konuşmaya çağırdığım söyleyen bir mesaj götürmesini emretti. Nuh'u beklemek için bekleme odasında oturdu, kocası içeri girdiğinde, selamsız sabahsız konuşmaya başladı, Kabil'e gezintisinde eşlik etmesi için bana verdiğin köleyi öldürteceksin, Kabil de kim, diye sordu nuh, bu yenilik karşısında şaşırmıştı, Kabil habil'di, artık kabil, pusuya katılan adamları da öldürteceksin, Kabil nerede, madem adı böyle oldu, Sağ salim, benim odamda. Sessizlik iyice elle tutulur olmuştu. Nihayet nuh konuştu, anlattıklarınla benim hiç alakam yok, Dikkat et, nuh, yalan söylemek ödlekliklerin en beteridir, Yalan söylemiyorum, Hem ödleksin hem de yalan söylüyorsun, ne yapması gerektiğini, nerede ve ne zaman yapacağını köleye söyleyen sensin, bahse girerim ki bu aynı köle benim yaptıklarımı sana ispiyonlamakta da hizmet etmiştir, doğrusu gereksiz bir iş çünkü ben ne yapıyorsam açıkça yapıyorum, Ben senin koçanım, bana saygı göstermelisin, Haklı olabilirsin, gerçekten sana saygı göstermeliyim, O halde, ne bekliyorsun, diye sordu nuh, suçlamadan ürktüğünden, aslında hissetmediği halde öfkelenmiş gibi yaparak, Hiçbir şey beklemiyorum, yalnızca sana saygı duymuyorum, Ben kötü bir âşığım, istediğin çocuğu sana veremedim, bu mu, diye sordu, Birinci sınıf bir âşık olabilirsin, bana bir değil on çocuk da verebilirdin, yine de sana saygı duymayacağım, Neden, Bu soru üzerinde düşüneceğim, sana en ufak bir saygı bile duymamamın nedenlerini keşfettiğimde seni çağırtırım, sana söz veriyorum, bunları ilk öğrenen sen olacaksın ve şimdi rica ediyorum çek git, yorgunum, dinlenmeye ihtiyacım var. Nuh uzaklaşıyordu ki lilith ısrarla vurguladı, Bir şey daha, şu lanet olası haini yakaladığında, ki umarım yakalamakta çok gecikmezsin, sana bir öğüt vereyim, beni haberdar et, ölümüne tanık olmak istiyorum, ötekiler beni ilgilendirmiyor, Seni haberdar edeceğim, dedi nuh, kapının eşiğinden çıkarken karısının son sözlerini işitti, İşkence ettirirsen de hazır bulunmak istiyorum. Odasına geri döndüğünde lilith kabil'e sordu, İşittin mi, Evet, Ne düşünüyorsun, Hiç kuşku yok, beni öldürme emrini veren o, bir masumun yapacağı gibi tepki bile gösteremedi. Lilith yatağa girdi, ama kabil'e yanaşmadı. Sırt üstü uzanmış, fal taşı gibi açtığı gözlerini tavana dikmişti ve aniden, Bir fikrim var, dedi, Nedir, Nuh'u öldürmeli, Delilik bu, başı sonu olmayan bir çılgınlık, diye itiraz etti kabil, bu saçmalığı zihninden at, lütfen, Neden saçmalık olsun, ondan kurtulur, evleniriz, sen şehrin yeni efendisi olursun, ben de senin kraliçen ve gözde cariyen, çiğnediğin toprağı öpen kadın olurum, gerekirse, senin dışkını ellerimle toplarım, Peki kim öldürecek onu, Sen, Hayır, lilith, benden bunu isteme, bana bunu emretme, cinayetten payımı aldım ben zaten, Benim için bunu yapmaz mısın, beni sevmiyor musun, diye sordu lilith, sana vücudumu teslim ettim, hesapsızca, ağırlıksız ölçüsüz kullan diye, kuralsız yasaksız ondan zevk al diye, ruhumun kapılarını açtım sana, önceden kilitliydi, sense, senden istediğim ve bize tam ve eksiksiz bir özgürlük verecek şeyi yapmayı reddediyorsun, Özgürlük olduğu kesin, ama aynı zamanda vicdan azabı, Ben vicdan azabı çekecek kadın değilim, vicdan azabı hastalıklı tiplere göredir, zayıflar içindir, ben lilith'im, Ben de yalnızca uzaktan gelmiş kabil diye biriyim, kardeş katili, kil yoğurucu, ve hak etmek için hiçbir şey yapmadan dünyanın en güzel ve en ateşli kadınının yatağında yatma şansını elde etmiş biri, onu gövdesinin bütün gözenekleriyle seven, isteyen ve arzulayan biri, Nuh'u öldürmeyecek miyiz peki, diye sordu lilith, Bu kadar çok istiyorsan bir köle gönder, Nuh'u bir köleye öldürtecek kadar ondan tiksindiğimi söyleyemem, Ben de bir köleyim ve benim onu öldürmemi istiyorsun, Farklı bu, benim yatağımda yatan biri köle değildir, köle olsa bile benim ve vücudumun kölesidir, Peki sen neden öldürmüyorsun, diye sordu kabil, Sanırım her şeye rağmen bunu yapamam, Kadınları öldüren erkeklere sık rastlanır, onu sen öldürürsen belki de yeni bir çağ başlatırsın, Başka kadınlar da yapsın diye mi, ben lilith'im, çılgın, deli lilith, ama hatalarım ve suçlanm buraya kadardır,

O halde, bırakalım onu yaşasın, onun beni öldürmek istediğini bildiğimizi bilmenin cezası ona yeter, Sarıl bana, ayaklarının altında çiğne beni, kil yoğurucu. Kabil onu kollarının arasına aldı ve nazikçe, şiddetsiz, öyle beklenmedik bir yumuşaklıkla içine girdi ki lilith'in gözlerinden neredeyse yaşlar boşandı. İki hafta sonra lilith hamile olduğunu duyurdu.

Sarayda nihayet sosyal ve ailevi barışın hüküm sürdüğünü, herkesin aynı kardeşçe kucaklayışla birbirini sarmaladığını herhangi biri bile söyleyebilirdi. Ama hiç böyle olmadı; birkaç gün sonra, kabil, lilith artık çocuk beklediğine göre, kendi vaktinin dolduğu sonucuna vardı. Çocuk dünyaya geldiğinde o herkesin gözünde nuh'un çocuğu olacaktı; başlangıçta haklı kuşku ve mırıltılar eksik olmasa bile, o büyük dengeleyici zaman, herkesi törpülemeyi görev edinecekti; gelecekteki tarihçilerin şehrin kroniğinden habil ya da kabil adlı -hangi lanet olası adla anılmış olursa olsun- bir kil yoğurucusuna dair imaları silmekle görevli olacaklarını da unutmayalım; bu kuşku, onu unutulmaya, kesin bir karantinaya mahkûm etmek için zaten yeterli bir neden olarak görülecek ve bu olayların belirsizliği içinde, hanedanların huzuru için, olup bitenin üzerini örtmenin daha iyi olduğunu düşüneceklerdi. Bizim hikâyemiz, tarihsel hiçbir yam olmasa da, söz konusu tarihçilerin ne ölçüde yanıldıklarını ya da kötü niyetli olduklarını kanıtlamaktadır; kabil gerçekten yaşadı, nuh'un karısına bir çocuk verdi ve şimdi de çözmesi gereken bir sorunla karşı karşıya, yani gitme arzusunda olduğunu lilith'e nasıl bildirecek. Efendi'nin buyurduğu mahkûmiyetin, Yeryüzünde kaçak ve serseri olacaksın'ın, gitme kararını kabul etmesi için onu ikna edebileceğini umuyordu. Sonuçta, umduğundan daha kolay oldu; sendeleyerek ilerleyen bir avuç hücreden oluşan bu çocuk, belki de zaten bir arzunun, bir iradenin ifadesiydi, ki bunun ilk etkisi anne babasının çılgın tutkusunu sıradan bir şehvete indirgemekti; zaten hepimizin bildiği gibi, resmi tarih bu olaya tek bir satır bile ayırmayacaktır. Kabil lilith'ten bir eşek istedi ve lilith de ona sarayın ahırlarında bulunan en iyi, en uysal ve en güçlü eşeğin verilmesini emretti. Bu sırada, hain kölenin ve suç ortaklarının bulunup yakalandıkları dedikodusu şehirde yayıldı. Rahatsız edici gösterilerin her türünden gözlerini daima uzak tutan duyarlı kişilerin şansına, ne sorguya çekildiler ne işkence gördüler; bunu belki de lilith'in hamileliğine borçluyuz, çünkü, yetkili yerel otoritelerin görüşüne göre, yalnızca kaçınılmaz olarak dökülecek kan değil, dahası işkence görenlerin korkunç çığlıkları da gebe kalınmış çocuğun geleceği için uğursuzluk belirtisi olabilirdi. Genellikle çok deneyimli ebeler olan bu otoriteler, bebeklerin anne karnının dışında olup biten her şeyi işittiklerini belirtmişlerdi. Sonuç, gösterişsiz bir infaz oldu; ibret olsun diye -Dikkat, hepinizin başına en azından bu gelebilir-, bütün şehir ahalisinin önünde idam sehpası kuruldu. Nuh, lilith ve kabil -bu sonuncusu, başarısız kalmış suikastın kurbanı sıfatıyla-, ibretlik cezaya sarayın bir balkonundan tanık oldular. Protokol kurallarının açıkça belirttiğinin tersine, küçük grubun merkezinde nuh'un değil, lilith'in bulunduğunu herkes fark etti; böylelikle, kocasıyla âşığının arasına girmiş oluyordu; sanki, resmi kocasım sevmese de, ona bağlı kaldığını söylüyor gibiydi; çünkü kamuoyunun arzuluyor gözüktüğü ve hanedanlığın çıkarlarının gerektirdiği şey buydu ve kabil, acımasız bir yazgının eline düşmüşken -Yeryüzünde kaçak ve serseri olacaksın-, onun gitmesine izin vererek, vücudun yüce anısıyla, onunla birlikte geçirdiği ateşli saatlerin silinmez anısıyla ona bağlı kalmaya devam edecekti; erkeklerin tersine bir kadın bunları asla unutmaz, çünkü kadınlarda her şey tenlerinin altına işler. Canilerin cesetleri kemiklerinden başka bir şey kalmayıncaya dek meydanda asılı kaldı; çünkü onların eti mundardır ve eğer toprağa gömülselerdi, toprak onları, hep birlikte ya da birbiri ardına kusana dek kasılıp dururdu. O gece lilith'le kabil son kez birlikte vattılar. Lilith ağladı, kabil ona sarıldı ve o da ağladı, ama gözyaşları uzun sürmedi; bir süre sonra, onları sarıp sarmalayan aşk tutkusunun hakimiyeti ve yönetimi altında çabucak zincirlerinden

boşanıverdiler; çılgınlığa, mutlağa varana dek, sanki dünya bundan başka bir şey değilmiş gibi, iki âşık birbirlerini sonsuzca yiyip yuttular ve sonunda lilith kabil'e, Öldür beni, dedi. Evet, belki de kabil'le lilith'in hikâyesinin mantıki sonucu bu olmalıydı ama kabil onu öldürmedi. Dudaklarından uzun uzun öptü, sonra ayağa kalktı, son bir kez baktı ve gidip geceyi kapıcı yatağında geçirdi.

6

Şafağın grimsi karanlığına rağmen, kuşların, ama ezgilerini birazdan güneşe yöneltmekte gecikmeyecek sevimli kanatlı yaratıkların değil, acımasız avcı kuşların, darağacından darağacına yolculuk eden bu etçillerin, asılanların sergilenen bölümlerinde -yüz, gözler, eller, ayaklar, giysinin örtemediği bacağın yarısı- kamusal temizlik işine çoktan giriştikleri görülüyordu. Eşeğin toynaklarının gürültüsünden telaşa kapılan iki gecekuşu, yalnızca deneyimli kulakların algılayabileceği hafif bir ipeksi hışırtıyla kölenin omuzları üzerinden havalandı. Alçaktan uçan kuşlar, sarayın yanındaki dar bir sokağa girip kayboldular. Kabil eşeği topuklarıyla mahmuzladı; meydandan geçerken, kendi kendine, iki keçiyi bir ipe bağlamış yaşlı adamla belki yine karşılaşacağını düşündü; bu haddini bilmezin kim olabileceği sorusu ilk kez aklına düştü. Belki de efendi'nin ta kendisi; o kesinlikle bunu yapabilir, herhangi bir yerde hiç beklenmedik şekilde oraya çıkma takıntısı onda varken, diye mırıldandı. Lilith'i düşünmek istemiyordu. Sürekli kesintiye uğrayan, huzursuz bir uykudan sonra kapıcı yatağında uyandığında, apansız bir itki onu aniden son bir veda, nihai bir öpücük için odaya girmeye yöneltmişti; sonrasında neler olacağını kim bilebilirdi. Hâlâ vakit vardı. Bütün saray uyuyordur, yalnızca lilith elbette uyanıktır, ani akınım kimse fark etmezdi, belki de o vardığında cennetin kapılarını aralayacak olan iki cariye yalnızca onu fark edip, gülerek, Seni iyi anlıyoruz, habil, diyeceklerdi. Bir sonraki sokağın köşesini döndükten sonra, artık sarayı görmüyordu. Keçili yaşlı adam orada yoktu; efendi -eğer oysa- ona geçiş izni vermişti, ama ne yol haritası ne de pasaport, ne otel ve restoran tavsiyesi; eskiden yapılan yolculuklardan biriydi bu, maceralı ya da -vaktiyle dendiği gibi- tanrı'nın lütfü sayesinde. Kabil eşeğini yeniden mahmuzladı ve bir süre sonra kendini yabanın ortasında buldu. Şehir kahverengimsi bir leke halini almıştı; leke yavaş yavaş, eşeğin ölçülü adımlarına rağmen mesafe arttıkça, sanki toprağa gömülüyor gibiydi. Manzara kuru, kuraktı, görünürde bir su çizgisi bile yoktu. Bu kıraç manzara karşısında, zavallı habil'in sonsuza dek kaldığı uğursuz vadiden efendi tarafından kovulduktan sonra kat ettiği çetin yolu kabil'in hatırlaması kaçınılmazdı. Yiyecek bir şey yoktu, tek bir damla su yoktu; gücü iyice tükenmiş, canı çıkacak ve bacakları her an çekip gidecek gibiyken, sonunda gökten mucize eseri birkaç damla düşüvermişti. Sefih alışkanlıklarına bakıp da sandığımız kadar kötü bir hanım olmadığını gösteren lilith'in şefkatle akıl ettiği üzere, bu kez en azından yiyecek sıkıntısı çekmeyecekti, heybeleri tıka basa doluydu. Çevrede en ufak bir gölge görülmemesiydi sorun. Daha sabahın ortasında güneş çoktan saf bir ateş olup çıkmıştı; hava öyle titriyordu ki, insan gözünün gördüğüne inanamazdık. Kabil, Böylesi daha iyi, yemek yemek için eşekten inmek zorunda kalmayacağım, dedi. Yol tırmanmaya devam ediyordu ve eşek -ki bir kancık olduğu belliydi- zikzak çizerek ilerliyor, kâh burdan kâh ordan geçiyordu; bu dahice ilerleyişi katırlardan öğrendiği varsayılabilir, onlar bilge birer dağ tırmanıcısıdırlar. Birkaç adım daha çıktıktan sonra, tırmanış sona erdi. Ve, işte, bu ne sürpriz, bu ne şaşkınlık, ne afallama, kabil'in gözlerinin önündeki manzara bambaşkaydı, hiç görülmedik kadar yeşil, sık ağaçlar ve ekili tarlalarla, yansıyan sularla, ılık bir hava, gökte gezinen beyaz bulutlar. Kabil ardına baktı: önceki çoraklığın aynısı, aynı kuraklık; orada hiçbir şey değişmemişti Sanki arada bir

hudut varmış, iki ülkeyi ayıran bir sınır çizgisi varmış gibiydi. Ya da iki zamanı ayıran bir çizgi, dedi kabil, söylediğinin bilincine varmadan; sanki başka biri onun yerine düşünmüş gibi. Başını kaldırıp göğe baktı; ve tam toprağa dikey gelip durduğumuz istikamette yer değiştiren bulutların, hemen ardından sanki büyüyle yok olduğunu gördü. Kabil'in haritacılık alanında pek az bilgisi olduğunu dikkate almak gerekir; hatta yabancı ülkelere yaptığı ilk yolculuğun bu olduğunu bile söyleyebiliriz; dolayısıyla, şaşırması doğaldır, başka toprak, başka insanlar, başka gökler ve başka âdetler. Evet, belki bütün bunlar doğrudur, ama kimsenin bana açıklayamayacağı şey bulutların neden buradan oraya geçemediğidir. Eğer, dedi kabil'in ağzından konuşan ses, eğer zaman başkaysa, insan elinin ekip biçtiği bu manzara, geçmişte nod diyarı kadar çorak ve kıraç olmalıydı. Bu durumda, şimdi gelecek zamanda mıyız, sorusunu soruyoruz kendimize; çünkü bu konuyu ele alan filmler gördük zaten, kitaplar da okuduk. Evet, burada vuku bulmuş gözüken olguyu açıklamanın alışıldık ifadesi bu; biz buna gelecek zaman diyor ve sakin bir nefes alıyoruz; yaftaladık, bir ad verdik; ama, bizce, farklı bir şimdiki zaman deseydik daha açık seçik ifade etmiş olurduk; çünkü yeryüzü aynı kuşkusuz, ama şimdiki zamanları değişiyor, kimileri geçmiş şimdiki zamanlar, kimileri gelecek şimdiki zamanlar; basit, herkesin anlayacağı gibi. En çok sevinen eşektir. Çorak topraklarda doğup büyümüş, saman ve devedikeniyle beslenmiş, neredeyse karneye bağlanmış bir sudan içmiş eşeğin gözlerinin önündeki manzaraya yüce demek bile azdı. Doğanın onu donattığı şu flamalı telgraf türüyle kulaklarını hareket ettiren eşeğin bu hareketlerini yorumlayabilen birinin orada olmaması çok yazık; mutlu hayvancık dile gelmez olanı ifade etmek isteyeceği günün geleceğini bilmiyordu; oysa, dile gelmez olan şey, bildiğimiz gibi, özellikle her türlü ifade olasılığının ötesinde olandır. Kabil de mutludur, yeşilliğin, kaçamak küçük su akıntılarının ve dalların arasında şakıyan yavru kuşların ortasında, kırda yemek yemeyi bile hayal etmeye başlamıştır. Yolun sağ kolunda, biraz ötede, gölgenin ve şekerlemenin en iyisini vaat eden bir dizi uzun ağaç görülüyordu. Kabil eşeğini oraya sürdü. Burası, yorgun yolcuların ve yük hayvanlarının dinlenmeleri için sanki kasıtlı olarak yapılmıştı. Ağaçlara paralel olarak, tepenin zirvesine götüren dar patikayı gizleyen bir dizi çalılık yükseliyordu. Heybelerin ağırlığından kurtulan eşek kendini taze otların ve kırın ortasında tek başına duran birkaç çiçeğin zevkine kaptırmıştı; gırtlağından daha önce hiç geçmemiş tatlardı bunlar. Kabil menüsünü sakince seçti ve yere oturup, olduğu yerde yiyip bitirdi; etrafını kırıntıları gagalayan masum kuşlar sarmıştı; lilith'in kolları arasında yaşadığı güzel anların anısı da yavaş yavaş kanını ısıtmaya başlıyordu. Göz kapakları ağırlaşmaya başlamıştı ki, genç bir oğlan çocuğunun sesiyle yerinden sıçradı, Baba, diye seslendi yeni yetme, ve hemen ardından başka bir ses, yaşlı bir yetişkin sesi sordu, Ne istiyorsun, ishak, Buraya odun ve ateş getirdik ama kurban nerede, baba cevap verdi, Efendi sağlayacak, kurban edilecek olanı efendi bulacak. Yamaçtan tırmanmaya devam ediyorlardı. Onlar ağır ağır tırmanırlarken, efendi'nin güvenilir biri olmadığını bir kez daha anlamak için bütün bu olup bitenin nasıl başladığını bilmek hiç fena olmaz. Aşağı yukarı üç gün önceydi, daha fazla değil, efendi, sırtında bir demet odun taşıyan yumurcağın babası İbrahim'e şöyle demişti, Bunca sevdiğin biricik oğlun ishak'ı yanma al, moriya diyarına git ve orada, sana belirteceğim dağlarda, onu kurban edeceksin. Okur yanlış okumadı, efendi İbrahim'e kendi oğlunu kurban etmesini emretti, bunu gayet sıradan bir şekilde yaptı, tıpkı susamışken bir bardak su ister gibi; demek ki, alışkın olduğu ve gayet sağlam temellere dayalı bir durum bu. Mantıklı, doğal ve basitçe insani olan şey, İbrahim'in efendi'yi başından savması olurdu, ama o hiçbir şey yapmadı. Ertesi sabah, hayırsız baba şafakta kalkıp eşeğine kolan vurdu, kurban ateşi için odun hazırladı ve efendi'nin belirttiği yere gitmek üzere yola koyuldu; iki hizmetkârını ve oğlu ishak'ı da yanma aldı. Yolculuğun üçüncü günü, İbrahim belirtilen yeri uzaktan gördü. Bunun

üzerine hizmetkârlarına, Siz eşekle birlikte burda kaim, ben öteye gidip küçükle birlikte efendi'ye ibadet edeceğim, sonra sizin yanınıza döneriz, dedi. Başka deyişle, İbrahim de efendi kadar fermanlı bir hergele olmanın ötesinde, aynı zamanda ustalıklı bir yalancıydı; çatal diliyle her önüne geleni aldatabilirdi; bu kelime, söz konusu durumda, bu hikâyenin anlatıcısının özel sözlüğüne göre, hain, aldatıcı, sadakatsiz ve aynı çapta başka kaba sözler anlamına geliyordu. Efendi'nin belirttiği yere varan İbrahim bir sunak yaptı ve çalı çırpıyı oraya yerleştirdi. Sonra oğlunu bağladı ve sunağın üzerine yerleştirdi, odunların üzerine yatırdı. Hemen ardından, zavallı oğlanı kurban etmek için bıçağı eline aldı ve boğazını kesmeye tam hazırlanıyordu ki birinin kolunu tuttuğunu hissetti, aynı anda bir ses bağırıyordu, Ne yapmak istiyorsun, kötü kalpli moruk, kendi öz oğlunu mu öldüreceksin, onu yakacak mısın, yine aynı hikâye, önce kuzuyla başlanır sonunda en fazla sevilmesi gereken katledilir, Efendi emretti, efendi emretti, diye çırpmıyordu İbrahim, Kes sesini, yoksa seni buracıkta ben gebertirim, hemen çöz şu çocuğu, diz çök ve özür dile ondan, Sen kimsin, Kabil'im ben, ishak'm hayatını kurtaran melek. Hayır, bu doğru değildir, kabil melek falan değildir; melek, gürültüyle kanat çırparak toprağa inen ve iner inmez de, repliğini nihayet işitmiş bir aktör gibi yüksek sesle şunları söyleyen kişidir, Çocuğa elini kaldırma, ona hiç kötülük etme, çünkü görüyorum ki efendi'ye itaat ediyorsun, ona olan sevgin için biricik oğlunu bile esirgememeye hazırsın, Geç kaldın, dedi kabil, eğer ishak ölmediyse ben engellediğim içindir. Melek üzgün bir yüz ifadesiyle baktı, Geç kaldığım için üzgünüm, ama benim hatam değil, tam yola koyulduğumda sağ kanadımda mekanik bir problemle karşılaştım, sol kanatla senkronize değildi, sonuçta sürekli yön değiştirdiğimden yönümü bulamadım, doğrusu buraya varana dek her türlü şeytanla başım derde girdi, üstelik kurban yerinin bu dağların hangisi olduğu da bana iyi açıklanmamıştı, varacağım yere gelebildiysem efendi'nin mucizesi sayesindedir, Geç kaldın, dedi kabil, Hiç varmamaktansa geç varmak yeğdir, cevabını verdi melek kendini beğenmiş bir havada, sanki temel hakikatlerden birini ifşa etmiş gibi, Yanılıyorsun, geçin karşıtı hiç değildir, geçin karşıtı erkendir, cevabını verdi kabil. Melek homurdandı, al sana bir rasyonalist daha, ve görevlendirildiği işi henüz tamamlamamış olduğundan, mesajın geri kalanını iletti, İşte efendi'nin yapmanı söylediği şey, Madem ki bunu yaptın ve öz oğlunu esirgemedin, ben de seni kutsayacağım ve sana gökteki yıldızlar kadar ya da kumsaldaki kum taneleri kadar bol bir soy vereceğim ve onlar senin düşmanlarının şehirlerini istila edecekler ve dahası, senin soyun dolayısıyla dünyanın bütün halkları kendilerini kutsanmış hissedecek çünkü sen benim emrime, efendi'nin sözüne itaat ettin. İşte, bilmeyen için ya da bilmezden gelen için, efendi'nin ikili muhasebesi böyle işler, dedi kabil, biri kazandı diye öteki kaybetmedi, ayrıca İbrahim aptalca bir emre uydu diye dünyanın tüm halkları nasıl kutsanır anlamıyorum, Gökte biz buna itaat borcu diyoruz, dedi melek. Sağ kanadı aksayan ve misyonunun başarısız kalmasına alınan göksel yaratık çekip gitti; İbrahim'le oğlu hizmetkârların onları bekledikleri yere doğru yönelmişlerdi bile; ve şimdi, kabil heybeleri eşeğin sağrısına yüklerken, engellenmiş cellat ile sonunda kurtarılmış kurban arasında bir diyalog hayal edelim. İshak sordu, Baba, sana ne kötülük yaptım ki beni öldürmek istedin, ben ki senin biricik oğlunum, Bana hiç kötülük yapmadın, ishak, O halde, neden bir koyunmuşum gibi gırtlağımı kesmek istedin, diye sordu yumurcak, o adam çıkıp da kolunu tutmasaydı -efendi ondan lütfunu esirgemesin- şimdi eve bir ceset götürüyor olacaktın, Fikir efendi'nindir, o bir kanıt istedi, Ne kanıtı, Benim inancımın, itaatimin kanıtını, Bir babaya oğlunu öldürmesini emreden bu efendi hangi efendidir, Bizim efendimiz, atalarımızın efendisi, biz doğduğumuzda burada olan efendi, Peki ya bu efendinin bir oğlu olsaydı onu öldürmeyi de emreder miydi diye sordu ishak. Bunu gelecek zaman söyleyecek, O halde efendi her şeye muktedir, iyiliğe de, kötülüğe de, en kötüsüne de, Kesinlikle, Sen emre uymasaydın ne olurdu, diye sordu

ishak, Efendi emirlerine uymayanlara felaket ya da hastalık gönderir, Demek ki etendi kinci biri, Sanırım öyle, cevabını verdi İbrahim, sesini alçaltarak, sanki işitilmekten çekiniyor gibiydi, efendi için hiçbir şey imkânsız değildir, Bir hata ya da suç bile mi, diye sordu ishak, Özellikle hata ve suç, Baba, ben bu dini benimsemiyorum, Benimsemelisin, oğlum, tercihin yok, ve şimdi senden bir şey rica edeceğim, mütevazı bir talep, Nedir, Olup biteni unutalım, Unutabilir miyim bilmiyorum, baba, kendimi hâlâ odun yığınının üzerinde, elim kolum bağlı ve seni de ışıldayan bıçakla kolun havada görüyorum, Oradaki ben değildim, kendi irademle asla bunu yapmazdım, Efendi'nin insanları delirttiğini mi söylemek istiyorsun, diye sordu ishak, Evet, çok sık, neredeyse her zaman, cevabını verdi İbrahim, Ama sonuçta bıçağı sallayan şendin, Her şeyi efendi düzenledi, son anda araya girecekti, meleğin ortaya çıktığım gördün, Geç geldi, Efendi seni kurtarmanın başka bir yolunu bulurdu, muhtemelen meleğin geç geleceğini de biliyordu ve bu yüzden o adamı ortaya çıkardı, Onun adı kabil, ona borçlu olduğunu unutma, Kabil, diye tekrarladı İbrahim, itaat ederek, sen henüz doğmamışken tanıdım ben onu, Oğlunun gırtlağının kesilmesini ve kendi sırtında taşıdığı odun yığını üzerinde yanmasını engelleyen adam, Ölmedin ama, oğlum, Baba, benim için hâlâ çok önem taşıyan sorun, ölüp ölmediğimi bilmek değil, sorun şu ki, böyle bir efendi tarafından yönetiliyor olmamız, kendi çocuklarını yiyen baal kadar acımasız bir efendi bu, Bu adı nereden işittin sen, İnsanlar rüya görür, baba. Rüya görüyorum, dedi kabil de, gözlerini açtığında. Eşeğin üzerinde uyuklamış ve aniden uyanmıştı. Farklı bir manzaranın ortasındaydı, kavruk birkaç ağaç vardı sağda solda, nod diyarı kadar çoraktı, devedikenleriyle değil kumla kaplı bir çoraklık. Yine farklı bir şimdiki zaman, dedi. Ona öyle geldi ki bu öncekinden de eski bir şimdiki zamandı, ishak adlı küçük çocuğun yaşamım kurtarmış olduğundan daha eski; demek ki zaman içinde ilerleyebildiği gibi gerileyebiliyordu da, üstelik kendi isteğiyle de değil, açıkça konuşmak gerekirse, kendini, nerede olduğunu az çok bilen, kısmen bilen, ama nereye gittiğini bilmeyen biri gibi hissediyordu. Bu yer -kabil'in karşılaştığı yön bulma güçlüklerine tam bir örnek verirsek-, uzun süre önce geçmiş bir şimdiki zaman gibi görünüyordu; sanki dünya hâlâ yapımının son evrelerindeymiş ve her şeyin geçici bir hali varmış gibiydi. Orada, uzakta, ufuk sınırında, uygun bir imge olarak, kesik koni biçiminde çok yüksek bir kule seçiliyordu; daha doğrusu, üst kısmı biçilmiş ya da henüz yerleştirilmemiş konik bir biçimdi bu. Arada epey mesafe vardı; ama gözleri çok keskin olan kabil'e, binanın etrafında insanlar koşturuyormuş gibi geldi. Meraktan, binek hayvanının sağrısını, hızlansın diye mahmuzladı; ama ihtiyatlı davranıp hemen yavaşladı. Oradakilerin barışçıl insanlar olduğuna emin değildi; öyle olsalar bile, gözlerinin önüne her çıkanı muhtaçlıktan ve gelenekten dolayı yiyip yutmaya hazır bir kalabalık karşısında en kaliteli yiyeceklerle dolu iki heybe yüklenmiş bir eşeğin başına ne geleceği bilinmezdi. Onları tanımıyordu, kim olduklarını bilmiyordu, ama böyle olacağını hayal etmek güç değildi. Eşeği, değersiz bir şeymiş gibi şu ağaçlardan birine bağlayıp burada da bırakamazdı; geri döndüğünde, sıpayı da azığı da bulamayabilirdi. İhtiyat ona başka bir yol tutmasını, maceralardan kaçınmasını, kısacası, daha açık bir ifadeyle, kör talihe meydan okumamasını buyuruyordu. Bununla birlikte, merak ihtiyata baskın çıktı. Sanki hayvanın yiyeceğiymiş gibi heybelerin ağzına ağaç dallan doldurarak içindekileri elinden geldiğince gizledi ve kendini kaderin eline teslim ederek, kuleye doğru yöneldi. Yaklaştıkça, başlangıçta kulağa cılız gelen seslerin hayhuyu arttıkça artı ve sonunda tam bir gürültü patırtıya dönüştü. Deli olmalı bunlar, tımarhanelik deliler, diye düşündü kabil Evet, umutsuzluktan delirmişlerdi, çünkü konuşuyorlar ama birbirlerini anlayamıyorlardı, sanki sağır gibiydiler, giderek daha yüksek sesle bağırıyorlardı ama bir işe yaramıyordu. Farklı diller konuşuyorlardı; sanki her birinin dili diğerininkinden daha ahenkli ve güzelmiş gibi, kimi durumlarda birbirlerine gülüyor ve alay ediyorlardı. İşin tuhafı -ve kabil bunu

henüz bilmiyordu-, bu dillerin hiçbiri daha önce yeryüzünde var olmamıştı, şu anda burada bulunan herkes başlangıçta aynı dili konuşuyor ve hiç güçlük çekmeden anlaşıyordu. Kabil'in şansı yaver gitti de ibranice konuşan bir adama hemen rastladı; ortaya çıkan kargaşada, şansına bu dil düşmüştü; kendilerini, sözlüksüz ve tercümansız, İngilizce, almanca, fransızca, İspanyolca, İtalyanca, euskara dilinde ifade eden, kimileri latince ve yunanca konuşan, hatta -kimin aklına gelirdi ki- portekizce bile konuşan insanların ortasında, kabil az çok bir şeyler anlamaya başlamıştı. Bu kakafoni de neyin nesi diye sordu kabil ve adam cevap verdi, Doğudan gelip buraya yerleştiğimizde hepimiz aynı dili konuşuyorduk, Adı neydi dilinizin, diye sordu kabil, öğrenmek istiyordu, Başka dil olmadığından ada da ihtiyacı yoktu, dildi, hepsi bu, Sonra ne oldu, Birinin aklına tuğla yapma ve onları bir fırında pişirme fikri geldi, Nasıl yapıyordunuz, diye sordu eski kil yoğurucu, kendini aşina topraklarda hissederek, Hep yaptığımız gibi, kil, kum ve küçük çakıllarla, harç yerine de katran kullanıyorduk, Ya sonra, Sonra, yüksek kuleli bir şehir inşa etmek istedik, şuradakini, göğe kadar yükselecek bir kule, Ne amaçla, diye sordu kabil, Ünlenmek için, Ne oldu peki, inşaat neden durdu, Çünkü efendi gelip baktı ve hoşlanmadı, Göğe çıkmak her dürüst insanın arzusudur, efendi yapımına yardım bile etmeliydi, Öyle olmalıydı elbette, ama yapmadı, Ne yaptı peki, Bu kuleyi diktikten sonra istediğimiz şeyi yapmamızı kimsenin engelleyemeyeceğini söyledi, işte bu yüzden dilimize nifak serpti, sonra da, gördüğün gibi, anlaşamaz hale geldik. Ya şimdi, diye sordu kabil, Şimdi, artık şehir olmayacak, kule tamamlanmayacak ve bizlerse, herkes kendi diliyle konuşacağından, bugüne dek yaşadığımız gibi bir arada yaşayamayacağız artık, En iyisi kuleyi anı olarak korumak, zaman gelir onun harabelerini görmek için dört bir yanda geziler düzenlenir, Muhtemelen harabe falan kalmayacak, buradaki kimi insanlar, efendi'nin, biz burada olmadığımızda kuleyi yıkacak büyük bir rüzgâr göndereceğini işitmişler, efendi söylediğini yapar, Onun en büyük kusuru kıskançlık, kendi çocuklarından gurur duymaktansa hasedin sesine kulak vermeyi tercih etti, insanların mutlu olduğunu görmeye efendi'nin dayanamadığı açık, Bunca emek, bunca alm teri heba oldu, Ne kadar yazık, dedi kabil, bir başyapıt olabilirdi, Evet, dedi adam, aç gözleri şimdi eşeğe takılmıştı. Arkadaşlarını yardımına çağırsaydı onun için basit bir fetih olurdu, ama bencillik zekâya ağır bastı. Adam yuları tutmak için bir hareket yaptığında, eşek, nuh'un ahırlarında uysallığıyla nam salmış bu eşek bile, ön ayaklarıyla bir tür dans adımı attı ve sağrısını döndürerek öyle bir çifte fırlattı ki zavallı garibanı yere serdi. Eşek, meşru müdafaa durumunda hareket etmiş olsa da, kendi iyi niyetinin kalabalık tarafından kabul görmeyeceğini hemen anladı; mevcut ve müstakbel bütün dillerden avaz avaz böğüren kalabalık, heybelere el koymak ve eşeği de köfteye çevirmek için hücuma geçiyordu. Süvarisinin topukla dürtmesine ihtiyaç duymayan eşek, canla başla tırısa kalktı; hatta, güvenilir bir hayvan olan, ama genelde acele etmesi istenmeyen eşek tabiatı dikkate alındığında, hiç beklenmedik bir şekilde dört nala atıldı. Saldırganlar, eşeğin bir toz bulutu içinde yok oluşuna bakmakla yetinmek durumunda kaldılar; bu toz bulutunun bir diğer önemli sonucu daha olacaktı ki bu, kabil'i ve bineğini, bu aynı yerde bir başka gelecek şimdiki zamana geçirmektir; ama artık bir arada kalmalarını sağlayan ortak dilleri olmadığından dünyanın dört bir yanma dağılmış efendi'nin cesur rakipleri yoktur. Dikkat çekici, gösterişli kule orada, ufuk çizgisinde duruyordu; tamamlanmamış olsa da yüzyıllara ve bin yıllara meydan okuyabilir gözüküyordu, oradaydı ve aniden orada olmaktan çıktı. Efendi'nin duyurduğu şey gerçekleşiyordu; taş üstünde taş, tuğla üstünde tuğla bırakmayan büyük bir rüzgâr göndermişti. Efendi'nin ağzından esen fırtınanın şiddetini kabil mesafe nedeniyle hissedemiyordu; birbiri ardına yıkılan duvarların, direklerin, kemerlerin, kubbelerin, payandaların gürültüsünü de işitmiyordu; işte, bu yüzden, kule sessizce yıkılmış gibi gözüküyordu, tıpkı kâğıttan bir şato gibi; ve sonunda,

göğe yükselen ve güneşi kapatan devasa bir toz bulutu içinde her şey bitti. Uzun yıllar sonra, oraya bir göktaşının düştüğü rivayet edilecekti, ama bu doğru değildir, orada efendi'nin kibrinin bitirmemize rıza göstermediği babil kulesi vardı. İnsanların tarihi, tanrı'yla anlaşmazlıklarının tarihidir; o bizi anlamaz biz de onu anlamayız.

7

Kabil'in İbrahim'e yeniden rastlaması yazgı tabletlerinde yazılıydı. Zaman içinde kâh ileri kâh geri yolculuk yapmasını sağlayan şimdiki zamanın bu beklenmedik değişimlerinden biri vesilesiyle, kabil, günün birinde kendini yeniden bir çadırın önünde, sıcağın en güçlü olduğu saatte, mamre meşelerinin yamnda buldu. Tanıdığı birini belli belirsiz hatırlatan yaşlı birini sanki fark etmiş gibiydi. Emin olmak için çadırın kapısından seslenince İbrahim belirdi. Birini mi arıyorsun, diye sordu, Hem evet hem hayır, öylesine geçiyordum, seni tanıdığımı hissettim ve yanılmamışım, oğlun ishak nasıl, ben kabil'im. Yanılıyorsun, benim tek oğlumun adı İsmail, ishak değil, İsmail de cariyem hacer'den olma oğlum. Bu tür durumlara alışkın olan kabil'in atik zihni aniden aydınlandı, alternatif şimdiki zamanlar oyunu zamanı bir kez daha karıştırmış, daha sonra olacağı ona önce göstermişti; yani, daha sade ve belirgin bir ifadeyle, bildiğimiz ishak henüz doğmamıştı. Seni gördüğümü hiç hatırlamıyorum, dedi İbrahim, gir içeri ama, kendi evindesin, ayaklarını yıkaman için su, yolculuğun için de ekmek getirteyim sana, Önce eşeğimle ilgilenmeliyim, Şu meşelerin oraya götür, orda kuru ot ve saman var, bir de taze su dolu yalak. Kabil eşeği yularından tutup oraya götürdü, sıcaktan daha fazla rahatsız olmaması için semerini çıkardı ve eşeği gölge bir yere yerleştirdi. Sonra, neredeyse boşalmış heybeleri yokladı, giderek telaşlandırıcı bir hal alan yiyecek kıtlığına nasıl çare bulacağını düşündü. İbrahim'in sözleri onu yatıştırmıştı, ama insanın yalnızca ekmekle yaşamayacağını da anlamak gerek, özellikle de kabil; son zamanlarda kökeninin ve toplumsal durumunun çok üzerinde gastronomik şımartmalara alışmıştı. Eşeği kırların çok meşru zevklerine, su, gölge, bol besine teslim eden kabil çadıra yöneldi, geldiğini belli etmek için kapıyı çaldı ve içeri girdi. İçerde, doğal olarak davet edilmediği bir toplantı olduğunu hemen fark etti; belli ki, kendisinin olmadığı sırada gelmiş olan üç adam buranın efendisiyle sohbet ediyordu. Gereken ağırbaşlılıkla geri çekilir gibi yaptı ama İbrahim, Gitme, otur, dedi, hepiniz benim konuğumsunuz, ve şimdi, izin verirseniz, emirlerimi vereceğim. Çadırın dip tarafına doğru gitti ve karısı sara'ya, Acele et, en iyi undan üç ölçü yoğur, çok ekmek hazırla, dedi. Sonra sürü hayvanlarının bulunduğu yere gitti ve gayet semiz genç bir dana getirip derhal pişirmesi için bir hizmetkâra teslim etti. Her şey hazır olduğunda, pişirilmiş danayı kabil dahil bütün konuklarına ikram etti, Orada, onlarla birlikte ye, ağaçların altında, dedi. Üstüne de tereyağ ve süt ikram etti. O zaman sordular, Sara nerede, İbrahim cevap verdi, Orada, çadırda. Bunun üzerine, üç adamdan biri dedi ki, Gelecek yıl sana tekrar geleceğim, vakti geldiğinde karının bir oğlu olacak. İshak doğacak, dedi kabil alçak sesle, Öyle alçak sesle söyledi ki kimse işitmiş olamazdı. İbrahim'le sara oldukça yaşlıydılar; sara çocuğu olacak yaşta değildi. Bunun üzerine sara gülümseyerek, Bu sevinci hâlâ nasıl hissedebilirim ki, kocam da ben de yaşlandık, yorgunuz, diye düşündü. Adam İbrahim'e sordu, Sara neden bu yaşında çocuğu olamayacağını düşünerek gülümsüyor, böyle bir şey efendi için çok mu güç. Ve önceden söylediğini tekrarladı, Bugünden bir yıl sonra sana tekrar uğrayacağım ve buyrulmuş zamanın sonunda karın bir oğul dünyaya getirmiş olacak. Bunu işiten sara ürktü ve gülümsediğini inkâr etti, ama öteki cevap verdi, Evet, gülümsedin, gayet iyi gördüm. O anda hepsi anladı ki üçüncü adam efendi tanrı'mn ta kendisiydi. Zamanında belirtmemiştik ama kabil çadıra girmeden

önce türbanını gözlerine kadar indirerek alnındaki damgayı içerde bulunanların meraklı bakışlarından gizlemeyi amaçlamıştı; özellikle de hemen tanıdığı efendinin dikkatinden; işte bu nedenle, efendi ona adın kabil mi diye sorduğunda, Evet, ama o değil, cevabını verdi.

Doğal olan, çok ustalıklı olmayan bu kaçamak karşısında efendi'nin ısrar etmesi ve kabil'in de sonunda o olduğunu, kardeşi habil'i öldüren ve bu günahından kaçak ve serseri insan olma cezasıyla arman kişi olduğunu itiraf etmesi olurdu, ama efendi'nin şüpheli bir yabancının gerçek kimliğini saptamaya kalkışmaktan bambaşka aciliyette ve önemde bir meşguliyeti vardı. Oraya çok uzak olmayan sodom ve gomora şehirlerinde doğaya karşı suçlar işlendiği konusunda yukarıya, birkaç saniye önce gelmiş olduğu göğe çok sayıda şikâyet erişmişti. Tarafından işlenmiş sayısız fiil tam tersini kanıtlasa da hep böbürlendiği tarafsız yargıç sıfatıyla, sorunu açıklığa kavuşturmak için gökten inmişti. İşte bu yüzden, şimdi, yanında İbrahim ve de kabil'le birlikte sodom'a gidecekti; kabil, turist merakıyla, kendisinin de gelmesine izin verilip verilmeyeceğini sormuştu. Efendi'yle birlikte gelmiş olan, ve eşlikçi melek olduklarına şüphe olmayan iki kişi önden gitmişti. Bunun üzerine İbrahim efendi'ye üç soru yöneltti, Suçlularla birlikte masumlan da yok eder misin, varsayalım ki sodom'da elli kadar masum olsun, onları da yok edecek misin, kötülükten muaf bu elli kişiyi göz önüne alarak bütün şehri bağışlayamaz mısın. Ve devam etti, Böyle bir şey yapman mümkün değil, efendi, masumu da suçluyla birlikte ölüme mahkûm edemezsin, yoksa, herkesin gözünde masum olmakla suçlu olmak denk olur, oysa sen, bütün dünyanın yargıcısın, hükümlerinde adil olmalısın. Bunun üzerine efendi cevap verdi, Eğer sodom şehrinde masum elli kişi bulursam, onların yüzü suyu hürmetine bütün şehri bağışlarım. Cesaret bulan, umutla dolan İbrahim devam etti, Madem ki efendi'me hitap etmeme izin verildi, ben ki toprağın mütevazı bir tozuyum, bir laf etmeme daha izin ver, varsayalım ki tam olarak elliye varamadık, beş kişi eksik, bu beş kişi yüzünden şehri yıkacak mısın. Efendi cevap verdi, Eğer orada kırk beş masum bulursam da şehri yok etmeyeceğim. İbrahim demiri hazır tavındayken dövmeye karar verdi. Şimdi de varsayalım ki kırk masum var, ve efendi cevap verdi, Bu kırk kişiyi dikkate alarak da şehri yok etmeyeceğim, Ya otuz masum bulursan, Bu otuzu dikkate alarak şehre kötülük etmeyeceğim, Ya yirmi varsa, diye ısrar etti İbrahim, Bu yirmi kişiyi dikkate alarak yok etmeyeceğim. Bunun üzerine İbrahim şunu söylemeyi göze aldı, Bir soru daha sorarsam efendi'm öfkelenmesin, Konuş, dedi efendi, Varsayalım ki orada yalnızca on masum var, efendi cevap verdi, Bu on kişiyi dikkate alarak da yok etmeyeceğim şehri. İbrahim'in sorularına cevap verdikten sonra, efendi geri çekildi ve İbrahim, yanında kabil'le birlikte çadırına geri döndü. Daha sonra doğacak olandan, ishak'tan bir daha konuşulmadı. Mamre meşelerine vardıklarında, İbrahim çadırına girdi, kısa süre sonra ekmeklerle çıktı ve söz verdiği gibi onları kabil'e teslim etti. Kabil, eşeğine semer vurmaya ara verip bu cömert bağıştan dolayı teşekkür etti ve sordu, Eğer varlarsa sodom'u yok olmaktan esirgeyecek bu on masumu efendi'nin saptayacağına nasıl inanıyorsun, sanıyor musun ki kapı kapı dolaşıp aile babalarının ve erkek evlatlarının cinsel eğilimleri ve iştahları hakkında bilgi toplayacak, Efendi'nin bu tür anketler yapmaya ihtiyacı yoktur, olup biteni anlamak için şehre yukardan bakması yeter, cevabını verdi İbrahim, Efendi'nin bu anlaşmayı seninle bir hiç için, sadece senin hoşuna gitsin diye mi yaptığını söylemek istiyorsun, diye tekrar sordu kabil, Efendi söz verdi, Adımın kabil olduğundan ne kadar eminsem, bunun olmayacağını da o kadar hissediyorum, nasıl ki adım habil de olmuşsa, sodom da yok olacak, ister içinde masumlar olsun ister olmasın, hatta belki de bu gece, Evet, bu mümkün, ve yalnızca sodom değil, gomora da, ve cinsel alışkanlıkların aynı ölçüde gevşek olduğu, erkeklerin erkeklerle birlikte olduğu ve

kadınların uzak tutulduğu, düzlükteki iki üç başka şehir daha, Ya sen, efendiyle birlikte gelen iki adama olabileceklerden kaygılanmadın mı, Onlar adam değildi, melektiler, iyi tanıyorum, Kanatsız melekler, ha, Kaçmaları gerekirse kanada ihtiyaçları olmayacak, Neyse, ben sana diyorum ki, sodom sakinleri eğer onlara el ya da başka şey koyarsa, onların melek olmalarını hiç mi hiç umursamazlar ve efendi senden hiç memnun kalmaz, ben senin yerinde olsaydım, olup biteni görmeye şehre giderdim, sana kötülük yapmazlar, Haklısın, gideceğim, ama bana eşlik etmeni isterim, kendimi daha güvende hissederim, bir buçuk adam tek adamdan daha iyidir, İki kişiyiz, bir değil, Ben yarım erkek sayılırım, kabil, Öyleyse, haydi gidelim, bize saldırırlarsa, giysimin altında sakladığım hançerle ikisinin üçünün işini bitiririm, sonra da umut edelim ki efendi yardımımıza gelsin. Bunun üzerine İbrahim bir hizmetçiyi çağırdı ve eşeği ahıra götürmesini emretti. Ve kabil'e şöyle dedi, Bugün yola çıkmaya seni mecbur eden bir yükümlülüğün yoksa, bana eşlik ederek yapacağın hizmetin mütevazı karşılığı olarak bu gece sana ev sahipliği etmek isterim, Gelecekte de sana başka hizmetlerde bulunabilmeyi umarım, eğer yapabileceğim bir şeyse, karşılığını verdi kabil, ama bu esrarengiz sözlerle ne demek istediğini İbrahim anlayamazdı. Şehre doğru inmeye başladılar ve İbrahim dedi ki, Önce yeğenim lut'un evine gidelim, kardeşim haran'm oğludur, olup bitenden bizi haberdar eder. Sodom'a vardıklarında güneş batmıştı ama ortalık hâlâ aydınlıktı. Lut'un evinin önünde toplanmış büyük bir erkek kalabalığı gördüler, bağırıyorlardı, Evinde barındırdığın erkekleri istiyoruz, çıkar onları, onlarla yatmak istiyoruz; ve öldürmekle tehdit ederek kapısını yumrukluyorlardı. İbrahim, Benimle gel, dedi, evin etrafından dolaşıp arka kapıyı çalacağız. Öyle yaptılar. İçeri girdikleri sırada lut, ön kapının ardında konuşuyordu, Yalvarırım dostlarım, bu cinayeti işlemeyin, iki bekâr kızım var, onları dilediğiniz gibi kullanabilirsiniz, ama bu adamlara kötülük etmeyin, çünkü onlar gelip benim çatımın altına sığındılar. Dışardaki adamlar öfkeyle bağırmaya devam ediyorlardı, ama aniden bağırtı çağırtının üslubu değişti, şimdi yalvarıp yakarmalar ve ağlamalar işitiliyordu, Kör oldum, kör oldum, diyordu hepsi ve soruyorlardı, Kapı nerede, burada bir kapı vardı, artık yok. Anlaşıldığı kadarıyla ölümden daha berbat bir yazgı olan zorla tecavüzden meleklerini kurtarmak amacıyla efendi sodom'daki bütün erkekleri istisnasız kör etmişti, sonuçta bu bütün şehirde on masumun bile olmadığını kanıtlamaktadır. Evin içindeki ziyaretçiler lut'a dediler ki, Neyin varsa alıp, oğullarını, kızlarım, damatlarını, ve bu şehirde sahip olduğun her şeyi alıp bu şehri terk et, çünkü şehri yok etmeye geldik. Lut müstakbel damatlarını uyarmak için dışarı çıktı, ama onlar inanmadılar ve şaka sandıkları şeye güldüler. Efendinin ulakları lut'un huzurunda yeniden ısrar ettiklerinde şafak sökmekteydi, Kalk ayağa ve eğer şehrin cezasının içinde kalmak istemiyorsan, karını ve iki kızını götür buradan, efendi bunu arzulamıyor, ama eğer itaat etmezsen kesinlikle olacak olan budur. Ve, cevabı beklemeden, onu, karısını ve iki kızını ellerinden tutup şehrin dışına çıkardılar. İbrahim'le kabil de onların peşinden gitti; ama bu konuda ulakların öğüdünü tutacak başkalarının yapacağı gibi dağlarda onlara eşlik etmek için değil, çünkü lut küçük bir şehirde, çoar denen köylük bir yerde mola verme izni istedi onlardan. Haydi, dedi ulaklar, ama ardınıza bakmayın. Güneş doğarken lut küçük şehre girdi. O sırada efendi sodom'un ve gomora'nın üzerine kükürt ve ateş yağdırıyor, her iki şehri de temellerine dek yok ediyordu; bütün sakinleri ve bitki örtüsüyle birlikte tüm bölgeyi de yok ediyordu. Göz alabildiğine her yerde harabeden, külden ve kömürleşmiş bedenlerden başka bir şey görünmüyordu. Lut'un karısı, verilen emre uymayarak ardına bakınca tuzdan heykele dönüştü. Ardında olup biteni öğrenmeyi istemek çok doğalken neden bu şekilde cezalandırıldığını o gün kimse anlayamadı. Ola ki efendi merakı ölümcül bir günah gibi cezalandırmak istemiştir, ama bu bile onun zekâsı hakkında çok şey söylemek olur; iyilik ve kötülük ağacıyla olup biteni hatırlayın, havva meyveyi yemesi için

adem'e vermeseydi, kendi de tatmasaydı, onca sıkıcılığına rağmen, her ikisi de hâlâ cennet bahçesinde olurdu. Geri dönerken, İbrahim'in efendi'yle konuşmuş olduğu yolda tesadüfen bir an durdular; orada kabil dedi ki, Aklımdan çıkmayan bir düşünce var, Nedir bu düşünce, diye sordu İbrahim, Sodom'da ve yakılan diğer şehirlerde masumlar olduğunu düşünüyorum, Eğer olsaydı, onların hayatlarını bağışlayacağına dair bana verdiği sözü tutardı efendi, Çocuklar, dedi kabil, oradaki çocuklar masumdu, Tanrım, diye mırıldandı İbrahim, sesi bir inilti gibiydi, Evet, o belki senin tanrın ama o çocukların değil.

8

Sodom'a gidip oradan ayrılmış olan bu aynı kabil bir anda kendini sina çölünde buldu ve orada, bir dağın eteğinde konaklayan binlerce kişilik bir kalabalığın ortasına düşünce çok şaşırdı. Onların kim olduğunu, nereden gelip nereye gittiklerini bilmiyordu. Yakınında bulunanlardan birine sorsa, yabancı olduğu hemen ortaya çıkacaktı ve bu durum sıkıntı ve sorunlara yol açmaktan başka işe yaramayacaktı. Görüldüğü gibi, aşırı ihtiyatlı davranıyordu; bu kez adına ne kabil diyecekti ne de habil; şeytanın işin içine karışmasından ve iki kardeşin hikâyesini bilen birini oraya getirmiş olmasından ve o kişinin can sıkıcı sorularına maruz kalmaktan çekiniyordu. En iyisi gözlerini ve kulaklarını dikkatle açıp, kendi kendine sonuçlar çıkarmaktı. Kesin olan bir şey vardı: muşa diye birinin adı herkesin ağzındaydı, kimileri kadim bir hürmetle, çoğunluk ise yakın dönemden kaynaklandığı belli bir kaygıyla ondan söz ediyordu. Nerede muşa, efendi'yle konuşmak üzere dağa çıkalı kırk gün kırk gece oldu, şu ana dek en ufak bir haber bile göndermedi, efendi'nın bizi terk ettiği belli, halkına dair hiçbir şey öğrenmek istemiyor, diyorlardı. Belirsizliğin yolu başlangıçta dardır, ama onu genişletmeye hazır biri elbette olacaktır; bir halk özdeyişini tekrarlarsak, belirsizlik yemek yemek ya da kaşınmak gibidir, önemli olan başlamaktır. Musa'nın sina dağından dönüşünü bekleyenler arasında musa'nın harun adlı kardeşi de vardı; mısır'daki israiloğullarının köleliği döneminde başrahip olarak atanmıştı. Sabırsızlar ona sesleniyorlardı, Haydi, git, bize yardım edecek tanrılar yap, çünkü musa'ya ne olduğunu bilmiyoruz; bunun üzerine harun -ki sağlam karakter modeli olmadığı gibi ödleğin teki olduğu da belliydi- açıkça reddetmek yerine şöyle dedi, Madem ki bunu istiyorsunuz, karılarınızın, kızlarınızın ve oğullarınızın kulaklarındaki altın halkaları çıkartın ve bana, buraya getirin. Söyleneni yaptılar. Sonra harun altını bir döküm kalıbına atıp eritti ve altından bir buzağı çıkardı. Eserinden hoşnut gözükerek ve gelecekte tapınılacak nesneler karşısında -yani kelimenin gerçek anlamıyla efendi ile efendi yerine geçen bir buzağının- yarattığı ciddi uyumsuzluğun farkına varmadan, Yarın efendi'nin şerefine şenlik düzenlenecek, diye duyurdu. Bütün bunları kabil de işitti; bölük pörçük kelimeleri, sağda solda işittiği konuşmaları ve ham fikirleri bir araya getirerek, o sırada olup bitene dair değilse de, önceden olanlara dair kendince bir kanaat oluşturmaya başladı. Bekârların, ailesizlerin ortak kullandığı bir çadırda işittiği konuşmalar ona çok yardım etti. Kabil adının nuh olduğunu söylemişti; aklına başka bir ad gelmemişti; ve hoş karşılandı, tartışmalara doğal olarak katıldı. Daha o dönemlerde bile yahudiler çok, hatta kimi zaman gereğinden fazla konuşuyordu. Ertesi sabah, musa'nın nihayet sina dağından inmekte olduğu, yardımcısı ve israiloğullarının askeri komutanı yeşu'nun onu karşılamaya gittiği dedikodusu yayıldı. Yeşu halkın attığı çığlıkları işitince musa'ya dedi ki, Konak yerinde savaş çığlıkları atılıyor ve muşa yeşu'ya karşılık verdi, İşitilenler neşeli zafer ezgileri değil, hüzünlü bozgun ezgileri de değil, bunlar yalnızca şarkı söylemekte olan insanların sesleri. Kendini neyin beklediğini bilmiyordu. Konak yerine girerken, aniden karşısında altın buzağıyı ve onun etrafında dans eden insanları buldu. Buzağıyı tuttuğu

gibi parçaladı, un ufak etti ve harun'a dönerek sordu, Bu halka ne yaptın ki bu kadar büyük bir günah işlemesine izin veriyorsun, ve harun, bütün kusurlanna rağmen, içinde yaşadığı dünyayı iyi bildiğinden, cevap verdi, Ey efendim, bana öfkelenme, bu halkın kötülüğe eğilimi olduğunu sen de iyi biliyorsun, bu fikir onlardan geldi, insanlar başka tanrı istiyordu, çünkü senin geri döneceğine inanmıyorlardı ve onların iradesine boyun eğmeyi reddetseydim beni kesinlikle öldürürlerdi. Bunun üzerine muşa konak yerinin girişinde dikildi ve bağırdı, Efendi'den yana olanlar yanıma gelsin. Levi kabilesinden olan herkes onun yanma gitti ve muşa duyurdu, İşte, İsrail'in tanrısı efendi'nin söylediği, herkes bir kılıç alsın, konak yerine geri dönün ve kapı kapı dolaşın, her biriniz kardeşinizi, dostunuzu, komşunuzu öldürün. Böylece yaklaşık üç bin kişi öldü. Kan, çadırların arasından, toprağın derinliklerinden fışkıran bir taşkın gibi akıyordu, sanki toprak kanıyormuş gibiydi; boğazlanmış, karnı deşilmiş, boydan boya kesilmiş cesetler her yerde yatıyordu, kadınlar ve çocuklar öyle avaz avaz bağırıyorlardı ki, sesleri efendi'nin aldığı intikamdan keyifleniyor olduğu sina dağının tepesinden bile kesinlikle işitiliyordu. Kabil gözlerine inanamıyordu. Yanarak yok olmuş sodom ve gomorra yetmemişti; burada, sina dağının eteğinde, efendinin derin kötülüğünün çürütülmez kanıtı besbelli ortadaydı, üç bin insan basitçe yok edilmişti, çünkü buzağı biçimindeki sözde bir rakip yaratılması onu sinirlendirmişti, Ben, altı üstü bir kardeşimi öldürdüm ve efendi beni cezalandırdı, bütün bu ölüler için efendiyi kim cezalandıracak şimdi görmek isterim, diye düşündü kabil, ve devam etti, Lucifer tanrıya isyan ettiğinde ne yaptığını iyi biliyordu, kimileri bunu hasetten yaptığını ileri sürer ama doğru değil, moruğun kötü doğasını bildiği için yaptı. Rüzgârın uçurduğu altın tozları kabil'in ellerini lekeliyordu. Bir su birikintisinde ellerini yıkadı; sanki hoş karşılanmadığı bir yerin tozunu ayaklarından silkelemekten ibaret bir ritüeli yerine getiriyor gibiydi; eşeğine bindi ve çekti gitti. Karanlık bir bulut sina dağının doruğunu kaplıyordu, efendi oradaydı.

Biz ki kadim hikâyelerin sıradan aktarıcısıyız, aydınlatması bize düşmeyen nedenlerle, en saf şekilde kanmaktan en kararlı kuşkuculuğa sürekli olarak geçen kabil, hiç abartısız bir fırtına olarak, takvimdeki bir siklon, dönemin bir kasırgası olarak adlandırabileceğimiz şeyin içine gömüldüğünü fark etti. Birkaç gündür, altın buzağı ile onun kısa süren ömründen sonra, şimdiki zamanın bilinen değişimleri inanılmaz bir hızla birbirini izlemişti; hiçlikten çıkan tek tek, bağlantısız, süreksiz ve bağsız görüntüler yine hiçlikte hızla kayboluyorlardı; kimi zaman, başlangıç nedenini kimsenin hatırlamadığı bitmek bilmez bir savaşın muharebelerine benzer bir şeyler görünüyordu; kimi zamansa, şiddeti hiç şaşmayan grotesk bir fars gibi, buruk, cızırtılı, takınaklı bir tür daimi kukla oyunu görünüyordu. Bu sayısız görüntülerden birinde, hepsinin en muamma ve en uçucusunda, gözlerinin önüne geniş bir su birikintisi gelmişti; ufka dek, ne bir ada görünüyordu, ne balıkçıları ve ağlarıyla basit bir yelkenli gemi. Su, her tarafta sudan başka bir şey yok, dünya suya boğulmuş. Bu hikâyelerin çoğuna kabil elbette doğrudan tanık olamazdı, ama bazıları, hakikat olsalar da olmasalar da, başkasından işitmiş olan birinden ya da başkasına anlatan birinden kabil'e ulaşmıştı. Bu hikâyelerin bir örneği, lut'la kızlarının rezalet hikâyesiydi. Sodom ve gomora yok edildiğinde, lut oraya yakın olan çoar şehrinde yaşamaya devam etmekten korkmuş ve dağların ortasındaki bir mağaraya sığınmaya karar vermişti. Bir gün, büyük kızı küçüğüne dedi ki, Babamızın hali harap, yakında burada ölecek, civarda evlenebileceğimiz tek bir erkek yok, bir fikrim var, babamızı sarhoş edeceğiz, sonra onunla yatacağız ki bize soy versin. Böyle yapıldı, lut farkına varmadı, kızının yatağa ne zaman girdiğini ne zaman kalktığını bile anlamadı, aynı şey ertesi akşam küçük kızla da tekrarlandı, yaşlı adam o kadar sarhoştu. İki kız kardeş hamile kaldılar, ama kabil, ilk ve -şu ana dek- tek âşığı lilith'in rahatlıkla onaylayacağı

gibi ereksiyonlar ve boşalmalar konusunda büyük bir uzman olduğundan, bu hikâye ona anlatıldığında şöyle konuştu, Bu kadar sarhoş bir adamın, olup biteni anlamayacak kadar sarhoş birinin, açıkçası, şeyi kalkmaz, kalkmazsa sokamaz, dolayısıyla doğum işi de avcunu yalar. Efendi'nin ensesti, onun yönettiği bu antik toplumlarda cezayı hiç hak etmeyen gündelik bir olay olarak kabul etmesi, ahlak yasalarına henüz sahip olmayan bir doğada bizi şaşırtacak bir şey değildir; ister kızışmayı gidermek için olsun, ister yalnızca cinsel iştahtan, isterse de -daha ilerde deneceği gibi- kim olduğunu dert etmeden iyilik yapmak için olsun, önemli olan türün yayılmasıdır. Bizzat efendi, Üreyin ve çoğalın, demişti; ve bu buyruğa ne sınırlama dayatmıştı ne de ihtiyat kaydı, ne kimle olacağına izin vermişti ne de kimle olmasını yasaklamıştı. Hatta, şu an için üzerinde çalışılması gereken bir varsayımı olsa bile, evlat sahibi olma konusunda efendinin hoşgörüsü, şu ana dek görüldüğü gibi ve kesinlikle görmeye devam edeceğimiz gibi, kendi ordulannın ya da yabancı orduların neredeyse her gün neden olduğu ölü ve yaralı kayıplarını ödünleme zorunluluğuna da bağlı olabilirdi. Sina dağının ve efendinin kendisi olan duman sütununun hemen ardından olup bitenleri hatırlamak yeter: daha o akşam, sağ kalanların gözyaşları henüz kurumamışken, sahipsiz kalmış kılıçları kavrayacak ve o sırada galip gelenlerin evlatlarını boğazlayacak yeni savaşçıları son hızla yaratmaya büyük bir erotik ivecenlikle girişilmişti. Midyanilerin başına gelene bakın. Savaşın tesadüflerinden biri sonucunda, midyani askerleri israiloğullarını yenmişti; israiloğulları, artık söylemenin zamanı geldi, bütün karşı propagandaya rağmen, tarih boyunca genellikle yenilmişlerdir. Efendi, ayakkabısında bu çakıltaşı varken, muşa'ya şöyle dedi, İsrailoğulları'mn midy anilerden öçlerini almasına yardım et, sonra da hazırlan, çünkü atalarına kavuşma vaktin yaklaşıyor. Yaşayacak pek az zamanı kaldığına dair hoş olmayan haberle şaşkına dönen muşa, israiloğullarının on iki kabilesinden her birine savaşa biner adam göndermelerini emretti ve böylece on iki bin askerden oluşan bir ordu topladı, bu ordu midyanilerinkini yendi ve tek bir kişi bile canlı kurtulamadı. Öldürülenler arasında midyani bölgesinin kralları da bulunuyordu, yani evi, rekem, tsur, hur, reba; o vakitler kralların böyle tuhaf adları vardı, işin ilginci hiçbirinin adı joâo, afonso, manuel, sancho ya da pedro değildi. Kadınlara ve çocuklara gelince, israiloğulları onları esir aldı; hayvanları, sürülerini ve bütün serveti de savaş ganimeti olarak götürdüler. Bütün bunları musa'ya, rahip eleazar'a ve şeria nehri yakınında, eriha'nın karşısındaki moab düzlüklerinde bulunan israiloğulları topluluğuna götürdüler; burada belirtilen kesin yer adları hiçbir şey uydurmadığımızı kanıtlamak içindir. Savaşın sonuçlarından haberdar olan muşa, askerlerin konak yerine girdiğini görünce öfkelenip sordu, Kadınları neden öldürmediniz, israiloğullarının efendi'den uzaklaşmasına ve tanrı baal'a tapmasına onlar neden oldu, efendi'nin halkı arasında ölüm oranının yüksek olmasının kökeninde bu hergeleler var, size hemen geri dönmenizi ve bütün genç erkekleri ve genç kızları, evli kadınları da öldürmenizi emrediyorum, diğerlerine, bekârlara gelince, onları kendi kullanımınız için saklayın. Bunların hiçbiri kabil'i şaşırtmıyordu. Buna karşılık, onun için kesin yenilik olan şey -ve işte bu yüzden burada sadık bir şekilde aktarıyoruz-, ganimetin paylaşılması oldu; o dönemin âdetlerini aydınlatmak amacıyla burada bundan söz etmeyi zorunlu görüyoruz ve sorumlusu olmadığımız önemsiz bir ayrıntının aşırılıklarından dolayı okurdan önceden özür diliyoruz. İşte, efendi'nin musa'ya söyledikleri, Bizzat sen, rahip eleazar'la ve topluluğun aile reisleriyle birlikte insan ve hayvan olarak ele geçirilenlerin hesabını yap. Ele geçirileni, sefere katılmış olan savaşçılar ile topluluğun geri kalanı arasında paylaştıracaksın. Sefere katılan savaşçılardan efendi için vergi alacaksın, beş yüz adamdan birini, öküzler, eşekler ve küçük baş hayvanlar için her beş yüz hayvandan birini alacaksın ve bunları efendi'nin konutunda hizmet gören levililere vereceksin. Musa tanrı'nm emretmiş olduklarını yaptı. İsrailoğullarından savaşçıların topladıkları toplam

ganimet altı yüz yetmiş beş bin keçi, yetmiş bin öküz, altmış bir bin eşek ve otuz iki bin bekâr kadındı. Savaşa katılmış olan askerlere düşen yansı üç yüz otuz yedi bin beş yüz keçi oldu, bunun yetmiş beşi efendiye borçlu olunan haraçtır, otuz altı bin öküzün yetmiş ikisi efendinin haracıdır, otuz bin beş yüz eşeğin altmış biri efendiye ayrılmıştır ve on altı bin kişinin otuz ikisi efendiye bırakılmıştır. Musa'nın askerlere düşenden ve israiloğulları topluluğuna bırakılanlardan ayırdığı diğer yarısı da üç yüz otuz yedi bin beş yüz keçi, otuz altı bin öküz, otuz bin beş yüz eşek ve on altı bin bekâr kadındı. Bu yarıdan muşa insanların ve hayvanların ellide birini aldı ve bunu, efendi'nin emretmiş olduğu gibi, efendi'nin mabedini korumakla görevli levililere verdi. Ama hepsi bu değildi. Yaşamlarını kurtardığı için efendiye karşı minnet borcu olarak -çünkü savaşta hiçbiri ölmemişti- askerler, şehrin yağmalanması sırasında her birinin bulmuş olduğu altın eşyaları komutanları aracılığıyla efendiye sundular. Kol halkaları, bilezikler, yüzükler, küpe ve kolyeler derken, ganimet yaklaşık yüz yetmiş kiloya erişti. Defalarca kanıtlandığı gibi, efendi, mükemmel bir muhasebeci beyninin özelliğiyle donanmış ve kafadan hesaplamada son derece hızlı olmanın ötesinde, deyim yerindeyse, zengindi. Midyanilerle savaşın meyveleri olan sürü hayvanlarının, cariyelerin ve altınların bolluğu karşısında yine şaşkınlığa düşen kabil düşündü, Bir anda binlerce ve binlerce öküz, keçi, eşek ve hiç erkek yüzü görmemiş kadın edinilmesindeki kolaylığa bakılırsa, savaşın çok kârlı bir iş olduğu, belki de işlerin en iyisi olduğu kesin, bu efendi, gün gelecek, orduların tanrısı diye adlandırılacak, başka bir işe yaradığını görmüyorum, böyle düşündü kabil ve yanılmıyordu. Tanrı ile insanlar arasında varolduğunu kimilerinin ileri sürdüğü ittifak paktı, çok muhtemeldir ki, yalnızca iki hüküm içermektedir; yani, sen bize hizmet et, siz bana hizmet edin. Durumun çok değiştiği inkâr edilemez. Vaktiyle efendi insanlara bizzat görünüyordu, deyim yerindeyse etten ve kemikten olarak, hatta dünyaya kendini teşhir etmekten belli bir hoşnutluk hissettiği bile anlaşılıyordu, adem'le havva buna tanıklık edebilir, onun varlığından yararlandılar, kabil de tanıklık edebilir, ama elbette uğursuz bir vesileyle, çünkü koşullar -yani habil'in öldürülmesinden söz ediyoruz- özel sevinç gösterilerine uygun değildi. Şimdilerde efendi duman sütunları içinde saklanıyor, sanki görünmek istemiyor gibi. Olayların basit gözlemcisi olan bizlerin fikrince, ilahi ateşin kömüre çevirdiği sodomlu masum çocuklar örneğinde olduğu gibi, kötü duruma düşmekten utanıyor olmalı.

9

Yer aynı ama şimdiki zaman değişti. Kabil'in gözlerinin önünde Eriha şehri uzanıyor; askeri güvenlik nedenleriyle şehre girmesine izin verilmedi. Yeşu'nun ordusunun her an saldırması bekleniyor; kabil, israiloğullarından olmadığına ne kadar yemin etse de, içeri girmesine izin verilmedi; özellikle kendisine sorulan, İsrailoğullarından değilsen kimsin peki, sorusuna verecek tatminkâr bir cevabı hiç olmadığından. Kabil doğduğu sırada israiloğulları ortada yoktu; ve çok sonraları -gayet iyi bildiğimiz facialara yol açarak- var olmaya başladıklarında yapılan sayımlarda adem'in ailesi dikkate alınmadı. Kabil israiloğullarından değildi, ama hititli de değildi, amorilerden de değildi, perizzilerden, yebusilerden, hivililerden de değildi. Bu kimliksel tanımsızlıktan, kabil'i, eşeğine sevgi besleyen yeşu'nun ordusunun bir nalbandı kurtardı, İyi bir tür elindeki, dedi, nod diyarından ayrıldığımdan beri bana eşlik ediyor, hiç hayal kırıklığına uğratmadı beni, O halde, eğer böyleyse ve sen

de hemfikirsen, seni yardımcım olarak alırım, karşılığında seni beslerim, tek şartım ara sıra hayvanına binmeme izin vermen. Teklif kabil'e mantıklı geldi, yine de bir itiraz belirtti, Ya sonra, sonra, Ne, diye sordu diğeri, Eriha Düştüğünde, dostum, eriha daha işin başı, bizi uzun bir fetih savaşı bekliyor, nalbantlar da askerler kadar gerekli olacak, Eğer öyleyse, kabul, dedi kabil. Eriha'da yaşayan ünlü bir fahişeden söz edildiğini işitmişti, rahab denen biri, onu tanıyanların anlatımlarını duyan kabil, kanını serinletecek bu buluşma için can atıyordu, çünkü lilith'le geçirdiği son geceden beri altına hiç kadın almamıştı. Eriha'ya girmesine izin vermemişlerdi, ama onunla yatma umutlarını da tamamen yitirmiş değildi. Nalbant, yiyecek karşılığında kendine bir yardımcı tuttuğunu hukuken bağlı olduğu kişiye bildirdi ve böylece kabil yeşu'nun ordusunun destek hizmetlerine katılmış oldu, başındaki şefinin müşkülpesent yönetimi altında eşeklerin yara berelerini tedavi ediyordu, sıpalar ve yalnızca sıpalar, çünkü -açıkça ifade edersek- süvari ordusu henüz icat edilmemişti. Herkese aşırı uzun gelen bir beklemeden sonra, efendi'nin nihayet yeşu'yla konuştuğu öğrenildi; efendi ona aynen şunu emretti, Altı gün boyunca, sen ve askerlerin şehrin etrafında günde bir kez dolaşacaksınız, yedi rahip ahit sandığının önünde yürüyecek, her biri koç boynuzundan bir şofar üfleyecek, yedinci gün şehrin etrafında yedi kez döneceksiniz, bu sırada rahipler şofarlarına üfleyecekler, en uzun sesi çıkardıkları sırada halk bütün gücüyle bağırırsa şehrin duvarları da yerle bir olur. Kuşku duymak gayet meşru olsa da, aynen böyle oldu. Bir daha asla deneyimlenmemiş bu taktik manevranın yedinci günü sonunda duvarlar gerçekten yıkıldı ve herkes şehre hücum etti, her bir kişi önündeki delikten içeri daldı ve eriha fethedildi. İçerde bulunan her şeyi yıktılar, erkekleri ve kadınları, gençleri ve yaşlıları, aynı zamanda öküzleri, keçileri ve eşekleri kılıçtan geçirdiler. Kabil nihayet şehre girebildiğinde fahişe rahab tüm ailesiyle birlikte ortadan kaybolmuştu, yeşu'nun eriha'ya soktuğu iki hafiyeyi evinde saklayarak efendi'ye yardım ettiği için ödül olarak emin yere yerleştirilmişti. Bunu öğrenen kabil ünlü fahişe rahab'a duyduğu tüm ilgiyi yitirdi. Kendi iğrenç geçmişine rağmen, hainlere katlanamıyor, onlan dünyanın en aşağılık insanları sayıyordu. Yeşu'nun askerleri şehri ateşe verdiler ve içinde ne varsa hepsini yaktılar; yalnızca gümüş, altın bronz ve demir hariç; âdet olduğu üzere bunlar efendi'nin hâzinesine taşındı. Yeşu da şu tehdidi savurdu, Eriha şehrini yeniden inşa etmeye kalkışacak olana lanet olsun, temellerini atacak olanın büyük oğlu ölsün, kapılarını inşa edecek olanın da küçük oğlu ölsün. O vakit lanetler, hem niyetin gücüyle hem de ifade biçimlerinin yoğunluğuyla, özgün edebi başyapıtlardı; yeşu eğer böyle son derece korkunç bir adam olmasaydı, modernitenin pek az uğradığı, lanet ve beddua temel bölümünde bugün bile onu üslup modeli olarak alabilirdik. Buradan yola çıkan israiloğulları ordusu ay -gülünç bir şekilde yakıştırılmış acılı adı yitim nedeni olmasın!- şehrinin üzerine yürüdü; orada, aşağılayıcı bir bozguna uğradıktan sonra, efendi tanrı'yla şaka yapılmayacağını öğrendi. Vaki oldu ki, akan adlı bir adam eriha'dan yıkıma mahkûm bazı nesneleri ele geçirmişti; bunun üzerine, efendi israiloğullarma karşı son derece öfkelendi. Bu olamaz, diye bağırdı, benim emirlerime itaat etmemeye cüret eden kişi kendi kendini mahkûm eder. Bu arada, yeşu, ay'a göndermiş olduğu hafiyelerin sağladığı yanlış bilgilerle tongaya düşerek, düşmanın güçlerini doğru değerlendire- meme yanılgısı işlemiş ve savaşa üç binden az adam göndermişti, bunlar da şehir sakinlerinin saldırısına uğrayıp kovalanınca kaçmak zorunda kalmışlardı. Her zaman olduğu gibi, yahudiler, en ufak yenilgi karşısında, savaşma arzularını tamamen yitirdiler; ve insanların üstlerini başlarını yırtıp kendilerini yere attığı, yüzleri yerde, başları toz toprak içinde kaldıkları yeşu döneminin cesaretsizlik gösterilerine günümüzde artık başvurulmasa da, sözlü ağlayıp sızlamalar kaçınılmazdır. Efendi'nin bu insanları daha baştan kötü eğittiği, yeşu'nun, Neden şeria nehrinden geçirttin bizi, amorilerin eline teslim etmek ve öldürtmek için mi, nehrin öte tarafında

kalsaydık daha iyi ederdik, şeklindeki yalvarıp yakarmalarından, şikâyet ve sorularından görülmektedir. Abartının orantısızlığı açıktı; her savaşta, ardında, öldürülmüş binlerce düşman cesedi bırakmayı alışkanlık edinmiş bu aynı yeşu, otuz altı askerin ölümü gibi - çünkü ay şehrine saldırı teşebbüsünde yaşamını yitirenlerin sayısı bu kadardı- önemsiz bir sayı karşısında aklını yitiriyor. Ve abartı burada bitmez, Ey efendim, şu an ne diyebilirim, israiloğulları düşman karşısında kaçtıktan sonra, artık kenanlılar ve ülkenin bütün sakinleri bunu öğrenecek, sonra bize saldıracaklar, bizi yok edecekler ve kimse bizi hatırlamayacak, prestijimizi kurtarmak için ne yapacaksın, diye sordu. Bunun üzerine, efendi, bu kez cismen ortaya çıkmadan, duman sütunu da olmadan, konuştu; bu sadece uzayda çınlayan, dağlarda ve vadilerde yankılanan bir sesti, İsrailoğulları günah işledi, onlarla yaptığım ittifak sözleşmesine uymadılar, yok edilecek nesneleri aldılar, onları çaldılar, onları eşyalarının arasına saklayıp gizlediler. Ses giderek daha güçlü çınladı, İşte bu yüzden düşmanlarınıza direnemediniz, çünkü onlar da yıkıma mahkûmdu, ve yıkıma mahkûm olduğundan, sizin yetkiniz dahilinde olan bu yıkımı siz gerçekleştirmedikçe sizin yanınızda olmayacağım, ayağa kalk, yeşu, ve halkım topla, yok edilmesi gereken şeylere sahip çıkan adam saptansın ve sahip olduğu her şeyle, ailesi ve mallarıyla birlikte yakılsın. Ertesi gün, sabahın erken saatinde, yeşu, halka, kabileler halinde huzurunda toplanmaları emrini verdi. Sorgular sorguları, soruşturmalar soruşturmaları, ihbarlar ihbarları izledi, sonunda karmi, zavdi, zerah soyundan, yehuda kabilesinden gelme akan isimli bir adam tutuklandı. Bunun üzerine yeşu, ağzından bal damlayan tatlı sözlerle onunla konuştu, Evladım, tanrı'nın yüce zaferi için, bana bütün hakikati anlat, burada, efendi'nin huzurunda, ne yaptığını söyle bana, benden bir şey gizleme. Diğerlerinin yanında bu sahneye tanık olan kabil düşündü, Kesin affedecekler, mahkûm edilecek olsaydı yeşu başka türlü konuşurdu. Bu sırada akan şöyle diyordu, Doğru, İsrail'in kralı, efendi'ye karşı günah işledim, Konuş, her şeyi söyle bana, diye onu teşvik etti yeşu, Ganimetlerin arasında güzel bir mezopotamya giysisi fark ettim, ayrıca yaklaşık iki kilo gümüş ve yaklaşık yarım kilo altın külçe vardı, bunlar öyle hoşuma gitti ki hepsini kendime ayırdım, Şimdi nerdeler, söyle bana, diye sordu yeşu, Gömdüm, çadırımın içinde toprağa sakladım, en altta gümüş var. Bu itiraftan güç bulan yeşu adamlar gönderip çadırı arattı, söz konusu nesneleri orda buldular, akan'ın itiraf ettiği gibi gümüş alta saklanmıştı. Adamlar onları ele geçirip yeşu'ya ve bütün israiloğullarına götürdüler ve efendi'nin, daha doğrusu, efendi kabul edilen ahit sandığının önüne koydular. Bunun üzerine, yeşu akan'ı, gümüşü, mantoyu ve külçe altını aldı, oğullarını ve kızlarını, öküzlerini, eşeklerini ve keçilerini de aldı, çadırı ve içindekileri de unutmadı ve hepsini akor vadisine getirdi. Oraya varınca yeşu dedi ki, Madem ki bizim felaketimize sebep oldun, madem ki senin hatan yüzünden otuz altı israiloğlu öldü, şimdi de efendi senin felaketine neden olsun. Böylece orada bulunan herkes onu taşladı, sonra da onu, yakınlarını ve sahip oldukları her şeyi ateşe attılar. Sonra akan'm üzerine kocaman bir taş yığını yerleştirdiler; bu yığın hâlâ orada durmaktadır. İşte bu yüzden, o zamandan beri oranın adı felaket anlamına gelen akor vadisidir. Böylece tanrı'mn öfkesi yatıştı, ama halk dağılmadan önce gür sesli bir erkeğin bağırdığı işitildi, Sizi uyardık, kim ki bana karşı bu tür bir dalavere çevirir, bedelini öder, ben efendi'yim.

Şehri fethetmek için yeşu otuz bin savaşçıyı saflara dizdi ve hazırlamaları gereken pusu konusunda onlara bilgi verdi, bu strateji bu kez sonuç verecekti: önce bir hileyle şehirde bulunan güçler bölünecek, sonra da iki cepheye birden karşı konulmaz bir saldırıya geçilecekti. On iki bin kişi, erkek ve kadın, yani bütün ay nüfusu o gün öldü; çünkü kimse kurtulmayı başaramadı, tek bir kişi bile hayatta kalmadı. Yeşu ay kralını bir ağaca asmalarını emretti ve onu akşama kadar orada asılı bıraktı. Gün batarken cesedi

indirmelerini ve şehrin kapısının önüne atmalarını emretti. Üzerine kocaman bir taş yığını koydular ve bu yığın da hâlâ orada durmaktadır. O zamandan beri geçen zamana rağmen, sağa sola saçılmış birçok çakıl taşı belki hâlâ bulunur; bunlar, çok eski belgelerden derlenmiş bu içler acısı hikâyeyi doğrulamakta güçlü kanıtlardır. Olup biten karşısında, ve önceden olanları da -sodom ile gomora'nın yıkılması, eriha baskını- hatırlayan kabil bir karar aldı ve gidip, şefine, nalbanta haber verdi, Ben gidiyorum, dedi, etrafımda bu kadar ceset, akıtılmış bu kadar kan, bu kadar gözyaşı ve çığlık görmeye katlanamıyorum, eşeği bana geri ver, yol için ona ihtiyacım var. Yanlış yapıyorsun, bundan böyle şehirler birbiri ardına düşecek, bu bir zafer gezintisi olacak, eşeğe gelince, onu bana satmayı kabul edersen beni çok sevindirirsin, Mümkün değil, diye sözünü kesti kabil, ona ihtiyacım olduğunu sana daha önce söyledim, yalnızca bacaklarımla hiçbir yere varamam, Sana bir başka eşek bulurum, para ödemek zorunda da kalmazsın, Hayır, ben buraya eşeğimle geldim, eşeğimle gideceğim, dedi kabil, elini giysisinden içeri sokup, bir hançer çıkardı, Ben eşeğimi şimdi istiyorum, hemen şu an, yoksa seni öldürürüm, Sen de ölürsün, İkimiz de ölürüz, ama önce sen, Beni burda bekle, eşeği getireyim, Beni kandırmaya çalışma, tek başına gelmeyeceksin, eşeği almaya ikimiz birlikte gideceğiz, sen ve ben, ama unutma, bana karşı tek bir kelime etmeye fırsat bulamadan hançer böğrüne saplanır. Nalbant kabil'in öfkesinin onu aniden tehditten eyleme geçirmesinden korktu, ne kadar güzel olsa da bir eşek yüzünden hayatından olmak aptalcaydı. Bunun üzerine ikisi birden yola koyuldu, sıpayı koşumladılar, kabil ordu için hazırlanmış yiyecekten biraz aldı ve heybeleri iyice dolduğunda, nalbanta emretti, Bin, eşeğimin üzerinde son yolculuğun olacak. Şaşıran adam itaat etmek zorunda kaldı, bir sıçrayışta kabil de eşeğe bindi, ve konak yerinden hemen ayrıldılar. Beni nereye götürüyorsun, diye sordu nalbant, kaygıyla, Söyledim ya, gezmeye, cevabını verdi kabil. İlerlemeye başladılar, gittiler, gittiler, çadırların silueti gözlerinden ırak olurken, kabil, İn, dedi. Nalbant itaat etti, ama kabil'in yolculuğuna devam etmek için eşeği mahmuzladığını görünce, telaş içinde sordu, Ya ben, ben ne yapayım, Ne istersen yap, ama senin yerinde olsam konak yerine dönerdim, Bu mesafeden mi, diye sordu öteki, Kaybolmazsın, şehirden yükselmeye devam eden duman sütunlarının rehberliğine bırak kendini. Ve böylece, bu zaferle birlikte kabil'in askeri kariyeri sona erdi. Makkeda, livna, lakiş, eglon, hebron ve debir şehirlerinin fethini kaçırdı; buralarda yaşayanlar yine katledildiler ve bugüne dek kuşaktan kuşağa aktarılan bir efsaneye bakarak değerlendirirsek, bütün zamanların en büyük mucizesine de tanık olamadı; beş amori kralına karşı yeşu'nun aydınlıkta zafer kazanması için efendi'nin güneşi durdurma mucizesiydi bu. Kaçınılmaz olan ve artık çoktan sıradanlaşmış ölüler ve yaralılar bir yana bırakılırsa, alışıldık yıkımlar ve daha da alışıldık yangınlar bir yana bırakılırsa, hikâye, her koşulda, güzeldir, imkânsız diye bir şey bilmeyen bir tanrı'mn gücüne kanıttır. Bütün bunlar yalan. Güneşin battığını ve gecenin yükselen gölgelerinin amorilerin ordusundan sağ kalanları koruduğunu gören yeşu'nun, kollarını göğe kaldırdığı, gelecek kuşaklar için hazırladığı laflarını söylemek üzere olduğu doğrudur; tam o anda bir sesin kulağına fısıldadığını işitti, Sus, konuşma, bir şey söyleme, teke tek görüşelim, tanıksız, ahit sandığının çadırında, çünkü konuşmamız gerek. İtaat eden yeşu, harekâtın sürdürülmesini hiyerarşik komuta zincirindeki yardımcısına vekâlet ederek hızla randevu yerine yöneldi. Bir taburenin üzerine oturdu ve dedi ki, İşte geldim, efendi, iradeni göster bana, Sanrım ki senin kafanda yeşeren fikir, dedi ahit sandığında hazır bulunan efendi, benden güneşi durdurmamı istemekti. Doğru, efendi, böylece tek bir amori bile kaçamaz, Benden istediğini yapamam. Yeşu şaşkınlıktan ağzını kocaman açtı. Güneşi durduramaz mısın, diye sordu, sesi titriyordu, çünkü o, yeşu, ağzından çıkanın korkunç bir sapkınlık olduğunu düşünüyordu, Güneşi durduramam çünkü zaten durdu, ben onu bulunduğu yere

yerleştirdiğimden beri hep duruyordu, Sen efendisin, yanılmazsın, ama benim gözlerimin gördüğü bu değil, güneş burada doğuyor, bütün gün gökte yolculuk ediyor ve karşı tarafta yok oluyor, ertesi sabah da geri geliyor, Gerçekten bir şey kımıldıyor ama güneş değil o, dünya, Dünya kımıldamıyor, efendi, dedi yeşu, gergin, umutsuz bir sesle, Hayır, dostum, gözlerin seni yanıltıyor, dünya kımıldıyor, kendi etrafında dönüyor ve uzayda da güneşin etrafında dolanıyor, O halde, eğer böyleyse, dünyaya emret dursun, beni ilgilendirmez, yeter ki amorileri yok edeyim, Dünyayı durdurursam yalnızca amorilerin işi bitmekle kalmaz, dünyanın, insanlığın da sonu olur, her şey biter, burada bulunan bütün varlıklar ve her şey, kökleriyle toprağa tutunan ağaçlar bile, her şey dışarı hücum eder, tıpkı bir sapanla atılan taş gibi, Dünya makinesinin işleyişinin yalnızca senin iradene bağlı olduğunu sanıyordum, efendi, Zaten fazlasıyla kullandım irademi, benim adıma başkaları da kullandı, işte bu yüzden bunca hoşnutsuzluk var, insanlar bana sırt çevirdi, kimileri benim varlığımı bile inkâr ediyor, Cezalandır onları, Onlar benim yetki alanımın dışındalar, erişemem onlara, onlara dokunamam, bir tanrı'nın hayatı sizin sandığınız kadar kolay değil, bir tanrı hayal edildiği gibi bu daimi "istiyorum, yapıyorum, emrediyorum" un efendisi değildir, her zaman doğrudan hedefe gidemez, dolaylı yollara sapması gerekebilir, kabil'in alnını bir işaretle damgaladığım doğru, sen onu hiç görmedin, kim olduğunu bilmiyorsun, ama kimse şunu anlamıyor ki iradesinin onu götürdüğü yere gitmesini ve kendine doğru geleni yapmasını engelleyebilecek gücüm yok, Ya biz, burada ne olacağız, diye sordu yeşu, yine amorileri düşünerek, Sen planladığını yapacaksın, doğrudan doğruya tanrı'ya hitap etmenin övüncünü senden alamam, Ya sen, efendi, Şu an göğü kapatan bulutları sileceğim, bunu hiç güçlük çekmeden yapabilirim, ama savaşı senin kazanman gerek, Eğer bize cesaret verirsen, güneş batmadan sona ermiş olur, İmkânsız olanı yapamasam da, elimden geleni yapacağım. Bu sözleri bir mola olarak gören yeşu tabureden kalktı, ama efendi konuşmaya devam eti, Burada aramızda tartışılan şeyi kimseye söylemeyeceksin, gelecekte anlatılacak hikâye bizim hikâyemiz olmalıdır, bir başkası değil, yeşu efendiden güneşi durdurmasını istedi ve o da yaptı, hepsi bu, Ağzım yalnızca bunu onaylamak için açılacak, efendi, Git ve benim için şu amorileri yok et. Yeşu ordusunun yanına gitti, bir tepenin üzerine çıktı ve kollarını yeniden göğe kaldırdı, Ey efendi, diye bağırdı, ey göğün, yerin ve İsrail'in tanrısı, güneşin tan vaktine doğru hareketini ertelemen için sana yakarıyorum, böylece senin iraden engelsiz gerçekleşebilsin, bana fazladan bir saat ışık ver, yalnızca bir saat, böylece ödlek amoriler saklanamasınlar ve senin askerlerin onların canlarını alarak senin adaletini gerçekleştirmek için karanlığın içinde onları kovalamak zorunda kalmasınlar. Cevap yerine, tanrı'nın sesi bulutlardan kurtulmuş olan gökte gürledi, amorilere korku saldı ve israiloğullarını coşturdu, Güneş bulunduğu yerden kımıldamayarak israiloğullanmn vaat edilmiş topraklar için mücadelesinin tanığı olacak, ve sen, yeşu, bana meydan okuyan bu beş amori kralını yen ve kenan yakında olgun meyve gibi senin ellerine düşecek, ileri, o halde, tek bir amori bile israiloğullanmn kılıcından kurtulamasın. Kimileri yeşu'nun efendi'ye yakarısının daha basit, daha dolaysız olduğunu, yalnızca şunları söylediğini iddia ederler, Güneş, gabaon üzerinde dur ve sen, ey ay, ayalon vadisinde dur; bu, yeşu'nun, güneş battıktan sonra, kılıcın ucunu ve mızrağı amorilerin gırtlağına yöneltmek için soluk bir aydan başka bir şey yokken savaşmayı kabul ettiğini kanıtlar. Bu versiyon ilginçtir, ama işin özünü hiç değiştirmez, yani amoriler bütün cephelerde yenilmiştir ve zaferin itibarı tamamen efendi'ye ait olmuş, o da güneşi durdurduğundan, ayın beklenmesi gerekmemiştir. Herkes kendine doğru geleni benimsesin. Nerede olduğunu şu an kimsenin bilmediği adil kitap adıyla bilinen bir kitapta işte bu yazılıdır. Aşağı yukarı tam bir gün boyunca güneş kımıldamadan, tepede, gökyüzünün ortasında kaldı, ufukta

kaybolmak için hiç acele etmedi; ve İsrail için savaşan efendi'nin bir insan sesini dinlediği böyle bir gün bir daha asla, ne önce ne sonra, görülmedi.

10

Kabil nerede olduğunu bilmiyor, eşeğin onu geçmişin çok sayıdaki yollarından birinde mi yoksa gelecek zamanın herhangi bir dar patikasında mı götürmekte olduğunu, yoksa yalnızca henüz kendini göstermemiş herhangi bir farklı şimdiki zamanda mı yol aldığını anlamıyor. Çorak toprağa, dikenlere, güneşin kavurduğu tek tük çimenlere bakıyor, ama çorak topraklar, dikenler ve yanmış çimenler, konuksever olmayan bu yörelerde en sık görülen şeylerdir. Gözün gördüğü en ufak bir yol izi yok, buradan herhangi bir yere de hiçbir yere de gidilebilir; tıpkı yenilenebilen ya da kendini göstermek için en iyi fırsatı kollamaya karar vermiş yazgılar gibi. Eşek kararlı bir şekilde ilerliyor, sanki nereye gittiğini biliyor o, sanki bir güzergâhı izliyor; dosdoğru, hiç dolambaçsız, kutup yıldızına doğru ilerlediğini hayal eden kişinin, geri dönüyor olmamak için dikkatle incelemesi gereken sandalların, toynakların ya da çıplak ayakların izlerinin o şaşmaz biçimde karışık gitgelini takip eder gibi. Geçmişte acemi bir çiftçi olmanın ötesinde, bir kil yoğurucusu da olmuş olan kabil, şimdi dikkatli bir iz sürücüdür; hatta kararsız bile olsa, oradan daha önce geçenlerin izini kaybetmemeye, Vardım diyebilmek için durabileceği bir yerde olup olmadığını anlamaya çabalamaktadır. Kabil'in gözleri kesinlikle keskindir, bundan hiç kuşkumuz yok, ama şu anda, çok sayıda işaret arasında, kendi ayak izlerini, bir topuğun çökerttiği ya da yorgun bir bacağın sürüklediği toprağı tanıyabilecek halde değil. Kabil buradan kesinlikle geçmiş, buna hiç kuşku yok. Vaktiyle yağmurdan sığındığı ve bugün artık sığınamayacağı çatıdan geride kalan, çökmüş, harabe haldeki evden kalanı aniden fark edince bunu anlayacaktır; şimdi, yıkık duvarların kimi yüzeyleri görülmektedir; iki üç kış sonra bunlar da üzerinde yükseldiği toprağa kesin olarak karışacak, toz yeniden toz olacaktır. Bundan böyle, eşek artık yalnızca nereye götürülürse oraya gidecektir; bu yolculukta tek rehberin eşek olduğu dönem bitti, ya da belki bitmedi, eğer serbest bırakılırsa, eski ahırının anısının, kim bilir kaç yıldır sağrısında taşıdığı bu adamı, yola çıktığı şehre tek başına götürmek için belki de yeterine canlı olacağını hayal edebiliriz. Kabil'e gelince, saraya götüren yolu unutmamış olması doğaldır. Oraya girdiğinde, yön değiştirmek, bugünden önce ya da bugünden sonra onu bekleyen diğer şimdiki zamanları terk etmek ve bu geçmişe, bir ya da iki gün için bile olsa geri dönmek gücü dahilinde olacaktı; orada belki daha fazla kalabilirdi, ama ömrünün geri kalan bütün zamanında değil, çünkü vakti geldiğinde öğreneceğimiz gibi hâlâ yazgısını tamamlaması gerekmektedir. Kabil topuklarıyla eşeğinin böğrüne hafifçe dokundu, onu şehre götürecek olan yol önünde uzanıyor; onu bekleyen kadehte sunulacak şarabın kalitesi ne olursa olsun, içmesi gerekecek. Yakından bakıldığında, şehir büyümüş gibi gözükmüyor; kendi ağırlıkları altında yığılıp kalmış aynı evler, aynı kerpiç tuğlalar; eski yapıların kahverengimsi kütlesinden tek ayırt edilen saray; ve öngörülebileceği gibi, bu anlatıların kurallarına uygun olarak, aynı yaşlı adam sarayın girişinde, bir sokağın köşesinde duruyordu, yanında aynı keçiler, aynı iple bağlı. Nereye gittin, kalmak için mi dönüyorsun, diye sordu kabil'e, Ya sen, hep burada mısın, hâlâ ölmedin mi, karşılığını verdi kabil, Bu keçiler yaşadıkça ben ölmeyeceğim, onlara bekçilik etmek için doğmuşum ben, onları tutan ipi yemelerini engellemek için, Daha kötüsünü yapmak için doğanlar var, Kendinden mi söz ediyorsun, Belki sana başka bir kez cevap veririm, şimdi acelem

var, Biri mi bekliyor seni, Bilmiyorum, Sarayda kalacak mısın ayrılacak mısın diye görmek için burada duracağım, Bana iyi şanslar dile, Sana bunu dileyebilmem için önce senin için neyin iyi olduğunu bilmem gerek, Ben de bilmiyorum, Lilith'in bir çocuğu olduğunu biliyor musun, diye sordu yaşlı adam, Doğal, ben ayrılırken hamileydi, Evet, doğru, bir oğlu var, Hoşça kal, Hoşça kal. Eşek, emir verilmesine gerek kalmadan, sarayın kapısına doğru yöneldi ve orada durdu. Kabil hayvanın sırtından indi, yuları koşarak gelen bir köleye emanet etti ve sordu, Sarayda kimse var mı, Evet, hanım orada, Git ona bir ziyaretçi geldi de, Habil, senin adın habil, diye mırıldandı köle, seni gayet iyi hatırlıyorum, Git, o halde. Köle merdivenlerden çıktı ve kısa süre sonra yanında dokuz on yaşlarında bir oğlan çocuğuyla geldi, Benim oğlum bu, diye düşündü kabil. Köle peşinden gelmesi için işaret etti. Lilith merdivenin tepesinde duruyordu, eskisi kadar güzel, o kadar şehvetli, Bugün geleceğini bildim, dedi, bu yüzden böyle giyindim, beni görmekten hoşlanasın diye, Bu küçük çocuk kim, Adı henok, senin oğlun. Kabil lilith'le arasındaki birkaç basamağı çıktı, kendisine uzatılan elleri tuttu ve hemen sonra onu kollarının arasına alıp sardı. Lilith'in iç çekişini işitti, vücudunun ürpermesini hissetti ve lilith, Geri mi geldin, diye sorduğunda, Evet, geri döndüm'den başka cevap veremedi. Bir işaretle köle, çocuğu götürdü ve onları yalnız bıraktı. Benimle gel, dedi lilith. Bekleme odasına girdiler ve kabil on yıl önce kendisine verilmiş olan kötü yatak ile sıranın hâlâ orada durduğunu fark etti, Bugün geleceğimi nereden bildin, çünkü ben bile farkında olmadan burada buldum kendimi, Bildiğimi söylediğim şeyleri nasıl bildiğimi bana asla sorma, çünkü cevap verememem, bu sabah, uyandığımda, yüksek sesle şöyle dedim, Bugün geri gelecek, sen işitesin diye söyledim, ve doğruydu, sen buradasın, ama sana ne kadar zaman için buradasın diye sorma niyetinde değilim, Henüz geldim, yeniden yola çıkmaktan söz etmenin zamam değil, Neden geldin, Böyle iki kapı arasında anlatılamayacak kadar uzun bir hikâye, O halde gelip yatakta anlatırsın. Odaya girdiler, hiçbir şey değişmemiş gibi gözüküyordu; sanki kabil'in hafızası, şimdi şaşırmamak için, uzun ayrılık boyunca anıları tek tek değiştirmemiş gibiydi. Lilith soyunmaya başladı; zaman onun üzerinde etkili olmuşa benzemiyordu. Bunun üzerine, kabil sordu, Ya nuh, Öldü, dedi, basitçe, sesi titremeden, bakışlarını çevirmeden, Sen mi öldürdün, diye sordu yine kabil, Hayır, cevabını verdi lilith, onu öldürmeyeceğime sana söz vermiştim, doğal yoldan öldü, Böylesi daha iyi, dedi kabil, Şehrin de adı henok, diye hatırlattı lilith, Oğlumun adı, Evet, Bu adı ona kim verdi, Kime, Şehre, Nuh verdi bu adı, Neden şehre kendinden olmayan bir çocuğun adını verdi, Bana söylemedi, ben de sormadım, cevabını verdi lilith, çoktan yatmıştı, Ya nuh, o ne zaman öldü, diye sordu kabil, Üç yıl oldu, Yani, yedi yıl boyunca herkesin gözünde henok'un babası o muydu, İnsanlar kanmış gibi yapıyordu, zamanla yalnızca en yaşlıların hatırlayacağı doğru olsa da, buradaki herkes babanın sen olduğunu bilir, ama kendi oğlu olsaydı bile nuh daha iyi muamele etmezdi, Benim tanıdığım adama benzemiyor, sanki iki kişiler gibi, Kimse tek kişi değildir, sen, kabil, aynı zamanda habil'sin, Ya sen, Ben, ben bütün kadınlarım, onların bütün adları benim adım, dedi lilith, şimdi gel, çabuk gel, vücudundan haberler ver bana, On yıl boyunca başka kadın tanımadım, dedi kabil uzanırken, Ya ben, ben de başka erkek tanımadım, dedi lilith, kurnaz bir gülümsemeyle, Doğru mu söylüyorsun bana, Hayır, birkaçı bu yataktan geçti, çok değil, çünkü onlara katlanamıyordum, boşaldıklarında boyunlarını kesmek istiyordum, Açıksözlülüğün için teşekkür ederim, Sana asla yalan söylemem, dedi lilith, ona sarılarak.

Ruhlar yatışıp, bedenler uzun ayrılığın acısını kat be kat çıkardığında, sıra geçmişi gündeme taşımaya geldi. Lilith, Neden geldin, diye zaten sormuş, ama kabil'den, oraya nasıl geldiğini bilmediği cevabını almış olduğundan, sorgu tarzım değiştirdi, Bütün bu yıllar boyunca ne yaptın, ve kabil cevap verdi, Henüz meydana gelmemiş şeyler gördüm,

Geleceği keşfettiğini mi söylemek istiyorsun, Keşfetmedim, geleceğin içindeydim, Kimse gelecekte olamaz, O halde ona gelecek demeyelim, bir başka şimdiki zaman diyelim, başka şimdiki zamanlar, Anlamıyorum, Ben de başlangıçta anlamakta zorlandım, ama sonra gördüm ki eğer kendimi orada buluyorsam ve gerçekten oradaysam, demek ki bu bir şimdiki zamandır, gelecek zaman olan şey gelecek zaman olmaktan çıkmıştı, yarın şimdiydi, Kimse sana inanmayacak, Başka kimseye bunu anlatma niyetinde değilim, İşin can sıkıcı yanı, yanında hiç kanıt getirmemiş olman, o diğer şimdiki zamandan gelmiş en ufak bir nesne bile yok, Bir tane yok ama birçok var, Bir örnek versene. Bunun üzerine kabil lilith'e efendi'nin oğlunu kurban etmeyi buyurduğu İbrahim adlı adamın hikâyesini anlattı; sonra, insanların göğe erişmek için yaptıkları ve efendi'nin bir solukta yıktığı büyük kulenin hikâyesini anlattı; sonra, erkekler başka erkeklerle yatmayı tercih ediyor diye, efendi tarafından ateş ve kükürt cezasının, gelecekteki eğilimlerinin ne olacağını henüz bilmediği çocukları da esirgemeden yağdırıldığını anlattı; sonra, sina denen bir dağın eteğindeki büyük kalabalığı, bir altın buzağı yapıp taptıklarını, bu nedenle de çoğunun öldüğünü anlattı; israiloğulları denen bir ordunun otuz altı askerini öldürme cüretini gösterdikleri için bütün halkı, son kalan çocuğa dek yok edilen midyani şehrinin hikâyesini anlattı; eriha denen bir başka şehri anlattı, surlan koç boynuzundan yapılma boruların gürültüsüyle yıkılmış, sonra da şehirdeki her şey yakılıp yıkılmış, erkeklerden ve kadınlardan, gençlerden ve yaşlılardan başka, öküzler, keçiler ve eşekler de yok edilmişti. İşte, bunları gördüm, diye sözünü bağladı kabil, kelimelere dökmekte zorlandığım birçok başka şey daha gördüm, Anlatmış olduklarının gelecekte olacağına gerçekten inanıyor musun, diye sordu lilith, Genellikle söylenenin tersine, gelecek önceden yazılıdır, ama biz bütün bunların yazılı olduğu sayfayı okumayı bilmiyoruz, dedi kabil, bu devrimci fikri nereden bulduğunu kendi kendine düşünerek, Peki bu deneyimi yaşamak için seçilmiş olmak hakkında ne düşünüyorsun, Seçilmiş miyim bilmiyorum, ama bildiğim bir şey var ki kesin olarak öğrendim bunu, Nedir, Tann'mız, göğün ve yerin yaratıcısı tam bir zırdeli, Efendi tanrı'nm deli olduğunu söylemeye nasıl cüret edebiliyorsun, Çünkü yalnızca eylemlerinin bilincinde olmayan bir deli yüz binlerce kişinin ölümünden doğrudan sorumlu olmayı ve sonra da hiçbir şey olmamış gibi davranmayı kabul edebilir, tabii eğer, sonuçta, delilik yoksa, irade dışı, sahici delilik yoksa, dosdoğru kötülüktür bu, Tanrı asla kötü olamaz, olsa tanrı olmaz, kötü olan şeytandır, Yalnızca inancını kanıtlamış olsun diye bir babaya kendi oğlunu öldürme ve odunlar üzerinde yakma emri veren bir tanrı iyi olamaz, iblislerin en kötüsü bile bunu emretmez, Seni tanıyamıyorum, vaktiyle bu yatakta yatmış olan adam değilsin sen, dedi lilith, Sen de benim gördüklerimi, gökten yağan ateşle kömüre dönmüş sodom'un çocuklarını görseydin aynı kadın olmazdın, Sodom da ne, diye sordu lilith, Erkeklerin kadınlara erkekleri tercih ettiği şehir, Orada yaşayan herkes bu yüzden mi öldü, Herkes, tek bir canlı kurtulmadı, hayatta kalan olmadı, Bu adamların tenezzül etmediği kadınlar da mı, diye tekrar sordu lilith, Onlar da, bir teki bile, Her zaman olduğu gibi baş kurbanlar kadınlardır, Her koşulda, masumlar zaten günahlarının bedelini ödemeye alışkındır, Efendi'nin adalet anlayışı bir tuhaf sanki, Günün birinde insani bir adaletin ne olacağı hakkında en ufak nosyonu olmayan birinin fikri, Ya sen, senin var mı, diye sordu lilith, Ben sıradan bir kabil'im, kardeş katili ve bu suçundan dolayı yargılanmış biriyim, Epey de hoşgörülmüşsün, laf aramızda, diye belirtti lilith, Haklısın, bunu en son inkâr edecek kişi benim, ama asıl sorumluluk tanrı'da, bizim efendi dediğimizde, Habil'i öldürmemiş olsaydın burada olmayacaktın, birinin diğerine yol açtığını bencilce düşünebiliriz, Yaşamam gerekeni yaşadım, kardeşimi öldürmem ve seninle aynı yatakta yatmam aynı nedenin iki sonucu, Hangi neden, Tanrı'nm elinde olmanın, ya da yazgının, onun diğer adı bu, Ya şimdi, ne yapmak niyetindesin, diye sordu lilith, Değişir, Neye göre değişir, Eğer günün birinde kendi kişiliğimin sahibi olabilirsem,

irademi işin içine girmeden bir zamandan diğerine bu geçişe son verebilirsem, normal yaşam denen şeyi süreceğim, başkaları gibi, Herkes gibi değil, benimle evleneceksin, zaten bir oğlumuz var, kendi şehri m izdeyiz, ve ben sana, bir ağaç kabuğunun ait olduğu ağacın gövdesine bağlılığı gibi sadık kalacağım, Ama, eğer böyle olmazsa, kader üzerime çullanırsa, o zaman, nerede olursam olayım, bir zamandan diğerine geçmek zorunda kalırım, ayrıca, Ayrıca ne, diye sordu lilith, Başıma gelenin kesinlikle bir anlamı olduğunu düşünüyorum, herhangi bir anlamı, bunun ne olduğunu keşfetmeden yarı yolda durmamam gerektiğini hissediyorum, Burada kalmayacağın anlamına mı geliyor bu, önümüzdeki günlerde gidecek misin yani, dedi lilith, Evet, sanırım böyle olacak, ben farklı bir şey yaşamak için doğdum, bunun ne olduğunu ve ne amaçla olduğunu bilmem gerek, O halde, bize kalan zamandan yararlanalım, bana gel, dedi lilith. Sarıldılar, kucaklaştılar, sarmaş dolaş bir halde yatağın bir ucundan diğerine yuvarlandılar ve kabil kendini lilith'in üzerinde bulup bir an önce içine girmeye çalışınca, lilith dedi ki, Alnındaki iz iyice büyümüş, Çok daha mı büyük, diye sordu kabil, Çok değil, Kimi zaman onun büyüyüp büyüyüp bütün bedenimi saracağını ve zenciye dönüşeceğimi sanıyorum, Bir bu eksik olurdu benim için, dedi lilith, kahkahadan kırılarak, bunun hemen ardından bir zevk iniltisi geldi, kabil, itkisel olarak, iyice içine girmişti.

Aradan aşağı yukarı iki hafta geçmişti ki kabil yok oldu. Şehrin civarında yaya olarak uzun gezintiler yapma alışkanlığı edinmişti, vaktiyle olduğu gibi güneşe ve açık havaya ihtiyacı olduğundan değil, bu son on yılda bu tür doğal lütuflar üzerinden hiç eksik olmamıştı, ama sarayın ağır atmosferinden kaçmak için, orada, lilith'le yatakta geçirdiği saatler dışında, yapacak başka işi yoktu; onun için meçhul olan kişiyle, oğlu henok'la ettiği birkaç cümle dışında, zikretmeye değer bir sonuç yoktu.

11

Kabil kendini aniden hiç gitmemiş olduğu bir şehrin kapısından içeri girerken gördü. Üzerinde hiç parası olmadığı ve kısa sürede para edinmenin bir yolunu bilmediği geldi akima, çünkü burada kimseyi tanımıyordu. Yamnda eşekle gezintiye çıkmış olsaydı ekonomik sorun çözülmüş olurdu, çünkü herhangi bir alıcı böyle bir hayvanın ağırlığınca altın ettiğini anlardı. Yoldan geçmekte olan iki adama bu şehrin adım sordu ve içlerinden biri cevap verdi, Burasının adı uts diyarı. Sabırsızlık işareti göstermeyen doğal ses tonu, kabil'i bir başka soru daha sormaya teşvik etti, Nerede iş bulabilirim, durumunu açıklamak zorundaymış gibi de ekledi, Henüz geldim de, kimseyi tanımıyorum. Adamlar onu tepeden tırnağa süzdüler, ne dilenciye ne de serseriye benzer bir hali vardı, bir an durup alnındaki izi incelediler, ve ikinci adam konuştu, Bu bölgenin ve tüm doğunun en zengin sahibi eyub diye biridir, ona gidip sana iş vermesini söyle, belki şansın yaver gider, Onu nerede bulabilirim, diye sordu kabil, Bizimle gel, seni oraya götüreceğiz, o kadar çok hizmetkârı var ki ha bir eksik ha bir fazla, onun için fark etmez, Çok zengin o halde, Çok çok zengin, yedi bin keçinin, üç bin devenin, beş yüz çift öküzün ve beş yüz eşeğin sahibi olmak ne demek, hayal et, Yoksulların hayal gücü geniş olur, dedi kabil, hatta hayal gücünden başka bir şeyleri olmadığı bile söylenebilir, ama ben itiraf etmeliyim ki bu kadar öteye gidemiyorum. Bir sessizlik oldu, sonra adamlardan biri önemsiz bir şey der gibi, Önceden tanışıyoruz biz, dedi, Ben de belli belirsiz bunu hissettim, dedi kabil çekinerek, Senin adm kabil, şehir yok edilirken sodom'daydın, belleğimiz iyidir bizim, evet, doğru, şimdi hatırlıyorum, zaten biliyorsun, meslektaşım ve ben efendi'nin melekleriyiz, Peki ya ben kimim ki efendi'nin iki meleği bu dar geçitte benim yardımıma

gelmek istesin, İbrahim'e iyi davrandın, lut'un evinde başımıza kötü bir şey gelmemesini sağlayacak şekilde davranması için ona yardım ettin, bu davranış ödülü hak eder, Size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum, Biz meleğiz, biz iyilik yapmazsak kim yapacak, diye sordu meleklerden biri. Kabil, cesaret bulabilmek için, önce üç kez derin derin nefes aldı, sonra konuştu, Sodom'daki göreviniz şehri yok etmek idiyse, şu an sizi buraya getiren misyon nedir, Her önümüze gelene bunu açık edemeyiz, diye uyardı ikisinden biri, Haydi canım, sır değil ya, dedi öteki, zaten olaylar meydana geldiğinde kimse için sır olmayacak, ayrıca, yanımızdaki adam her türlü güvene layık olduğunu zaten kanıtlamış biri, Sırrı ifşa etmenin sorumluluğunu sen üstlen, koşa koşa gidip eyub'a anlatacağını düşünemiyor musun, Muhtemelen eyub ona inanmaz, Pekala, dilediğin gibi davran, ben sorumlu olmam. Kabil durdu ve benim yüzümden boşuna itişip kakışmayın, ister anlatın ister anlatmayın, sizi zorlamıyorum, size sormuyorum da, dedi. Böylesine bir ilgisizlik karşısında, kararsız melek bile teslim olup, Anlat, dedi ötekine, sonra, kabil'e ciddi bir bakış atarak, emretti, Sen, işiteceğin şeyi kimseye söylemeyeceğine yemin et, Yemin ederim, dedi kabil, sağ elini kaldırarak, bunun üzerine diğer melek anlatmaya başladı, Birkaç gün önceydi, zaman zaman olduğu gibi, bütün göksel varlıklar efendi'nin huzurunda toplandı, şeytan da oradaydı ve tanrı ona sordu, Nerden geliyorsun böyle, ve şeytan cevap verdi, Gezmeye gittim, dünyada bir tur attım, ve efendi ona başka bir soru sordu, Hizmetkârım eyub'u gördün mü, yeryüzünde onun eşi yoktur, dürüst ve namuslu bir adamdır, çok dindardır ve hiç kötülük yapmaz. Hin hin gülümseyerek, küçümseyerek onu dinlemiş olan şeytan efendi'ye sordu, Onun dini duygularının çıkarsız olduğunu mu sanıyorsun, senin onu bir sur gibi her yerde koruduğun doğru değil mi, onu, ailesini ve bütün mallarını. Sustu ve sonra tekrar devam etti, Ama ona ait olan şeylerin üzerinden elini kaldırmayı dene de sana lanet edecek mi gör bakalım. Bunun üzerine efendi şeytan'a dedi ki, Ona ait olan her şey senin emrinde, ama ona dokunamazsın. Şeytan onu dinledi ve çekip gitti, ve işte biz de buradayız, Ne yapmak için, diye sordu kabil, Şeytan'm abartıp abartmadığını, efendi'nin saptadığı sınırları aşıp aşmadığını görmek için. Bunun üzerine kabil dedi ki, Eğer doğru anladıysam, efendi ve şeytan bahse girdiler, ama eyub tann ile şeytan arasındaki bir bahsin kozu olduğunu bilmemeli, Kesinlikle, diye bir ağızdan haykırdı melekler, Efendi'nin tavn bana çok dürüst gelmiyor, dedi kabil, kulağıma çalman şey doğruysa, eyub zengin olmakla birlikte, iyi biri, dürüst biri, üstelik de çok dindar, hiçbir suç işlemedi, mallarını kaybederek nedensiz yere cezalandırılacak, ola ki, birçok kişinin dediği gibi, efendi belki adildir, ama ben böyle olduğunu sanmıyorum, İbrahim'in başına geleni hâlâ hatırlıyorum, tanrı onu sınamak için oğlu ishak'ı öldürmesini emretti, bence, eğer efendi kendisine inanan kişilere güvenmiyorsa, bu durumda bu kişiler neden efendi'ye inanmalı, anlayamıyorum, Tann'nın niyetlerine akıl sır ermez, biz melekler bile onun düşüncesine nüfuz edemeyiz, Efendi'nin niyetine akıl sır ermediği şeklindeki bu nakarattan yoruldum, cevabını verdi kabil, tanrı sürekli olarak kendini ürkünçlüğün, kaygının içine kapamak yerine billur gibi şeffaf ve berrak olmalı, kısacası, tanrı bizi sevmiyor, Sana yaşam veren o, Yaşam bana babam ve annem tarafından verildi, ikisi de tenlerini bir araya getirdiler ve ben doğdum, bildiğim kadarıyla bu edim sırasında tanrı orada değildi, Tanrı her yerdedir, Özellikle öldürme emri verirken, sodom'da yanarak ölenler arasındaki tek bir çocuk bile onu gözünün yaşına bakmadan mahkûm etmeye yeterlidir, ama tanrı için adalet boş bir kelime, şimdi bir bahis nedeniyle eyub'e ıstırap çektirecek ve kimse ondan hesap sormayacak, Dikkat, kabil, çok konuşuyorsun, efendi seni er ya da geç işitir, seni cezalandıracaktır, Efendi işitmez, sağır o, her yandan ona yakarıyorlar, yoksullar, bahtsızlar, talihsizler, dünyanın kendilerine çok gördüğü yardımlar için ona yakarıyorlar, ama efendi onlara sırtını dönüyor, ibranilerle ittifak kurdu, şimdi de şeytanla anlaşıyor, bunun için tanrı olmaya gerek yok. Melekler öfkeyle itiraz ettiler, onu

orada işsiz bırakmakla tehdit ettiler, bunun üzerine teolojik tartışma son buldu ve az çok huzur egemen oldu. Hatta meleklerden biri şunu bile söyledi, Sanırım efendi bu soruları seninle tartışmaya değer verir, Belki bir gün, cevabını verdi kabil. Eyüb'ün büyük evinin kapısındaydılar, meleklerden biri kâhyayla konuşmak istedi, kendisi gelmeyen kâhya bir temsilcisini gönderip ne istediklerini sordurdu, İş, dedi melek, bizim için değil, bizim zaten var, ama bu dostumuz yeni geldi ve uts diyarında yeni bir yaşama başlamak istiyor, Ne yapmayı bilirsin, diye sordu kâhyanın vekili, Eşekler konusundan biraz anlarım, yeşu'nun ordusunda bir nalbantm yardımcısıydım, Çok iyi, iyi bir tavsiye bu, yanma bir köle katacağım ve hemen işe alınacaksın, ama önce adını söylemelisin bana, Adım kabil, Nerden geliyorsun, nod diyarından, Hiç işitmedim, İlk işitmeyen sen değilsin, kim ki nod diyarından söz eder, hiç diyarı demiş olur. Bunun üzerine meleklerden biri kabil'e, İşte, işe alındın, artık bir işin var, dedi, Bakalım ne kadar sürer, cevabını verdi kabil, uyanık bir gülümsemeyle, Kötüsünü düşünme, diye araya girdi kâhyanın vekili, bir gün bu eve girme şansı bulan kişinin ömür boyu işi olur, eyub'tan daha iyi insan yoktur. Melekler kucaklaşarak kabil'in yanından ayrıldılar ve efendinin emirlerinin icrasını kontrol görevlerine geri döndüler; sonuçta, bütün olup bitenin, vaat edilenden daha mutlu bir sona kavuşmayacağını kim bilebilir.

Ne yazık ki, hayal edilenden daha kötü oldu her şey. Kendisine verilmiş tam yetki mektubuyla hareket eden şeytan ay m anda her cepheden saldırdı. Bir gün eyub'un oğulları ve kızları -yedi oğlu, üç kızı- sofraya oturmuş, büyük ağbilerinin evinde şarap içerlerken, bir haberci, tam da bizim tanıdığımız biri, yani bildiğimiz gibi, eşeklerle meşgul olan kabil, gelip eyub'la konuştu, Öküzler toprağı sürüyordu ve eşekler onların yanında otluyordu, aniden sabahlar belirdi, her şeyi çaldılar ve hizmetkârları kılıçtan geçirdiler, yalnızca ben canımı kurtarıp sana haber vermeye gelebildim. Kabil hâlâ konuşmaya devam ediyordu ki bir başka haberci gelip dedi ki, Gökten tann'mn ateşi düştü, keçileri ve köleleri yakıp kül etti, yalmzca ben canımı kurtarıp sana haber vermeye geldim. Hâlâ konuşmaya devam ediyordu ki bir başkası ortaya çıkıp dedi ki, Üç çete oluşturmuş keldaniler develere saldırdılar ve senin hizmetkârlarını katlederek onları kaçırdılar, yalnızca ben canımı kurtarıp sana haber vermeye gelebildim. Hâlâ konuşmaya devam ediyordu ki bir başkası ortaya çıkıp dedi ki, Oğulların ve kızların ağbilerinin evinde yiyip içiyorlardı ki çölün ötesinden esen güçlü bir rüzgâr eve dört bir yandan vurdu, ev gençlerin üzerine çöktü ve hepsini öldürdü, yalnızca ben canımı kurtarıp sana haber vermeye gelebildim. Bunun üzerine eyup ayağı kalktı, üstünü başını yırttı ve saçını kazıdı, sonra kendini yere attı, tanrı'ya ibadet etti ve dedi ki, Annemin karnından çıplak çıktım, toprağın kamına çıplak döneceğim, efendi verdi, efendi aldı, efendi'ye şükürler olsun. Bu bahtsız ailenin felaketi burada bitmedi, ama söze devam etmeden önce, birkaç şeyi belirtmemize izin verilsin. İlki, şeytan'm sabahları ve keldanileri kendi özel çıkarlarının hizmetine koşup, keyfince kullanabilmiş olması karşısındaki şaşkınlığımızı belirtmeliyiz; İkincisi, fırtına örneğinde görüldüğü gibi, şeytan'm doğal bir olgudan yararlanmasına izin verilmesi karşısında daha da büyük bir şaşkınlık ifade etmemiz gerek; ve daha kötüsü -üstelik bunu açıklayamayız-, keçileri ve onları koruyan köleleri yakmak için tann'mn bizzat kendi ateşini kullanmasıdır. Sonuç olarak, ya şeytan bizim sandığımızdan daha güçlü ya da biz, dünyanın kötücül tarafı ile iyicil tarafı arasında çok ciddi bir zımni -en azından zımni- bir suç ortaklığıyla karşı karşıyayız. Yas, uts diyarının üzerine bir tabut kapağı gibi düşmüştü, çünkü ölülerin hepsi o şehirde doğmuştu, şimdiyse bu şehir, ne zamana kadar bilinmez, en yoksulunun eyup olmadığı kesin olan genel bir sefalete mahkûmdu. Bu uğursuz olaylardan yalnızca birkaç gün sonra, gökyüzünde göksel varlıkların yeni bir toplantısı yapıldı, şeytan yine hazır bulunuyordu. Bunun üzerine efendi

ona dedi, Nereden geliyorsun, ve şeytan cevap verdi, Baştan sona kat ettiğim dünyayı bir kez daha dolaştım, Hizmetkârım eyub'u gördün mü, diye sordu efendi, yeryüzünde eşi yoktur, dürüst ve doğru bir adamdır, tanrı'dan çekinir ve kötülükten uzak durur, dürüstlükte ayak direr, hak etmediği halde ona acı çektirmeye beni boşuna teşvik ettin, ve şeytan cevap verdi, Ben senin onayınla yaptım, eyub'un bunu hak edip etmemesi beni ilgilendirmiyordu, onun başına bela açma fikri de benim değildi ve devam etti, Bir insan kendi canını kurtarmak için sahip olduğu her şeyi verebilir, kendi postunu bile; ama ona karşı elini kaldırmaya çalış, kemiklerinin ve vücudunun hastalık çekmesini sağla, bahse girerim senin yüzüne karşı lanet okuyacaktır. Efendi, Pekala, dedi, senin emrindedir, ama yaşamına saygı göstermen koşuluyla, Bu bana yeter, cevabını verdi şeytan ve dosdoğru eyub'un bulunduğu yere gitti; anlatmak için gerekenden daha kısa sürede eyub'un vücudu, ayak topuğundan başının tepesine dek korkunç yaralarla kaplandı. Zavallıyı görmek gerekirdi; yolun tozu toprağı içinde oturmuş, insanların en sefili gibi, kırık bir kiremitle bacaklarındaki İrinleri kazıyordu. Şu ana dek ağzından tek kelime işitmediğimiz, on çocuğunun ölümüne bile ağlamamış olan eyub'un karısı, açık yüreklilikle konuşma vaktinin geldiğini düşündü ve kocasına sordu, Dürüstlüğünü hâlâ koruyor musun, ben sen olsaydım, senin yerinde olsaydım, burada böyle ölmek yerine tanrı'ya lanet ederdim, eyub buna cevap verdi, Cahil gibi konuşuyorsun, tanrı'nın elinden iyilik görüyorsak neden kötülük de görmeyelim, bu soruyu sordu, ama karısı öfkeyle cevap verdi, Kötülük için zaten şeytan vardı, efendi'nin şimdi ona rakip olması kimin aklına gelirdi, Beni bu hale koyan elbette tanrı değil, şeytan'dır, Efendi'nin onayıyla, dedi kadın ve ekledi, Şeytan'ın kurnazlıklarının tanrı'nın iradesine baskın çıkamayacağını eskilerden hep işittim, ama şimdi olayların bu kadar basit olduğundan kuşkuluyum, şeytan kesinlikle efendi'nin bir aleti, tanrı'nın kendi adıyla imza atamayacağı pis işleri icra etmekle görevli. Bunun üzerine, ıstırabı doruğa çıkmış olan eyub, belki de itiraf etmese de karısından cesaret bularak, dudaklarını mühürleyen tanrı kaygısının bendini yıktı ve haykırdı, Doğmuş olduğum gün yok olsun, rahimde bir erkek peyda oldu, diyen gece de yok olsun, o gün karanlık olsun, tanrı yukardan onu aramasın, ve onun üzerine ışık parlamasın, karanlık ile ölüm gölgesi ona sahip çıksınlar, üzerine bulut çöksün, gün kararması ona dehşet salsın, hele o gece, onu koyu karanlık kapsın, yılın günleri arasında yüzü gelmesin, ayların sayısına girmesin, işte, o gece kısır olsun, ona sevinç sesi girmesin, akşamının yıldızları kararsın, ışık beklesin de olmasın, ve fecrin kirpiklerini görmesin, çünkü anam rahminin kapılarını kapamadı, ve gözlerimden sıkıntıyı saklamadı, ve eyup kaderine böyle şikâyet etmeye devam etti, sayfalarca ve sayfalarca beddualar okudu, ağlayıp sızladı, o sırada dostlarından üçü, temanlı elifaz, şuahlı bildad ve naamalı tsofar, ona, genel olarak tevekkül göstermesi ve her müminin efendi'nin iradesine, ne olursa olsun, başını eğerek saygı gösterme görevi hakkında nutuk atıyorlardı. Kabil bir iş bulmuştu, önemsiz bir şey, küçük bir mülk sahibinin eşekleriyle meşgul oluyordu; ona ve yakınlarına sabahların saldırısının ve eşeklerin çalınmasının nasıl gerçekleştiğini defalarca anlatmak zorunda kalmıştı. Meleklerin hep civarda olduklarını, efendi'ye aktarmak üzere eyub'un başına gelen felakete dair bilgiler toplamakla meşgul olduklarını varsayıyordu, efendi de sabırsız olmalıydı; ama, tahmininin tersine, melekler onun karşısına çıkıp sabah göçebelerin vahşetinden kurtulduğu için onu tebrik ettiler, Bir mucize, dediler. Kabil sanki göreviymiş gibi onlara teşekkür etti, ama bu ayrıcalık tanrı'ya yönelik sitemlerini ona unutturamazdı, bu sitemler giderek artıyordu, Sanırım efendi memnundur, dedi meleklere, şeytan'a karşı bahsi kazandı, eyup bütün çekmekte olduklarına rağmen efendi'yi inkâr etmedi, Bunu yapmayacağını hepimiz biliyorduk, Efendi de mi, En başta efendi, Bu demektir ki kazanacağına emin olduğu için bahse girdi, Bir anlamda evet, O halde, hiçbir şey değişmedi, şu an efendi eyub'a dair önceden bildiklerinden fazlasını bilmiyor, Doğru bu,

Öyleyse, doğru buysa, açıklayın bana eyup neden cüzamlı, irinli yaralarla neden kaplı, neden çocuksuz, mahvolmuş bir halde, Efendi bunları telafi etmenin yolunu bulacaktır, On çocuğunu mu diriltecek, duvarları yeniden mi yükseltecek, öldürülmemiş hayvanları geri mi getirecek, diye sordu kabil, Bunu bilmiyoruz, Peki ya efendi şeytan'a ne yapacak, görüldüğü kadarıyla kendisine verilen izni çok kötü kullandı, Muhtemelen hiçbir şey, Nasıl, hiçbir şey, diye sordu kabil, sinirine dokunmuş bir ses tonuyla, köleler istatistiklerde sayılmasa da, sayısız başka insan öldü, ve siz bana efendi'nin muhtemelen hiçbir şey yapmayacağını söylüyorsunuz, Gökte işler hep böyle yürüdü, bizim hatamız değil, Evet, şeytan göksel varlıkların toplantısına katılıyorsa, buradaki sıradan fanilerin anlamayacağı bir şeyler var demektir. Konuşma burada sona erdi, melekler çekip gittiler ve kabil yaşamı için daha onurlu bir yol bulması gerektiğini düşündü, Ömrümün geri kalanında burada kalıp eşeklerle uğraşacak değilim, dedi kendi kendine. Niyet, kayda değer ve övgüye değerdi, ama nod diyarına geri dönüp saraydaki ve lilith'in yatağındaki yerini alması hariç, ortada alternatif yoktu. Sarayda şişmanlar, ona iki üç çocuk daha verirdi; aniden akimdan bir fikir geçti: anne babasının nasıl olduğunu görmeye gidebilirdi, hâlâ yaşıyorlar mıydı, sağlıkları yerinde miydi. Tanınmamak için kılık değiştirirdi, ama kimse ondan bu sevinci çalamazdı, Sevinç mi, diye kendi kendine sordu, kabil için sevinç asla olmayacak, kabil kardeşini öldürmüştü, kabil dile gelmez olanı görmek için doğmuştu, kabil tanrı'dan nefret edendir.

Binebileceği bir eşeği yoktu. İlk başta, eşekten vazgeçmeyi ve yaya gitmeyi düşündü, ama bir şimdiki zamandan diğerine geçiş gecikirse, bu çöllerde rastgele dolanmaktan başka çaresi olmazdı, gece olduğunda kendini yıldızların rehberliğine bırakır ve gündüz olduğunda da yeniden belirmelerini beklerdi. Ayrıca, gevezelik edecek kimsesi de olmazdı. Genellikle sanılanın tersine, eşeklerin sohbetle arası iyidir; çeşit çeşit amrma ve baş sallayarak solumalarını, kulak hareketlerinin çeşitliliğini gözlemlemek yeter; zaten eşeğe binen insanlar bu hayvanların her dilini bilmezler; hayvanın, bir yolun ortasında, kımıldamadan dikilip durduğu ve ne kadar sopa vurulsa da kımıldamadığı, görünüşte açıklanamaz durumlar buradan kaynaklanır. Eşek kadar inatçı lafı buradan gelir; oysa sonuçta bu, insanlar arasında da sıklıkla görüldüğü gibi, bir iletişim problemidir. Dolayısıyla, yaya gitme fikrini kabil kafasında uzun süre taşımadı. Bir eşek gerekiyordu, çalması gerekiyorsa çalardı; ama onu her seferinde biraz daha iyi tanıyan bizler bunu yapmayacağını biliyoruz. Katil olsa bile, kabil özünde dürüst bir insandır; lilithTe birlikte yaşadığı sefih günler, burjuva önyargılar açısından mahkûm edilebilir olsa da, varlığında doğuştan gelen ahlak duygusunu saptırmaya yeterli olmaz; tann'yla cesurca yüzleşme çabasını görmek yeter; yine de şunu söylememiz gerekir ki, efendi, her ikisinin habil'in henüz sıcak cesedi önünde sürdürdükleri tartışmayı hatırlamak hariç, bunu bugüne kadar fark bile etmemiştir. Bu düşünce akışı içinde, kabil'in aklına, bakması için emanet edilmiş eşeklerden birini satın alma kurtarıcı fikri geldi; ücretinin yalnızca yarısını nakit alıyor, diğer yarısını pey olarak mülk sahibinin ellerine bırakıyordu. Nakit para toplama sürecinin yavaşlığı bir sakınca olabilirdi, ama kabil'in acelesi yoktu, dünyada onu bekleyen kimse yoktu, lilith bile, vücudu yatakta sabırsızca ve sinirli sinirli dönüyor olsa da onu beklemiyordu. Kötü bir adam olmayan eşeklerin sahibi kendince, kabil'in çıkarlarını koruyacak şekilde, hesap yaptı; kabil de, matematikte çok usta olmasa bile, bundan kuşku duymadı. Sonuçta, kabil'in kendi eşeğinin sahibi olması için haftalar geçmesi gerekmedi. Artık dilediği zaman gidebilirdi. Yola çıkışının arifesinde, eski patronunun halini görmeye gitti; yaraları çoktan kapanmıştı, ama onu yerde, evinin kapısında, bir kiremit parçasıyla bacaklarındaki yaraları kaşırken oturur görünce üzüldü, tıpkı lanetin üzerine çöktüğü günkü gibiydi, çünkü tanrı'nm onu şeytan'ın ellerine terk etmesi bir

lanetti, hem de en berbat lanetlerden biri. Gemin büyükse fırtınan da büyük olur, der halk deyişi, ve eyub'un hikâyesi de bunu bolca kanıtlamaktadır. Bir kaçağa yakışan ağırbaşlılıkla, kabil, ona sağlık dilemek için yanma yaklaşmadı; bu patronla bu işçi tanışmamışlardı, toplumsal sınıflara bölünmenin sakıncasıdır bu, herkes kendi yerinde kalıyor, hatta mümkünse doğduğu gündeki yerinde; böylece, farklı dünyalardan gelen kişiler arasında dostluk kurmanın hiç yolu olmayacak. Artık hakkı olan eşeğe binen kabil, eşyalarını hazırlamak için çalıştığı yere geri döndü. Lilith'in sarayında kalan eşeğe kıyasla, eriha'daki nalbantın iştahını kabartmış olan o muhteşem türe kıyasla, yeni binek hayvanı, geçit törenlerine değilse de emekliye ayrılmaya layık bir tür beygirdi. Yine de, en az müşkülpesent bağımsız bir yargıyla, hayvanın, cılız ve hafifçe çarpık da olsa, sağlam bacakları olduğunu kabul etmek gerekir. Velhasıl, kapıdan veda etmeye geldiği eski sahibinin düşündüğü gibi, kabil, ertesi gün, sabahın erken vaktinde nihayet yola koyulduğunda çok da şanssız olmayacaktı.

12

Kabil uts diyarının hüzünlü şimdiki zamanını terk etmek ve etrafının yemyeşil dağlarla, insan gözlerinin asla görmediği ve ağzının tatmadığı en saf ve billur gibi sulu derelerin aktığı gür vadilerle çevrili olduğunu görmek için uzun süre yürümek zorunda kalmadı. Burası, aradan bunca yıl geçtikten ve kötü anılar zamanın yardımıyla silindikten sonra, özlemle andığı cennet bahçesi olabilirdi. Yine de, bu göz kamaştırıcı manzarada, yapay, suni bir şeyler fark ediliyordu; sanki sıradan bir eşeğe binmiş ve yanında michelin rehberi olmayan biri için yorumlanması imkânsız nedenlerle kasıtlı olarak hazırlanmış bir dekor gibiydi. Kabil, panoramanın önemli bir bölümünü gizleyen bir kayanın etrafından döndü ve kendini daha az ağaçlı bir vadinin girişinde buldu, ama burası da önceden gördüklerinden daha az çekici değildi: ahşaptan bir şey yapılıyordu; bölmelerine ve malzemenin rengine bakılırsa, bir tekneye fazlasıyla benzeyen bir şey, ya da daha kesin bir ifadeyle, oradaki varlığı son derece şaşırtıcı olan büyük bir gemiydi bu; çünkü bir tekne, eğer tekneyse, su kenarında inşa edilir, hele ki bu boydaysa, bir vadinin dibinde kalıp, ne olduğu belirsiz bir şeyi beklemeye bırakılamaz. Meraklı kabil, işin aslını araştırmaya karar verdi; yani söz konusu durumda, ya kendi kullanımları için ya da üçüncü şahısların talebi üzerine bu muamma tekneyi ya da aynı ölçüde muamma gemiyi inşa etmekte olan kişileri bulup konuşacaktı. Eşeği tersaneye doğru sürdü, vardığında, orada bulunanları selamladı ve bir sohbet açmaya çalıştı, Güzel bir yer burası, dedi, ama cevap, gecikmesi bir yana, mümkün olan en kısa şekilde verildi: onaylayıcı, ilgisiz, kopuk, vaatsiz, basit bir evet. Kabil devam etti, Buradan geçen biri, benim durumumda olduğu gibi, karşısına her şeyin çıkmasını bekler ama bu kadar heybetli boyutlarda bir inşaatla karşılaşacağı aklına bile gelmez; ama kasıtlı olarak övgü dolu iması hiç karşılık bulamadı. Bu işle uğraşan sekiz kişinin -dördü erkek dördü kadındı- davetsiz bir misafirle arkadaşlığa eğilimli olmadıkları belliydi ve kabil'in laf atmalarına karşı kendilerini korudukları düşmanlık duvarını gizlemeye bile çabalamıyorlardı. Kabil lafı ağzında eveleyip gevelemekten vazgeçip atağa kalkışmaya karar verdi, Yapmakta olduğunuz şey nedir, bir tekne mi, bir gemi mi, bir ev mi, diye sordu. Grubun en yaşlısı olan, samson kadar güçlü, heybetli bir adam, Ev değil, demekle yetindi, Gemi de değil, diye sözünü kesti kabil, çünkü vanasız gemi olmaz, ama eğer bunun vanası olsaydı, hiçbir insan gücü kaldıramazdı. Adam cevap vermedi ve geri çekilirmiş gibi yaptı, ama kabil onu son anda

tuttu, Eğer ne ev ne de gemiyse, tekne de olamaz, dedi, Cevap verme, nuh, dedi kadınların en yaşlısı, gereğinden fazla konuşursan efendi sana öfkelenir. Adam başının bir hareketiyle onayladı ve kabil'e, Çok meşgulüz, senin konuşman bizi işimizden alıkoyuyor, bırak bizi ve yoluna devam et, dedi ve hafifçe tehditkâr bir tonda devam etti, Kendi gözlerinle görebileceğin gibi, burada güçlü kuvvetli dört adam var, oğullarım ve ben, Çok iyi, cevabını verdi kabil, görüyorum ki mezopotamya'nın eski konukseverlik kuralları, bizim diyarlarda hep uyulan bu kurallar nuh ailesi için değerini tamamen yitirmiş. Tam o anda, sağır edici bir gökgürültüsünün ve buna bağlı fişek gibi şimşeklerin ortasında efendi kendini gösterdi. İş giysileri içindeydi; tanrısal diyalektiğe başvurmak zorunda kalmadan etkilemek istediklerini acilen itaate mecbur eden lüks giysileri yoktu. Nuh'un ailesi ve ailenin atası, odun talaşıyla kaplı toprağa derhal secde ettiler, efendi ise şaşkın şaşkın kabil'e bakıyordu; ona sordu, Ne işin var burada, kardeşini öldürdüğün günden beri görmedim seni, Yanılıyorsun, efendi, gördük birbirimizi, sen beni tanımasan da, İbrahim'in evinde, mamre meşeliğinde, sen sodom'u yok edecekken, İyi işti, temiz ve etkili, özellikle kesin, Senin yarattığın dünyada hiçbir şey kesin değil, eyub bütün sıkıntılardan uzak olduğuna inanıyordu, ama senin şeytan'la girdiğin bahis onu sefalete düşürdü ve vücudu baştan ayağa bir yaradan başka bir şey değil, uts diyarından ayrılırken gördüm onu, Artık öyle değil, kabil, artık öyle değil, vücudu tamamen iyileşti, sahip olduğu sürü iki misli arttı, şimdi on dört bin keçisi, altı bin devesi, bin çift öküzü ve bir eşeği var, Onları nasıl elde etti, Benim otoriteme boyun eğdi, benim gücümün mutlak, sınırsız olduğunu, kendimden başka kimseye hesap vermek zorunda olmadığımı, kişisel düzeydeki düşüncelerle uğraşmayacağımı kabul etti ve, bunu sana şimdi söylüyorum, ben öyle esnek bir vicdana sahibim ki bu vicdanı her yaptığımla şaşmaz biçimde uyum içinde bulurum, Ya eyub'un çocukları, hepsi de evlerinin harabeleri altında öldüler, Fazla önemsememek gereken bir ayrıntı, on çocuğu daha olacak, yedi oğlan ve üç kız, önceki gibi, kaybettiklerinin yerini doldurmak için, Sürüler gibi mi, Evet, sürüler gibi, çocuklar da sürüden başka bir şey değildir. Nuh ve ailesi topraktan çoktan doğrulmuşlar ve efendi ile kabil arasındaki diyaloga şaşkınlıkla tanık oluyorlardı; uzun bir ayrılıktan sonra buluşmuş iki eski dosta benziyorlardı. Buraya ne yapmaya geldiğini söylemedin bana, dedi tanrı, Özel bir şey değil, efendi, zaten ben buraya gelmedim, kendimi burada buldum, Tıpkı kendini sodom'da ya da uts diyarında bulman gibi, Keza sina dağında ve eriha'da ve babil kulesinde ve nod diyarında ve İbrahim'in sunak yerinde, Çok yolculuk ettiğin belli, Doğru, efendi, ama isteyerek olmadı, hatta beni bir şimdiki zamandan diğerine, kimi zaman geçmişe kimi zaman geleceğe taşıyan bu sürekli değişimlerin de senin eserin olup olmadığını düşünüp duruyorum, Hayır, bununla bir alakam yok, bunlar benim dışımdaki ilksel yetenekler, burjuvayı hayrete düşürecek hileler, zaman benim için yok, O halde de evrende seninkinden farklı ve daha güçlü başka bir gücün varlığını kabul ediyorsun, Mümkün, işe yaramaz aşkmlıklan tartışmaya alışkın değilim, ama şunu iyi bil, bu vadiden çıkamayacaksın, denemeni de tavsiye etmem, şu andan itibaren bütün çıkışlar tutulacak, ellerinde ateşten kılıçlar olan iki kerubi, her yaklaşanı öldürme emriyle çıkışların önünde duracak, Cennet bahçesinin kapısına nöbetçi diktiğin gibi mi, Nereden biliyorsun, Anne babam ondan çok söz ediyorlardı. Tanrı nuh'a doğru döndü ve sordu, Sandalın neye yarayacağını bu adama anlattın mı, Hayır, efendim, yalan söylüyorsam dilim ağzımdan düşsün, ailem tanığımdır, Sen sadık bir hizmetkârsın, seni seçmekle iyi yaptım, Teşekkürler, efendim, eğer soru sormama izin varsa, şimdi bu adamı ne yapayım, Onu sandala götür ve ailene kat, gelinlerine çocuk yaptıracak fazladan bir erkeğin olur, umarım kocaları itiraz etmezler, Öfkelenmeyeceklerine söz veririm sana, ben de rolümü yerine getirmeye çalışacağım, belki yaşlıyım ama iştah açıcı bir dişiye sırtını dönecek kadar değil. Kabil araya girmeye karar verdi, Neden söz ettiğinizi öğrenebilir miyim, diye

sordu, ve efendi sanki daha önceden söylediği ve ezbere bildiği bir söylevi tekrarlar gibi cevap verdi, Yeryüzü tamamen çürümüş ve şiddet dolu, her yanda ahlaksızlığa rastlıyorum, çünkü bütün sakinleri yanlış yollara sapmış, insanların kötülüğü büyük, bütün düşünceleri ve bütün arzuları şaşmaz biçimde ve yalnızca kötülüğe yönelik, insanı yarattığıma pişmanım, çünkü onun yüzünden benim kalbim acıyla ıstırap çekti, bütün insanların sonu geldi benim için, yeryüzünü büyük haksızlıklarla doldurduklarından onları yok edeceğim, yeryüzünü de, yeni insanlığı başlatmak için seni seçtim, nuh, ve reçineli ağaçtan bir gemi yapmanı emrettim sana, onu bölmelere ayıracaksın, içini dışını katranlayacaksın, ve bu gemiyi üç yüz ayak uzunluğunda yapmanı emrettim sana ve işte burda, elli ayak genişliğinde ve otuz ayak yükseklikte, çatısında bir ayaklık bir delik açacaksın, geminin kapısını bir tarafa yerleştireceksin ve oraya bir alt kat düzenleyeceksin, ikinci ve üçüncü bir kat daha olacak, çünkü ben bir tufan başlatacağım, her şey sular altında kalacak, dünyada mevcut bütün canlı varlıklar göğün altından yok olacak, yeryüzünde bulunan her şey ölecek, ama ben seninle bir ittifak anlaşması yaptım, nuh, ve vakti geldiğinde oğulların, karın ve oğullarının karılarıyla gemiye gireceksin, ve canlı varlık türlerinin her birinden erkek ve dişi birer örneği gemiye getireceksin, onlar da seninle birlikte orada yaşayacaklar, dolayısıyla canlı varlıkların her farklı türünden, ister kuşlar olsun, ister dörtayaklılar ya da diğer hayvanlar, iki numune sana eşlik edecek, ayrıca sana ve bütün hayvanlara gereken yiyecekler gibi, her türün yemeyi alışkanlık ettiği farklı yiyecek türlerini de toplayıp yığmalısın. Efendi'nin söylevi böyleydi. Bunun üzerine, kabil konuştu, Boyutlarına ve içereceği yüke bakılırsa, gemi yüzemeyecek, vadi suyla dolmaya başladığında onu yerden kaldırabilecek su basıncı olmayacak, sonuç olarak içindeki herkes boğulacak ve beklenen kurtuluş fare kapanma dönüşecek, Hesaplarım bana böyle demiyor, karşılığını verdi efendi, Senin hesapların yanlış, bir tekne suyun yakınında inşa edilmelidir, denizden bu kadar uzakta, dağlarla çevrili bir vadide değil, teknenin yapımı tamamlandığında suya itilir, denize ya da nehre, artık hangisi olursa, o da tekneyi kaldırır, belki sen bilmiyorsun ama, bir sıvıya batırılan her cisim, yer değiştiren sıvının hacmine eşit ağırlıkta, yukarı doğru dikey bir şekilde itildiği için gemiler yüzer, buna arşimet prensibi denir, İzin ver, ben fikrimi açıklayayım, efendi, dedi nuh, Konuş, dedi tanrı, bozulduğu belliydi, Kabil haklı, efendi, eğer burada suyun bizi kaldırmasını beklersek, sonunda hepimiz boğulup ölürüz ve başka bir insanlık olamaz. Daha rahat düşünebilmek için alnım kırıştıran efendi sorun üzerinde epey düşündükten sonra sonunda aynı çözüme vardı: önceden var olmayan bir vadi yaratmak için onca çaba sarf et, sonuç hiç olsun. Bunun üzerine konuştu, Sorunun kolay bir çözümü var, gemi hazır olduğunda, işçi meleklerimi gönderirim, onu en yakın denizin kenarına kadar havadan taşırlar, Çok ağır, efendi, melekler taşıyamaz, dedi nuh, Sen meleklerin gücünü bilmiyorsun, onlar tek parmaklarıyla bir dağı kaldırırlar, neyse ki disiplinliler, yoksa beni tahttan indirmek için çoktan komplo düzenlerlerdi, Şeytan gibi, dedi kabil, Evet, şeytan gibi, ama onu tatmin etmenin yolunu çoktan buldum, zaman zaman eline bir kurban bırakıyorum ki onunla eğlensin, bu da ona yetiyor, Eyub'la yaptığın gibi, sana lanet okumaya cesaret edemedi, ama kalbinin içinde bütün dünyanın acısını taşıyor, Eyüb'ün kalbi hakkında ne biliyorsun sen, Hiç, ama kendiminkinin her şeyini biliyorum ve seninkinin de bazı yanlarını, cevabını verdi kabil, Sanmıyorum, tanrılar dipsiz kuyu gibidir, üzerlerine eğilsen kendi görüntünü bile fark edemezsin, Zamanla bütün kuyular kurur, senin de vaktin gelecektir. Efendi cevap vermedi, ama gözlerini dikip kabil'e baktı, ve Alnındaki işaret büyüdü, gözlerinin ufkundan doğan kara bir güneş gibi, dedi, Bravo, diye haykırdı kabil ellerini çırparak, kendini şiire verdiğini bilmiyordum, Tam da bunu söylüyordum zaten, benim hakkımda hiçbir şey bilmiyorsun sen. Bu üzücü açıklama

üzerine tanrı uzaklaştı ve geldiğinden daha ağırbaşlı bir şekilde, bir başka boyutta kayboldu.

Herhangi bir yansız gözlemcinin fark edeceği gibi, deha parıltısı gösteremediği bir tartışmaya saplanıp kalan efendi plan değiştirmeye karar verdi. İnsanlığın kökünü kazımak acil diye nitelenebilecek bir görev değildi; hayvan-insanın yok edilme zorunluluğu iki ya da üç, hatta on yüzyıl bile bekleyebilirdi, ama bu kararı aldığından beri tanrı parmaklarının ucunda bir tür karıncalanma hissediyordu, bu ciddi bir sabırsızlık işaretiydi. Dolayısıyla, hemen sonuç alabilmek için işçi melekler birliğini seferber etmeye karar verdi, yani onları başta öngörüldüğü gibi yalmzca gemiyi denizi kadar taşımak için kullanmak yerine, gözlemlendiği gibi, bu işle uğraşırken canlıdan çok ölüye dönen, bitkin düşmüş nuh ailesine yardıma gitmelerini emretti. Birkaç gün sonra, çok kalabalık olmayan melekler üçlü gruplar halinde belirip hemen işe koyuldular. Efendi meleklerin çok güçlü olduğunu söylerken abartmamıştı; kalın kütükleri sanki akşam gazetesiymiş gibi koltuklarının altına nasıl bir doğallıkla yerleştirdiklerini ve gerektiğinde geminin bir ucundan öteki ucuna, üç yüz ayak mesafeye, ya da modern ölçülerle yuz elli metreye, aşağı yukarı bir uçak gemisi kadar mesafeye nasıl taşıdıklarını görmek gerekirdi. Ama en şaşırtıcısı, çivileri ağaca çakışlarıydı. Çekiç kullanmıyorlardı, çiviyi, ucu aşağıya gelecek şekilde, dik tutuyorlar ve yumruklarını sıkarak, çivinin başına sert bir darbe indiriyorlardı; bunun üzerine, metal parça en ufak direnişle karşılaşmadan ağaca saplanıyordu; sanki son derece sert meşeye girmek yerine, yaz sıcağında erimiş tereyağma giriyorlardı. Daha da şaşırtıcısı, kütükleri nasıl rendelediklerini görmekti; ellerini kütüğün üzerine dümdüz koyup ileri geri hareket ettiriyorlardı, ama en ufak bir yonga ya da talaş kırıntısı bile ortaya çıkmıyordu, yalnızca kütük incelip uygun ölçüye erişiyordu. Bir takoz saplamak için delik açmak gerektiğinde, işaret parmakları yeterli oluyordu. Onları böyle çalışırken seyretmek tam bir gösteriydi. Dolayısıyla, işin önceden hayal edilemeyen bir çabuklukla ilerlediğini görmek şaşırtıcı değildir; değişimlerin farkına varacak zaman bile yoktu. Bu dönem boyunca efendi tek bir kez belirdi. Her şeyin yolunda gidip gitmediğini nuh'a sordu, ailesine kabil'in yardım edip etmediğini öğrenmek istiyordu; ve durum böyleydi, efendi, yardım ediyordu, bunun kanıtı şimdiden gelinlerden ikisiyle yatmış olmasıydı, üçüncüsüyle de yatmaya hazırlanıyordu. Efendi nuh'a gemiye gelecek hayvanların seçiminin nasıl gittiğini de sordu ve aile büyüğü, içlerinden önemli bir bölümünün şimdiden toplandığını ve geminin yapımı tamamlanır tamamlanmaz eksik hayvanları da toparlayacağını söyledi. Bu doğru değildi, hakikatin yalnızca küçük bir bölümüydü. Aslında yalnızca birkaç hayvan, en yaygın olanlardan birkaçı, vadinin diğer tarafına yerleştirilmiş çitle çevrili bir alanda toplanmıştı; efendinin saptadığı toplanma planıyla - yani, elbette bir tür oluşturan mikroorganizmalar da dahil, iyice minikleri de unutmadan, koca karınlı suaygırından en önemsiz pireye dek bütün canlı hayvanlarla- karşılaştırıldığında bu pek az bir şeydi. Kimi dar ezoterik çevrelerde pek sözü edilen, ama asla kimsenin görmüş olmakla övünemediği birçok hayvan da terimin geniş ve kusursuz anlamında türdü. Örneğin tekboynuz, anka kuşu, başı kartal arka tarafı at olan yaratık, sentor, minotor, bakışlarıyla insan öldüren ejder, başı ve göğsü aslan, karnı keçi, ejderha kuyruklu yaratık geliyor aklımıza; bütün bu tuhaf ve karışık hayvan âleminin var olmak için tek bir gerekçesi vardı: bu topraklar üzerinde oğul vermiş sayısız varlık arasında, sıradan sıpayla aynı şekilde, tann tarafından bir zirzopluk anında yaratılmışlardı. Bu hayvanlardan birini, tercihen tekboynuzluyu -rastladığını varsayarsak- gemiye binmeye ikna etmeyi başarsa, efendi'nin gözünde nuh'un edineceği gururu, prestiji, itibarı hayal edebiliriz. Tekboynuzun sorunu, dişisinin bilinmemesidir, dolayısıyla normal yollarla döllenme ve gebelik imkânsızdır; ancak iyi düşünüldüğünde belki buna ihtiyacı

olmayabilir, çünkü sonuçta biyolojik süreklilik her şey değildir, insan ruhunun müphem bir şekilde inandığı şeyi tekrar tekrar yaratması yeterlidir. Nuh, bütün hayvanların toplanması ve yiyecek sağlanması gibi hâlâ yerine getirmesi gereken görevler için, işçi meleklerin maharetli işbirliğine güvenebileceğini ummaktadır; melekler -şerefi üzerlerine olsun-, her türlü övgüye değer bir coşkuyla iman gevretmeye devam etmektedirler. Efendi'nin büyüklüğünü, efendi'nin cömertliğini ve hatta efendi'nin güzelliğini dört rüzgâra sürekli ilan eden melekler korosu şeklinde geçen gökteki yaşamın bugüne dek icat edilmiş en sıkıcı şey olduğunu hepsi kabul etmektedir. Bu meleklerin ve diğerlerinin sıradan fanilerin basit sevinçlerini hissetme vakti gelmiştir; ruhu yüceltmek için ille de sodom'a ateş yağdırmak ya da eriha surlarını yıkacak boruları üflemek gerekmez. En azından şu koşullarda, işçi meleklerin bakış açısından, yeryüzündeki mutluluk gökte yaşanabilecek mutluluktan her bakımdan yüksekti; ama elbette efendi, bunca kıskançlığıyla, bunu bilmemeliydi, yoksa onların melek olmasına falan aldırmadan, isyankâr düşünceleri en acımasız misillemelerle cezalandırmaya başvururdu. Geminin yapımı için çalışan personel arasında hüküm süren uyum sayesinde, kabil, vakti geldiğinde, kendi eşeğinin at kapısından, yani genel boğulmadan kaçan yasadışı yolcu statüsüyle gemiye girmesini sağlayabildi. Yine bu candan ilişkiler sayesinde, bazı kuşku ve bazı şaşkınlıklarını meleklerle paylaşabildi. Kolaylıkla dostluk ya da arkadaşlık olarak nitelenebilecek insani ilişkiler kurmuş olduğu iki meleğe, kabil, bu insanlığın soyu kazındığında, onun ardından gelecek olanın aynı hatalara tekrar düşmeyeceğine, aynı kötülük eğilimlerine, aynı yoldan çıkmalara ve aynı suçlara bir daha sapmayacağına gerçekten inanıp inanmadıklarını sordu ve onlar cevap verdi, Bizler yalnızca meleğiz, sizin insan doğası dediğiniz bu çözümsüz bulmacayı pek bilmiyoruz, ama açık yüreklilikle cevap verirsek, ilk deneyim gözlerimizin önündeki bu sefaletin sergilenmesiyle sonuçlanmışken, ikinci deneyimin nasıl olup da hoşnut edebileceğini pek bilemiyoruz, kısacası, bizim samimi melek fikrimize göre ve derlenen kanıtlar dikkate alındığında, insan varlıklar yaşamı hak etmiyorlar, Gerçekten insanların yaşamı hak etmediklerini mi düşünüyorsunuz, diye sordu kabil, şaşırmıştı, Bizim söylediğimiz bu değil, söylediğimiz ve tekrar ettiğimiz şey, insan varlıklarının, bilinen bütün zamanlar boyunca davranış tarzları dikkate alındığında, yaşamı, karanlık yanlarına rağmen, ki bunlar da çoktur, güzel, büyük, muhteşem yanlarıyla birlikte hak etmedikleridir, cevabını verdi meleklerden biri, Sonuç olarak, bir şey söylemek diğerini de söylemek anlamına gelmez, diye ekledi ikinci melek, Aynı anlama gelmese de, kısmen aynıdır, diye ısrar etti kabil, Belki, ama farklılık bu kısmen'dedir, ve o da önemli bir farklılıktır, Bildiğim kadarıyla, biz burada yaşamı hak edip etmediğimizi kendimize hiç sormadık, dedi kabil, Eğer bunu kendinize sormayı düşünseydiniz, yeryüzünden silinmekte olmazdınız, Ağlamanın faydası yok, çok bir şey kaybedilmeyecek, cevabını verdi kabil, geçmişin ve geleceğin dehşetleri içinde art arda yolculuklarında ortaya çıkmış ve güçlenmiş koyu bir karamsarlığını dile getirerek, sodom'da yanarak ölen çocuklar doğmamış olsaydı, masum başlarının üzerine gökten ateş ve kükürt yağarken işittiğim o çığlıkları atıyor olmazlardı, Anne babaları suçluydu, dedi meleklerden biri, Çocuklarını cezalandırmak için bir gerekçe değildi bu, Suçluluğun tanrı ve insanlar tarafından aynı şekilde anlaşılacağına inanmak hatadır, dedi meleklerden biri, Sodom örneğinde tek bir suçlu vardı ve bu da, saçma sapan bir şekilde acele eden, -kendi ölçütlerine göre- kötülükte bulunanları seçip cezalandırmakla vakit kaybetmek istemeyen tanrı'ydı, hem zaten, sevgili melekler, tanrı'nm, yalnızca tanrı diye, kurallar, engeller, yasaklar ve aynı ağırlıkta başka boş lakırdılar saptayarak müminlerin mahrem yaşamını keyfince yönetmesi gerektiği zırva fikri nereden kaynaklanmaktadır, diye sordu kabil, Bunu biz bilmiyoruz, dedi meleklerden biri, Bu tür şeyler hakkında bize neredeyse hiçbir şey söylenmez, gerçekte biz ancak güç gerektiren işlerde hizmet ediyoruz, diye ekledi diğeri,

sitemli bir ses tonuyla, gemiyi kaldırıp denize taşıma vakti geldiğinde, şimdiden bahse girebilirsin ki, burda ne serafin göreceksin ne kerubi, ne bir başka sınıftan melek, ne başmelek, Bu beni şaşırtmaz, diye söze başladı kabil, ama cümlesi boşlukta, havada kaldı, o sırada bir tür rüzgâr kulaklarında uğulduyordu ve kendini aniden bir çadırın içinde buldu. Çadırda çırılçıplak yatan bir adam vardı ve bu adam sarhoşluğun derin bir uykuya gömdüğü nuh'tu. Başka bir adam onunla tensel bir ilişkiye girmeye çalışıyordu ve bu adam, küçük oğlu ham'dı, o da kenân'm babasıydı. Ham kendi babasını çıplak gördü; çadırda uygunsuz vaziyette ve ayıplanacak şekilde olup biteni tasvir etmenin kısa ve az çok ölçülü şekli budur. Bununla birlikte, en kötüsü oldu ve suçlu çocuk her şeyi kardeşleri sam ve yafet7 e anlattı, onlar çadırın dışınd aydılar, ama onlar, merhamet göstererek, ellerine bir palto aldılar ve paltoyu kaldırarak, çıplaklığım görmeyecek şekilde sırtlarım dönüp, babalarına yaklaştılar. Nuh uyandığında ve ham'ın kendisini maruz bıraktığı hakareti fark ettiğinde, daha sonra bütün kenân halkının üzerine çökecek laneti onun oğluna yönelterek şöyle diyecektir, Kenân lânetli olsun, kardeşlerine kullar kulu olsun, benim efendim tanrı sam'ı takdir etsin, ve kenân ona kul olsun, tanrı yafet'e genişlik versin, onun soyundan gelenler sam'ınkilerle birlikte otursun ve kenân ona kul olsun. Kabil çoktan ordan uzaklaşmıştı, aynı hızlı rüzgâr esintisi onu geminin kapısına getirdiğinde nuh ve oğlu ham son havadisleri söylüyorlardı, Yarın yola çıkıyoruz, dediler, hayvanların hepsi çoktan gemide, erzak yığıldı, demir alabiliriz.

13

Tanrı, geminin suya inmesine tanıklık etmedi. Gezegenin hidrolik sistemini gözden geçirmekle meşguldü, vanaların durumunu kontrol ediyor, gereksiz yere damlatan iyi sıkılmamış bir somunu sıkıyor, çeşitli yerel dağıtım kanallarını gözlüyor, manometrelerde basınca bakıyordu; büyük küçük, başka bir yığın sayısız işten söz bile etmiyoruz, bunların her biri bir öncekinden daha önemliydi ve yalnızca tanrı, evrensel mekanizmaların bu fikir babası, mühendisi ve idarecisi olarak bu işleri yapabilir ve kendi kutsal okey'ini vererek onaylayabilirdi. Şenlik başkalarına, iş ona düşüyordu. Böyle zamanlarda kendini bir tanrı'dan çok işçi meleklerin ustabaşı gibi hissediyordu; onlar da, tam o anda, yüz ellisi geminin sancak tarafında, yüz ellisi iskele tarafında, göz kamaştırıcı beyazlıktaki iş tulumlan içinde, devasa gemiyi çekme emrini bekliyorlardı; tek bir sesle demeyeceğiz, çünkü hiçbir ses işitil mey ecekti, çünkü bütün bu operasyon tinin eseridir; sanki tek bir adam tarafından, yalnızca onun beyni ve iradesi tarafından düşünülmüş gibidir. Tıpkı ağırlıklarla ve halterlerle yapılan bir jimnastik idmanında olduğu gibi, gemi bir anda yeryüzüne iniyor, hemen sonra işçi meleklerin havaya kalkmış kollarının hizasına yükseliyordu. Coşku içindeki nuh ve ailesi, gösterinin tadını iyice çıkarmak için pencereden eğildiler, biri yuvarlanabilir diye düşündü kabil. Bir gayretle, gemi havanın yüksek bir bölgesinde buldu kendini. O sırada nuh bir çığlık attı, Tekboynuz, tekboynuz. Gerçekten de, varlığından birçok kişinin kuşku duyduğu zoolojinin bu eşsiz hayvanı, burgulu boynuzuyla, gemi boyunca dört nala gidiyor, sanki bir melekmiş gibi, baştan ayağa gözkamaştırıcı bir beyazlıkta uçuyordu; nihayet orada olan, neredeyse elle dokunulacak mesafedeki bu masalsı atı gemiye indirmek, kapıyı açıp bir parça şekerle - atgillerin çok beğendiği ve neredeyse yok olan bu şekerlemeyle- cezbetmek sanki yeterli olacaktı. Ama tekboynuz belirdiği gibi aniden yok oldu. Nuh'un, İnin, inin, çığlıkları işe yaramadı. İniş manevrası lojistik açıdan çok karmaşıktı ve üstelik -tekboynuz çoktan yok olup gitmişt, şu an kim bilir hangi topraklardaydı- bir işe de yaramazdı. Bu sırada, hindenburg zeppelin'inden çok daha yüksek bir hızla, gemi deniz yönünde havayı

yarıyordu; sonunda, devasa bir dalgaya yol açarak, yeterince derin bir yere kondu, gerçek bir tsunami sahillere erişti, tekneleri ve balıkçı kulübelerini yok etti; sonradan olacakların bir uyarısı gibiydi bu. Ama efendi fikir değiştirmedi; hesapları hatalı çıksa bile, gerçek kanıt getirilmediği sürece, kuşkuyu hâlâ kendi yararına kullanabilirdi. Gemide, nuh'un ailesi tann'ya şükrediyordu, operasyonun başarısını kutlamak ve şükranlarını bildirmek için efendi'ye bir kuzu kurban ettiler; kurbanın onu sevince boğması, işin evveliyatı düşünüldüğünde, doğaldı. Efendi haklıydı, nuh yeni insanlığa babalık etmek için iyi bir tercihti, geçmişin hatalannı düzeltecek ve yeryüzünden ahlaksızlığı kovacak, kendi döneminin biricik adil ve dürüst insanıydı. Ya melekler, işçi melekler nerede, diye sordu aniden kabil. Ortada yoklardı. Efendi'nin misyonunu bu denli gösterişli ve eksiksiz yerine getiren hamarat işçiler, onları tanıdığımız ilk günden beri bize defalarca kanıtladıkları -ve özellikleri olmuş- sadelikle, madalya dağıtımını beklemeden kışlalarına geri dönmüşlerdi. Geminin, hatırlatmakta yarar var, ne dümeni vardı ne yelkeni; motorla çalışmıyordu, kurulacak bir mekanizması yoktu, küreklerle yol almasını sağlamak da -kelimenin tam anlamıyla- düşünülecek bir şey değildi, gökte hazır bulunan bütün işçi meleklerin gücü bir araya getirilse bile gemiyi bu şekilde ilerletemezlerdi. Dolayısıyla, akıntıların keyfine göre yol alacaktır, bombeli gövdesinin orasından burasından esen rüzgârlarla savrulacaktır, denizde manevra şansı asgari olacak, yolculuk ise uzun bir dinlenmeyle geçecektir; tabii aşk vesileleri hariç, bu vesilelerle ender karşılaşılmayacağı gibi, kısa süreli de olmayacaklardır; aşk işlerine kabil'in katkısı, gözlemleyebileceğimiz gibi, özelikle örnek teşkil edecektir. Kocalarıyla birlikte yattıkları yatağı gecenin bir vakti terk edip, yalmzca kabil'i örten yorgana değil, onun genç ve deneyimli vücudunu da sarınmaya giden nuh'un gelinleri buna tanıktır.

Kabala rakamlarının en yetkini olan yedi günün sonunda gökyüzünün vanaları nihayet açıldı. Yağmur yeryüzüne hiç kesintisiz kırk gün kırk gece boyunca yağacaktı. Başlangıçta, sağır edici bir gürlemeyle gökten sürekli düşen sağnakların yol açacağı etkinin farkı anlaşılmamış olabilir. Mantıken olması gerektiği gibi, yerçekiminin gücüyle seller denize doğru yol alıyordu ve orada, ilk bakışta, sanki denizin içinde yok oluyor gibiydiler, ama bir süre sonra derin okyanusun çeşmelerinden de sular fışkırmaya başladı ve kaynayıp fışkıran su, yükselerek, bir görünüp bir kaybolan, engin denizde eriyen dağların boyuna dek çıkmaya başladı. Her şeyi yutacakmış gibi gözüken bu öfkeli su çalkantılarının ortasında, tekne suyun üstünde kalmayı başarıyordu, mantar tıpa gibi bir o yana bir bu yana sallanıyor, tam deniz onu yutacak gibi gözükürken son anda doğruluyordu. Yüz elli günün sonunda, derin denizlerin çeşmeleri ve gökyüzünün vanaları kapandığında, tüm yeryüzünü kaplayan su en yüksek dağ sıralarının tepesinden yavaşça alçalmaya başladı. Bu arada, nuh'un gelinlerinden biri, ham'ın karısı bir kazada boğulmuştu. Önceden söylediğimizin ya da ima ettiğimizin tersine, gemide, gemici olarak değil ama temizlikçi personel olarak el emeğine büyük ihtiyaç vardı. Binlerce demesek de yüzlerce hayvan -ki çoğu büyük boyda- geminin ambarlarını tamamen doldurmuştu ve hepsi de birbiriyle yarışırcasına çiş ve kaka yapıyordu. Bütün bunları temizlemek, yıkamak ve her gün tonlarca dışkıyı taşımak dört kadın için çok güç bir sınavdı; zavallılar bu işten tükenmiş bir halde çıktıklarından, öncelikle fiziksel bir sınavdı, ama aynı zamanda tene işleyen bu dayanılmaz bok ve sidik kokusu yüzünden duyumsal bir sınavdı. Yağmurun bardaktan boşanırcasına yağdığı, geminin kasırgadan beşik gibi sallandığı ve hayvanların itişip kakıştığı o fırtına günlerinden birinde, ham'ın karısı, pislik içindeki yerde kayarak bir filin ayakları altında ezilmişti. Onu olduğu gibi, kan içinde, dışkıyla kirlenmiş haliyle, onursuz ve haysiyetsiz zavallı bir insan kalıntısı şeklinde denize attılar. Denize atmadan önce neden yıkamadınız, diye sordu kabil ve nuh cevap verdi, Yıkanacak çok

suyu olacak. Bundan böyle ve hikâyenin sonuna dek kabil ondan ölesiye nefret edecektir. Nedensiz sonuç olmadığı ve sonuçsuz da neden olmadığı söylenir; öyle gözüküyor ki, bir şeyle bir başkası arasındaki ilişkiler her an yalnızca aşikâr olmakla kalmayacak ama - olaylar ister önce gelsin ister sonra- her açıdan anlaşılır da olacaktır. Nuh'un karısının tutumundaki değişimin bir açıklamasını da bu genel tabloya dahil etmek gerektiğini ileri sürerek başımıza iş alacak değiliz. Kadın belki de yalnızca şunu düşünmüştür: ham'm karısının yokluğunda, onun yerini bir başkası doldurmalıdır; artık yalnız geçecek gecelerinde dul adamın imdadına koşmak için değil, ailenin en genç dişileri ile konukları kabil arasında önceden hüküm süren uyumu yeniden kurmak, ya da daha belirgin ve dolaysız bir ifadeyle, daha önce kabil'in emrinde üç kadın varsa, yine üç kadın olmaması için hiç neden olmadığından bunu yapmıştır. Ama o, kabil'in kafasının, bu sorunu tamamen geri plana iten fikirlerle bulanmış olduğunu bilmiyordu, bilemezdi de. Yine de, bir şey diğerine engel olmadığından, kabil onun imalarını sempatiyle karşıladı, Beni görüyorsun, yaşım başım ortada, ilkgençliğimde değilim, üç de çocuğum var, ama kendimi hâlâ çok iştah açıcı hissediyorum, sen ne dersin, kabil, diye sormuştu. Yağmur epeydir durmuştu, devasa su kitlesi şimdi ölüleri şişirmekle ve sonsuz çırpıntısı içinde, onları balıkların ağzına doğru yavaş yavaş itmekle meşguldü. Kabil, ayın altında parıldayan denize bakmak için pencereye çıkmıştı, lilith'i ve oğlu henok'u düşünüyordu, her ikisi de ölmüştü, ama sanki bu duruma büyük bir önem atfetmiyormuş gibi dalgın dalgın düşünüyordu, bu sırada yanında bir mırıltı işitti, Gördüğün gibi, buradayım, işte. Ve anında, ikisi birlikte, kabil'in tek başına yattığı minik bölmeye girdiler, uyku tanrısının kollarına çoktan sığınmış olan nuh'un dünyadan yok olmasını bile beklemediler ve işlerini bitirdiklerinde, kabil kadının kendi hakkındaki yargısında haklı olduğunu kabul etmek zorunda kaldı, temizlikte ve tahammülde zaten diğerlerinden farkı yoktu, ve şimdi de, diğerlerinin, ya doğal istidatsızlıkları yüzünden ya da her birinin kocasının geleneksel tutumunun neden olduğu bir ketlenme nedeniyle henüz sahip olmadıkları akrobatik bir deneyime bile sahip olduğunu göstermişti. Hazır kocalardan söz ederken, yok olacak ikinci kişinin ham olacağını şimdiden söyleyelim. Gemi yalpa vurdukça gıcırdayan ve uyumayı engelleyen kütükleri onarmak için geminin çatısına tırmanmıştı, o sırada biri yanına yaklaştı, Bana yardım edebilir misin, diye sordu, Evet, oldu cevap, ve denize doğru itildi; bitmek bilmeyecek gibi gözüken ama kısa sürede tamamlanan yaklaşık on beş metrelik bir düşüş. Nuh öfkelendi, köpürdü, bunca uzun bir deniz yolculuğundan sonra, yalnızca bağışlanamaz bir dikkatsizliğin bu kazayı açıklayabileceğini söyledi, Gözlerinizi dört açın, diye emretti, nereye bastığınıza iyi bakın, ve devam etti, Bir çifti kaybettik, bu demektir ki efendinin iradesinin gerçekleşmesini istiyorsak çok daha sık çiftleşmemiz gerek, ancak böylece yeni insanlığın anneleri ve babaları olabiliriz. Bir an sustu, ve kalan iki gelinine dönerek sordu, İçinizden hamile olan var mı. Biri evet diye cevap verdi, hamileydi, öteki henüz emin değildi, ama belki, Ya babası kim, Sanırım kabil, dedi yafet'in karısı, Ben de öyle sanırım, dedi sam'm karısı, İnanılır gibi değil, dedi nuh, kocalarınızın dölleme gücü eksikse, en iyisi yalnızca kabil'le yatın, zaten daha baştan az çok fark etmiştim bunu, diye sözlerini bağladı. Kadınlar, nuh'unki de dahil, içten içe gülümsediler, bunun nedenini biliyorlardı. Erkekler ise, herkesin içinde paylanmayı pek kaldıramamışlardı, ama eğer fırsat verilirse gelecekte daha becerikli olmaya söz verdiler. İnsanların, gelecekten, sanki ellerinin altındaymış gibi, her anın uyumuna ya da zorunluluğuna göre gelecekten uzaklaşmak ya da ona yakınlaşmak sanki kendi yetkilerindeymiş gibi, bunca düşüncesizce söz etmeleri tuhaf. Örneğin yafet geleceği başarılı çiftleşmeler dizisi olarak görüyor, her yıl bir çocuk, kimi zaman ikiz, efendinin minnettar bakışları altında, sayısız keçi, öküz, kısacası mutluluk. Zavallı adam, sonunun yakın olduğunu bilmiyor, bir çelmenin onu can yeleksiz boşluğa sürükleyeceğini bilmiyor;

gemi, yazgısıyla buluşmak üzere görkemli bir şekilde uzaklaşırken, gereksiz umutsuzluğuyla debelenerek, uluyarak can çekişeceğini bilmiyor. Mürettebatın bir üyesinin daha yitirilmesi nuh'u son derece öfkelendirdi, efendinin planının arzulanan somutlaşması ciddi biçimde tehlike altındaydı; duruma bakılırsa, yeryüzünde makul bir iskân için gereken zamanın iki katma, hatta üç katına çıkması gerekiyordu. Kabil'in işbirliği giderek daha gerekli oluyordu; bu nedenle, nuh, kabil'in kararsızlığını fark ederek, onunla erkek erkeğe konuşmaya karar verdi, Lafı yeterince eveleyip geveledik, dedi, hemen işe koyulmalısın, bugünden tezi yok, sen ne zaman ve nasıl istersen olacak, bu kaygılar beni öldürüyor, şu an için büyük bir yardımım dokunamaz, Ne zaman ve nasıl istersen ne anlama geliyor, diye sordu kabil, Evet anlamına geliyor, ve kiminle istersen, cevabını verdi nuh, anlayışlı bir hava benimsemişti, Karın da mı dahil, diye öğrenmek istedi kabil, Hatta ısrar ediyorum, o benim karım, canımın istediğini ona yapabilirim, Üstelik hayırlı bir iş söz konusu, dedi kabil, Sofu bir iş, efendinin işi, diye onayladı nuh, sesine gereken tumturaklılığı vererek, Eğer böyleyse, hemen işe koyulalım, dedi kabil, karını yattığım bölmeye getirt ve kimse bizi rahatsız etmesin, ne olursa olsun ve ne işitilirse işitilsin, Öyle yapacağım, efendi'nin iradesi gerçekleşsin, Amin. Kurnaz kabil'in, masum deniz yolculuğu arkadaşlarıyla kedi fare gibi oynayarak, durumdan eğlendiğini düşünenler çıkacaktır; onları, okurun çoktan kuşkulanmış olacağı gibi, birbiri ardına ortadan kaldırmaya girişmişti. Buna inanan aldanır. Kabil, bir ahtapotun dokunaçlarının esiriymiş gibi, efendi'ye karşı öfkesiyle uğraşmaktadır, ve şu anki kurbanları, geçmişteki habil gibi, tanrı'yı öldürme yönündeki yeni teşebbüslerinden başka bir şey değildir. Bir sonraki kurban tam da nuh'un karısı olacaktır; o, hak etmediği halde, öz kocasının hayır duası ve suç ortaklığıyla - son günlerine tanık olduğumuz bu insanlığın gelenekleri işte böylesine aşağılanmıştı- müstakbel katilinin kollarında geçirdiği haz saatlerinin bedelini yaşamıyla ödeyecektir. Bir tekrar olsa da, esasen başrolde kadının bulunduğu ve her zaman olduğu gibi mırıltılarla, iniltilerle, hemen ardından gelen kontrol edilemeyen çığlıklarla ifade bulan erotik çılgınlık aşırılıklarının az çok incelikli varyasyonlarından sonra, kabil, serin gece havası almak için onu kendi eliyle pencereye kadar götürdü ve orada, elini zevkten hâlâ ürperen kalçalarının arasına kaydırarak, denize attı. Nuh'un ailesini oluşturan sekiz kişiden, aile büyüğü dışında, oğlu sam ve karısı ile yafet'in dulu dışında kimse kalmamıştı. İki kadın hâlâ çok işe yarayabilir, diye düşünüyordu nuh, eksilmeyen iyimserliği ve efendi'ye olan sarsılmaz güveniyle. Yine de eşinin açıklanamayan yok oluşu karşısındaki şaşkınlığını göstermekten geri kalmayarak kabil'le konuştu, Tamamen sana emanet edilmişti, bu bahtsızlık nasıl oldu anlayamıyorum, kabil buna şu soruyla cevap verdi, Ben senin karının bekçisi miydim, sanki bir keçiymiş gibi ayak bileğinden geçen bir iple kendime mi bağlasaydım, Bunu demiyorum, diye sözünü geri aldı nuh, ama seninle yatıyordu, bir şey fark etmiş olabilirdin, Uykum ağırdır benim. Konuşma pek öteye gidemedi, doğrusu, kabil kadının işemek için, gecenin yelinde dışarı gitmek üzere kalkmış olmasından ve örneğin başı dönüp, suyun akması için açılmış bir deliğe yuvarlanıp denizde kaybolmasından sorumlu tutulamazdı. Kaderin hanesine yazılmalıydı. Yeryüzünü kaplayan engin denizin düzeyi alçalmaya devam ediyordu, ama hiçbir dağın doruğu başını kaldırıp, Ben hurdayım, adım ağrı ve ben türkiye'deyim dememişti. Ama büyük yolculuk sonuna yaklaşıyordu, sonucu, yani gemiden inmeyi -ya da olacağı sanılan şey neyse onu- hazırlamaya başlamanın vaktiydi. Sam ve karısı, hâlâ aydmlatılamamış koşullarda, aynı gün denize düştüler, aynı şey yafet'in dul karısının da başına geldi, ki o, daha önceki gün kabil'in yatağındaydı. Artık şimdi, diye avaz avaz haykırıyordu nuh, en mutlak umutsuzluk içinde saçlarını yolarken, her şey yitti, dölleyecek kadın yok, ne yaşam olacak ne insanlık, elimizdekiyle, bildiğimizle yetinmeliydik, ve üzüntüden çılgına dönmüş bir halde ısrar etti, Hayvan dolu bu gemiyle

efendi'nin karşısına nasıl çıkacağım, ne yapacağım, ömrümün geri kalanını nasıl yaşayacağım, At kendini burdan, dedi kabil, hiçbir melek seni kollarının arasına almaya gelmeyecek. Sesindeki bir şey nuh'a gerçeği hatırlattı, Şendin, dedi, Evet, bendim, cevabını verdi kabil, ama sana dokunmayacağım, sen kendi ellerinle öleceksin, Ya tanrı, tanrı ne diyecek, diye sordu nuh, Sakince çek git, tanrı'yla ben ilgilenirim. Nuh geminin kenarıyla arasındaki mesafeyi kapatan yarım düzine adımı attı, ve tek kelime etmeden kendini suya bıraktı.

Ertesi gün, tekne karaya oturdu. Bunun üzerine tanrı'nın sesi işitildi, Nuh, nuh, karınla, oğullarınla ve oğullarının karılarıyla çık gemiden, seninle birlikte olan her türden hayvanı da gemiden çıkar, kuşlar, dörtayaklılar, yerde sürünen bütün sürüngenler, hepsi yeryüzüne dağılsın ve her yerde çoğalsınlar. Bir sessizlik oldu, sonra geminin kapısı yavaşça açıldı ve hayvanlar çıkmaya başladılar. Dışarı çıkıyorlardı, bitmek bilmez bir şekilde çıkıyorlardı; kimileri fil ve suaygırı gibi büyük, kimileri kertenkele ve çekirge gibi küçük, kimileri keçi ve koyun gibi orta boydular. En son çıkan kaplumbağalar ise, doğalarına uygun bir şekilde, ağır ağır ve görkemle uzaklaştılar, tanrı seslendi, Nuh, nuh, neden çıkmıyorsun. Geminin karanlık iç kısmından gelen kabil büyük kapının eşiğinde belirdi, Nuh ve yakınları nerede, diye sordu efendi, Şurda burda, öldüler, cevabını verdi kabil, Öldüler mi, nasıl olur, öldüler ha, neden, Nuh hariç, o özgürce, gönüllü olarak boğuldu, diğerlerini ben öldürdüm, Katil, benim projeme karşı çıkmaya nasıl cüret ettin, habil'i öldürdüğünde senin yaşamım esirgemiş olmama böyle mi teşekkür ediyorsun, diye sordu efendi, Bir gün birisinin seni gerçek yüzünle karşı karşıya bırakacağı gün gelmeliydi, Ya ilan ettiğim yeni insanlık, Bir tane oldu, bir daha olmayacak ve kimse de buna üzülmeyecek, Sen kabil'sin, kötüsün, alçak kardeş katilisin, Senin kadar kötü ve alçak değilim, sodom'daki çocukları hatırla. Büyük bir sessizlik oldu. Sonra kabil konuştu, Şimdi, beni öldürebilirsin, Yapamam, tanrı sözünden dönemez, sen terk edilmiş yeryüzünde doğal ölümünle öleceksin ve leşçi kuşlar gelip senin etini didikleyecekler, Evet, önce sen benim ruhumu didikledikten sonra. Tanrı'nın cevabı işitilmedi, kabil'in sonraki karşılığı da yok olup gitti; en mantıklısı, birbirlerine karşı hâlâ argüman geliştiriyor olmalarıdır; müspet bilimin öğrettiklerine bakılırsa, tartışmaya devam etmişlerdir ve hâlâ da tartışmaktadırlar. Hikâye bitti, anlatacak başka bir şey olmayacak.

José Saramago ölümünden önce yazdığı ve yayımlandığı ülkelerde büyük tartışmalara yol açan son romanında insanlığın kutsal kitaplardaki başlangıcına geri dönüyor.

Adem ile Havva'nın oğlu, kardeş katili, "sürgün ve gezgin" Kabil'le çıkılan bu yolculuk, Eski Ahit'in loş ve tekinsiz diyarlarında, zaman ve mekân kavramlarını altüst ederek, süreğen bir şimdiki zaman içinde, edebiyatla felsefenin kesiştiği dar alanlarda dolaştırıyor okuru.

Suç, ceza, adalet, nefret, ihtiras gibi insana özgü kavramlar ile savaşlar, katliamlar, cinayetler, boyun eğmeler ve isyanlar gibi insana özgü eylemler arasında gidip gelirken, İbrahim'den Nuh'a, Adem ile Havva'dan Eyüb'e, Lilith'e kadar bütün kadim şahsiyetler de beklenmedik anlarda ve yerlerde karşımıza çıkıp insanlık panoramasını tamamlıyorlar.

Gerçeğin ironik, yalın ve dolaysız dilini kullanan Saramago bu son romanıyla bize tüm zamanların sorusunu miras bırakmış oluyor: İnsan türü evrendeki yerini ve varlığını hak etmiş midir?

ISBN 978-9944-7

KIRMIZIKEDİ

www.kirmizikedikitap.com